

ספר

אבני ציון

כולל

לוית חזן • חות יאיר

מאת

בן ציון יהודה בערקאָוויץ מווילנא .

בעל המחבר ספר

עוטה אור • לחם ושמלה • חליפות שמלות • על התרגום •

תוכן הספר יבואר בשער השני ובהקדמה •

באיר בר גחום
בארגסט

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם .

שנת תרל"ז לפ"ק

АВНЕ ЦІОНЪ.

Объясненіе мѣсть въ халдейскомъ переводѣ пяти
Книжія, сочиненіе Б. Берковича.

В П Л Ъ Н А.

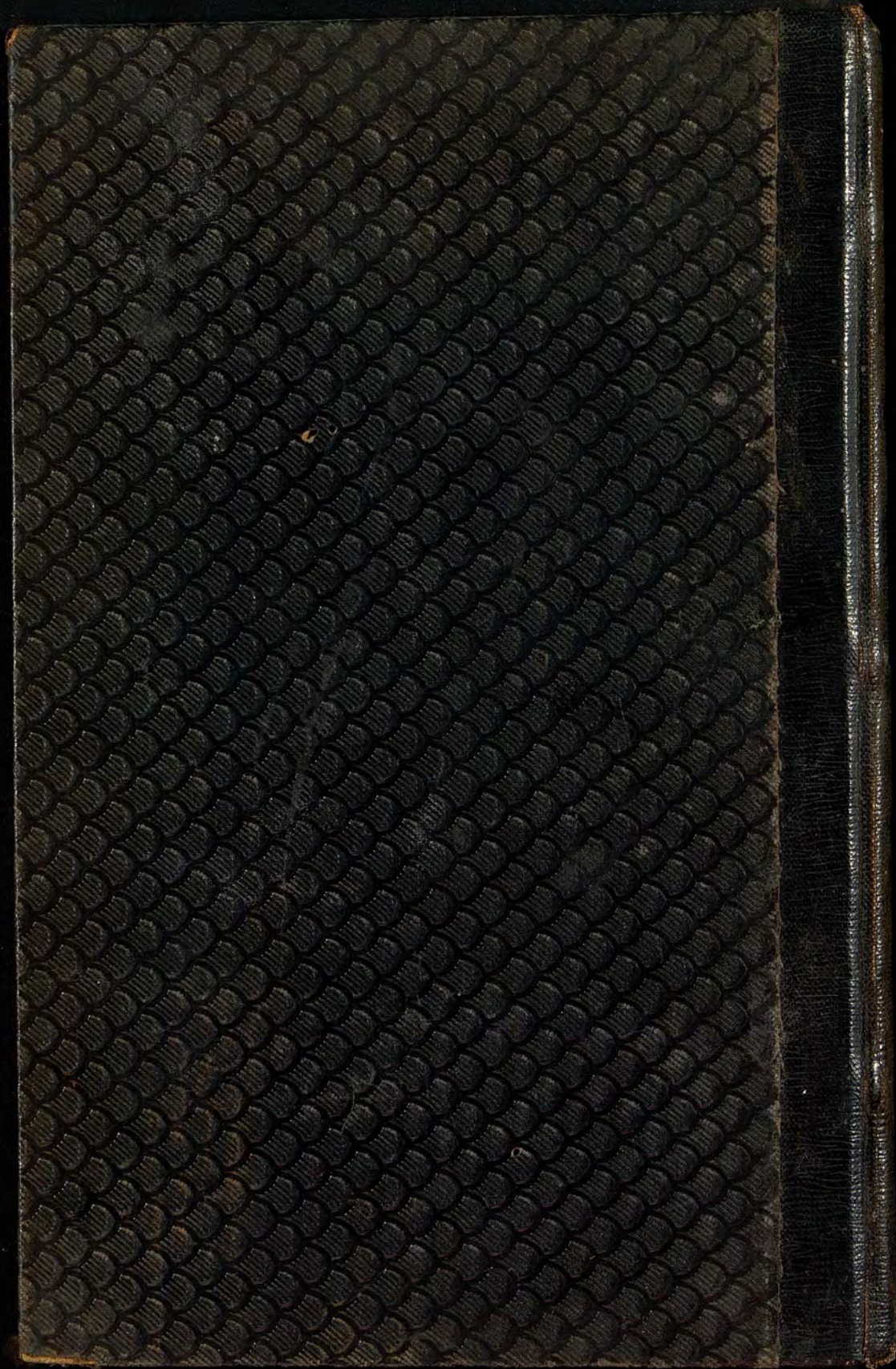
Въ типографіи Вдовы и братьевъ Ромиъ.
На Жмудскомъ переулкѣ въ домахъ подъ № 327 и 328.
1877.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA-LOS ANGELES

L 010 588 879 6

oc/122874441

D/277

(1360)

מאד בארנעם
פערדיק
קאמפאשעל ספרים 147

31-

ספר

אבני ציון

כולל

לוית חזן • חות יאיר

מאת

בן ציון יהודה בערקאָוויץ מווילנא .

בעל המחבר ספר

עוטה אור • לחם ושמלה • חליפות שמלות • על התרגום •

תוכן הספר יבואר בשער השני ובהקדמה •

באיר בר גחום
בארגנט

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם .

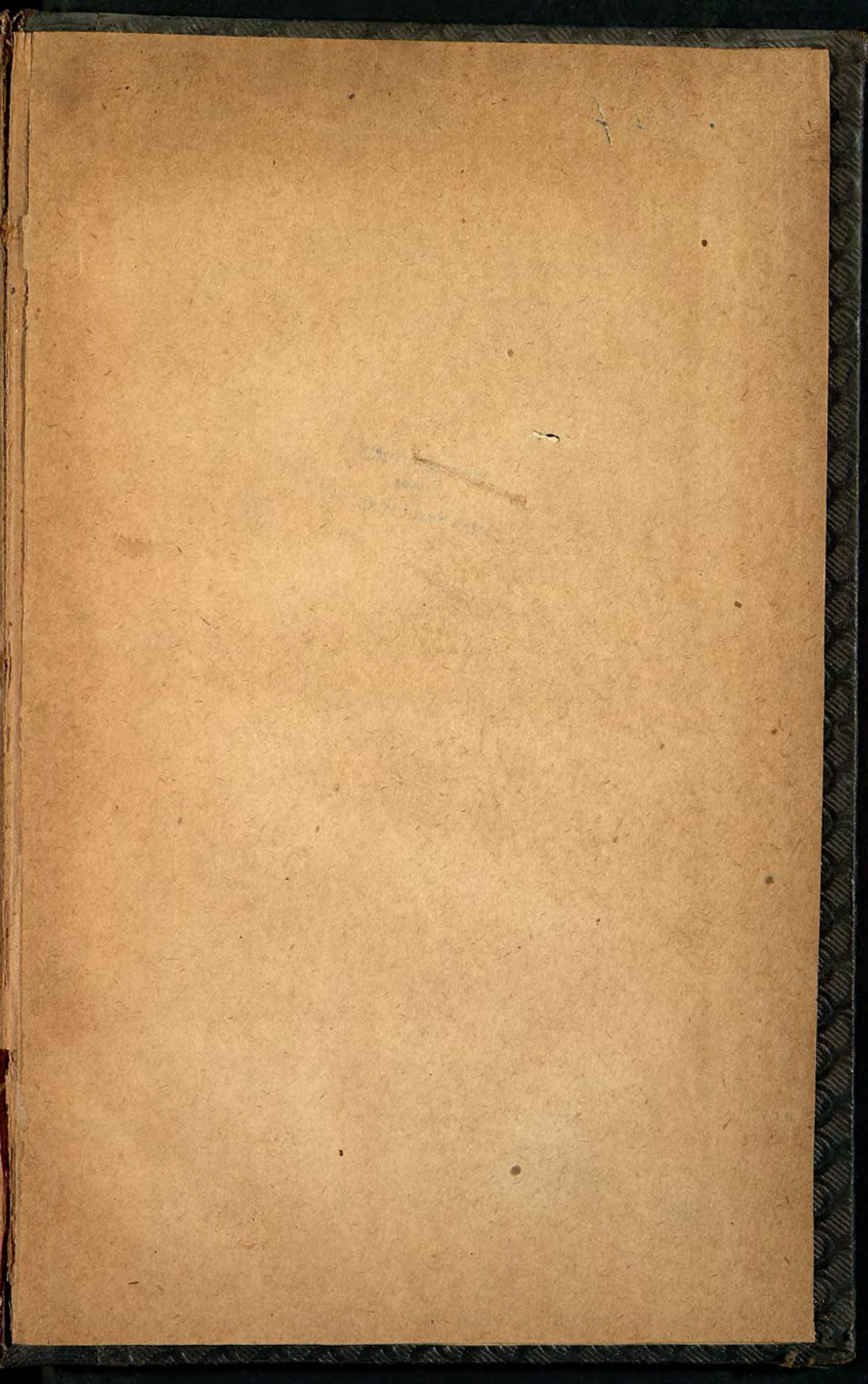
שנת תרל"ז לפ"ק

АВНЕ ЦІОНЪ.

Объясненіе мѣсть въ халдейскомъ переводѣ пяти
Книжія, сочиненіе Б. Берковича.

В П Л Ъ Н А .

Въ типографіи Вдовы и братьевъ Ромиъ.
На Жмудскомъ переулкѣ въ домахъ подъ № 327 и 328.
1877.

OC/122874441

ספר

אבני ציון

כולל

לוית חזן • חות יאיר

הפעם ילוה ל"ח על ח"דושי נ"תן הנתונים לאונקלוס הגר על תרגומו מהגשר הגדול הגאון מוהר"ן אדלר נ"י המכונה בשם נתינה לגר • נדפס בשולי התרגום בחומש עשרה פרושים וגם חות יא"ר הוא על ספר הקדמון אשר היה אורו גנוז על תרגומו של אונקלוס והרשד"ל כנהו בשם יא"ר כי בשנת רי"א לאלף הששי הועתק מכ"י ועתה ע"י כבוד הרב הגאון הנ"ל יצא גם הוא לאור לאחרונה בחומשים הנ"ל • אחרי אשר מצאו גם נדפס בד"י בשם פתשגן •

ועוד אמרתי להוסיף מעניינא במיני תרגומא אשר מצאתי בספר חומרי מתינתא להגאון הנודע בשערים אבי תפארת ישראל מוהר"ר גדליהו ליפשיץ זלה"ה אשר צרף בקונטרס כל הלשונות אשר תרגומם שוה והוספתי על דבריו איזה הערות .

מאתי

בן ציון יהודה ב"ר אליהו ז"ל בערקאָוויץ מווילנא .

בעהמ"ח ספר עומה אור • לחם ושמלה • חליפות שמלות • על התרגום .

ותוכן הספר הזה יבואר בהקדמה • ובמכתב הנשר הגדול במקום הסכמה •

מאיר בר נחום ז"ל
קארנעם

ווילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם .

מאיר בארנעם
פערער
קאמפאזשעל סמריט.

שנת תרל"ז לס"ק

2102735

Дозволено цензурою 21 іюля 1876 г. Вильна.

תשובות

ואלה הם התשובות על ספרי מהגאון מהר"ן אד"ר ג"י (הנזכרים במכתבו בראש הספר) בלשונו הנעים אות באות :

(א) מה שהקשה מע"ל בלחמו (בראשית ח' א') ובכ"מ שמלנו צמחה אלהים עם חיזה כינוי כמו אלהינו אלהים הר' בלשון יחיד אלהה . אלהה . אלהה . וכדומה ממה שמלנו ה' אלהי (דברים ד' ה' י"ה ט"ז) ה"ה"ח קודם הכינוי בקמ"ץ שהוא לסימן הרבים ולכן ראה לקטקע חת בנינו ולהגיד כי בלחמ גס אלההו גס אלההו הוא לשון רבים כמו לשון לשנאך לערך (דניאל ד' ט"ז) שהם בלח י"ד הנהוג לכינוי הרבים בלחמיה חתמה ואפלא . החתמה הלח גס לשנאך לערך עפ"י הכחוז הם ביו"ד . והשנית מה יענה מע"ל על ויהל משה חת פני ה' אלהיו (שמות ל"ב י"ח) שחר' ולוי משה קדם ה' אלהה [עי' מאמר פלג"א ליון ב'] ולא אלהיה ? [למה השמיט אשר הבחתי מהחר' עלמו חתך חר' אחיך . עבדך חר' עבדיך בןך חר' בןך . לפי הקרי אשר בדניאל ע"פ המסורה] . חולם החלמה הוא כי בלשון עברי חל השם אלהים בל"ר הכסמות בעלים חלוי חל חן כוונת העברי לחם חלוי ח"ו חיזה רבוי ולכן חל הכינוי הרומז לפניו וכינוי הפעל לאחריו רק בלשון יחיד כמו חלוי חזי וארוממנהו (שם ט"ו ב') שמוכח על כינוי הרומז לפניו זה בפסוק ההוא ורק במעשה העגל שחמרים שגו בלחמ לחם חלוי רבוי ושחוף חמרו חלה חלויך ישראל אשר העלוך גס הכינוי הרומז גס הפעל בל"ר . וכן הפלגתים אשר הורגלו מנעוריהם לחם כחות נפרדים לאלהות רבות חמרו מי ילילו מיד האלהים החלילים האלה הם האלהים המכים חם מלרים וגו' (ש"ח ד' י"ח) והראיה כי הכהנים והקוסמים אשר להם אשר ידעו כי עם בני ישראל מאמיני האחדות המה ובגויי מאמיני הרבוי והשחוף לח' יחשבו חמרו ונתתם לחלוי ישראל כבוד חלוי יקל חת ידו בלשון יחיד והמתרגם הזה חר' אלהים כפבל לבדו בשם ה' וכן בצואו עם חיזה כינוי לבדו בל"י מטעם המצויאר חללנו להרחיק כל מחשבה רבוי אלהות ומה שמלחנו שלש פעמים בחרה ה' אלהי (דברים ד' ה' . י"ח ט"ז . כ"ז י"ד) או חלוי בפת"ח או שנתרך לומר כי ל"ל בחיר"ק כמו שהוא מנוקד (במדבר כ"ב י"ח) או שחא' כי ל"ל כולם בפת"ח והפת"ח לא יורה (בשם מקום) על הרבוי או שחא' כי אחר שכל המקומות חל השם אלהים אחר השם הוי' לא השם להרחיק המחשבה הזאת כי מי זה יבאר * לחשוב שם רבוי אחר כי מוסב על ה' הקודם לו . ולכן בפסוק חלה חלויך וגו' שהבחנו למעלה שחל השם אלהים בכינוי ולא אחר שם הוי' ובעברית חל הכינוי הרומז גס הפעל בל"ר לא חלה לחר' אלהך בל"י ינטרך לשנות ולומר דין ת' חלני חסוך ח' חסוך . וחר' חלני דחלחך די חסוך :

(ב) מה שרלה מע"ל לדין ברבר חדש ולאמר כי בלחמ גס בל"ר חין החיוב רק בב' עדים ובדיינים במחילת כבודו שגה בזה כי לדעת חנל דבי מנשה (סנהדרין ג"ט ע"ב) ב"ב כהרג בדיין וע"א * *) . וכ"כ הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים הלכה י"ב שזונוה מחוייב מיתה ולכן

* לא הכינוי חל גס אלהינו אלהים באו אחר שם הוי' . ונראה כוונתו כי רק ברבים יחשט טעות כי חלוי של זה לא של זה משא"כ בכינוי יחיד במקום שחא' עם שם הוי' ואזו להאריך בזה עי' מה שכתב בלשון אלהי אברהם ואלהי יצחק :

* *) אמרתי לכפר בעד שגגתי . כי שם בסוגיא דרש חנל דבי מנשה מלשון בלחמ שחא' ב' החובי כפירש"י שם שהוא בחובו של אדם . וכ"ה שם לענין הפלוגתא חס חייב על העובלין שגדרם ג"כ מל' בלחמ . חלל מה שדרשו לענין עד אחד רחוק הוא מלשון הכתוב מיד האדם מיד איש אחיו ולא מיד אשה . ולכן חתך שחר' על מלה בלחמ על העדים והדיינים חלל הוא לא חתמא דבי מנשה וע"כ חר' בלחמין ובדיניה בל"ר וכדי שלא יסתור התרגום לרש"א (דבי מנשה) מלשון מיד האדם מיד איש אחיו שהוא על עד אחד ודיין אחד עלה על רוחי לדון דבר החדש שהח' ס"ל ג"כ שדרש מל' מיד האדם כשהוא משמעו בלחמ רק הוא שלא בחיוב חלל שחלחין להרגו בע"א וד"א חלל החיוב להרגו כמשמעות לשון הכתוב דמו ישפך הוא כדברי המתרגם בלחמין ובדיניה בל"ר וכדומה לי שאין עון אשר חסל חתך לשון המתרגם שלא יסתור דרשת הפסוקים . כי מלשון בלחמ מכלל להדרש דרש ח' מנשה וגם דברי המתרגם ומלשון מיד האדם דרשה דעד אחד אשר ע"ו יאמר רק חלוי אדרשו ולא בגווי דמו ישפך . וכמו שהוא בפירש"י בל' ומיד האדם :

מכתב תהלה

עתה הנני להעתיק בזה מכתב הרב הגאון בתשובה מאהבה אשר כתב אלי להשיב דברים נכוחים על שאלתי אשר שאלתי בכ"י אשר שלחתי אליו והוא לוית חן אל באורו על התרגום ואחר נשיקות דבריו הנעימים יבואו איוה הערות ישרות אשר דן אנכי לעיני הקורא אשר דן ידון אותי לכף זכות אשר מוטל עלי לנמור הדברים אחר אשר החלתי בעזה"י :

וה"ל במכתבו. בעז"ה יום ד' יו"ד מנ"א תרל"ה לפ"ק

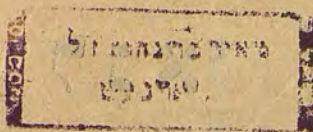
אל כבוד הרב הגדול בתורה וביראה. נאמן בית השפה העבליה. וחוקר אחרי שפוני שמוני אחותה הארמי. מאכילנו לחם אבירים מלבישנו שמלה גר וחליפות שמלות יעטנו

מו"ה בן ציון יהודה בערקאוויץ נ"י

בצדק הפצתי להעתר למע"ל לתת לכבודו הסכמה על ספר היקר לוית חן אשר היה לנגד עיני ומצאתי בו דברים טובים ישרים ונכוחים. מלבד בהמקומות שהשיג עלי שם אשר הראותי לו ב"ה במכתב את טעמו ונמוקו אתו נוסף על זה השבתי כי יש לכבודו הצדקה לבקש מאתי הסכמה. אחרי עברו בשדה המתרגם אונקלוס זה יותר משלשים שנה. אבל מה אעשה וגדר גדרתי בעדי לבלי תת הסכמה לשום ספר. ומלבד זה לא ידעתי הלא שמות שני (הספרים) ספריו הראשונים עושה אור לחם ושמלה כבר נודעו בתבל. וטבעם יצא בעולם לשם ולתהלה. וגם אנכי בהוציאי לאור את פרושי על המתר' האליהו הוזה הנקוב בשם נתינה לגר הזכרתי את שמותיהם פעמים רבות בכבוד הראוי לחם ובמקומות אחדים אשר לא ישרה נפשי הערותי באהבה גלויה. וספריו אלה יפנו לו דרך להמבינים בעם להכיר ולהוקיר את פועל ידיו ולהנדיבים לקנות את ספרו בכסף מלא. ע"כ אחלה את פניו לבלי יפציר בי לצאת מדרכי זו סלוחי לי. והנני מרשה לו להדפיס את מכתבי זה אם יישב בעיניו וזכות אונקלוס הגר הצדיק תעמוד לו להגביר חילים בתורה ותעודה וספרו ימצא חן בעיני בני עמנו לקנותו במיטב כספם. כאשר תאזה נפשו ונפש מכברו המדבר לכבוד התורה ולומדיה

הק' נתן אדלר הכהן

ובעבר מכתבו כתב תשובותיו על ספרי ונרפסו בסוף הספר :

רק שלא שוו בערך עשרים ויש עשיר בדעתו ויש דל ע"ד אמרם חזוהו עשיר השמח בחלקו כל שיש לו נחם רומז בעשרו (שבת כ"ה) והדל הוא בהיפך יש לו מנה יצקם מאתים וע"כ תר' דעתיה דמסקן ולא דעתיה שיהא על הגודע וכן דמסקנא וזהו הנראה לענ"ד עפ"י הערה שלו אשר לא ישר בעיני מעלה כבודו אח אשר כהצתי בשמלה מפני הנוס' אשר בא בהפעול ירבה ומשעו בפתח"ה [כ"ה בתר' יסגי וזער בפתח"ה כמס"כ סם] :

ח) ויקרא י"ב ב' - מנ' סכת מע"ל לא ידעתי היה חיפוש נמלא לשון עדי על הזריעה ? מלבד שכן הוא דברי הרמב"ן שהצאתי בזה הנה אין כוונתי פה על זריעת החבואה בדרך כ"א על זריעת הזרע וקליטתו בבטן האשה וע"ז יש לנו עדים רבים כמו (בבראשית ד' ח' - ט"ז ד' - מ"ט ל"ו - ועוד ועוד) [אבל בכל מראה מקומות האלו הוא תר' לשון הריון ומי לא ידע בכל אלה בי תר' לשון הריון ותר' לשון הסרה שוים אבל על לשון זריעה שצאשה לא מלינו רק בזה וכן ונקחה ונזרעה זרע ושם גם בתר' בלשון עדוי וגם אנכי הראיתי לעיני מ"ש בזה הרמב"ן שהוא כלשון זריעה הנמיה וע"ז כתב וכן תר' חונקלוס חרי העדי ר"ל אחר זריעת האשה הוא על למיחת הזרע ע"כ תר' בלשון הריון - ולכן לא הבינוהו מ"ש בלשונו יען כי הפעל עדי בארמית כשצא בפועל הורחתו על הזריעה לא הבינוהו מלה כשצא היה חיפוש הוא ? ועוד הלא גם ונזרעה זרע תר' בלשון עדוי ? חף שהוא בל' נפעלה ועי' מ"ש הרב גם (במדבר ו' וכו"ה) אשר לדעתו ל"ל והעדי עוד והעדי בפיעל - ולדעתי אין לורך להביא כי ממה שנאמר אחריו הסם שהוא הנלמה בלשון זרע ותר' עדוי - ידענו - וחולס עפ"י דבריו האחרונים נראה שחסר כלשונו ולריך להיות הורחתו על הזריעה [הנלמח] וגם מיותר הייתה גם אשר בלשונו ולכן בא חמיד (גם) על ההריון כי באמת עיקר הלשון הוא על ההריון כמו השם הרה שתר' מעדיה - והוא על חבור שסופו להפיר ע"כ הסרה והריון הרגומו שוג' וכן נמלא בלשון עבר ובפעל הוא לשון עבור כמ"ש מע"ל בפי' בחוקותי - ואולי מזה הוא תרגום של ספחה עדיה כי היא ג"כ חבור נגע אשר דרכה לבור ובצברי הוא לשון חבור כמו סכת הרד"ק בשרשו] :

ט) ט"ו ל"א - מה שפסל מע"ל ע"ז זה הנכנס בטומאה עיין בספרי ומה שכתבתי שם בספרא שצפסוק שלפנינו וכו' הוא טעות הדפוס ול"ל בספרי פ' חקה [עשה אחרי מה שכתב ונרפס בלוח הטעות השמטתי בל האריכות אשר הארכתי בכ"י אשר פלפלתי בזה ואשר היה למראה עיני כבודו] :

י) במדבר ד' ט' - מע"ל העלים עין מומלה לרוב שכתבתי [ומה זה ? סכת בסוף דבריו אבל ביחוד לא נמלא רק על הורחת מדה משחח חדא (מ"א ו' כ"ה) :

יא) במדבר ו' ה' - מה שהקשה מע"ל על דברי מ"ש שחיק התחון מהמספרים נקרא חער הוא בגליון חוס' צמס' שבוטוהו ב' ע"ב [ומ"ש כי מספר התחון של המספרים הוא נקרא חער הוא בגליון חוס' שבוטוהו ב' ע"ב ב"ש"ם שלפנינו לה נמלא שם בגליון ב"ש"ם רק בחוס' הזכירו שם מספרים כעין חער - ועי' בהפלאה שצערתי בלקושו אמור שהעתיק מספר הורה האדם לשון הרמב"ן וסוף לשונו שם ולשון התרגום שהזכיר הגאון חינו בדבריו והרגומו של חער בארמית מספר בלשון יחיד והוא הסבין הממודר המשחית שער ומספרים בכל מקום לשון רבים והוא הזוג המגלה הנקרא אלמוס ודברי פשוטים הם עכ"ל] :

יב) דברים כ"ב ט' - מה שהקשה מע"ל על מה שכתב שדמע הוא ביבש הלא מוסב על כרמך והוא על העגבים - פשוט הוא עפ"י הקבלה דרעה ר' יאשיהו ב"ש"ם שאין חייב אלא על חטה ושעורה וחרל"ן במפולת יד והוא ביבש [הנה חמת הוא שקלרתי בשאלתי בחפזי - וע"כ קלר גם כבוד מע"ל בהשוותו אמנם עת לקלר ועת להאריך כי עפ"י חשבונו שמתי עיני ולבי לעיין בדבר החדש כי דמע הוא ביבש הפך מה שכתב החוס' - ואשים בראשונה כי מה שכתבתי בקלרה הלא מוסב על כרמך והוא על העגבים שמכתי על הליון אשר ליינתי סוף הכתוב פן חוקדש המלאה ולא תחלת הכתוב לא חזרע כרמך כלאים - ואף

ולכן כתב חבל לא צדקה אשה וכן מוכח מהסוגיא שם • ומ"ש צהרולי השני שם מה שנא' לב"ג ושניה בסיני לזה ולזה נאמר ושפיות דמיס אחת מהם אל יקשה לו הלא עשר מילת נלטוו במרה (שם נ"ו ע"ב) ושפיות דמיס אחת מהן (אל יקשה לו) כי לעג"ד כוונת הגמרא כי רק דינין ושבת וכבוד אז ואם נתוספו לשבע מילת צ"ג והן לא נלטוו במרה וכ"ד החוס' שם ד"ה עשר וכן מוכח ממכילתא יתרו לא תרלה למה נאמר לפי שנאמר שופך דם וכו' והדברים ארוכים ואין כאן מקומם :

ג) כ"ד ה' מה שכתב והארכתי במקום אחר כוונתי על לקמן כ"ו ד' :

ד) כ"ה כ"א • מה שהתפלא עלייך עלה על דעתי לתר' כמו הוי' והנה ה' לי להוי' • והלא שם הוי' לא מילנו ביחוד על שם אבות העולם ? אם אמנם כי כוונתי לר"ייה במה שהבין כי צ"ס הוי' לא מתוארו האבות בשום מקום ורק הפעולות תחיתנה אליו כמו אני ה' אלהיך אשר הואלתיך • מדג"ג לא הבין מע"ל כי שתי המלות בשם הוי' הן טעות הדפוס ולכן לא תר' כדרכו אלהים הוא ולכן לא תר' ויהי מיומרא דה' לי לאלהים ורק תר' לי לאלהא כי השם אלהים בא בצרמית רק כשהוא בלתי מחימש להיות הואר חייה איש אשר קבל עליו אלהותו כמו אהה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים שתר' את התחיתא למדע ארי ה' הוא האלהים ולא הוא אלהא והבין • [ויפלא צעיני למה לא תיקן זה בלוח הטעות שלנו] :

ה) שמות י"ג י' • מה שהעיר מע"ל על מה שכתבתי בפסוק מימים ימימה • כבר פלפתי בזה בשבועתי לרב אחד זה מקרוב ואין פה המקום להאריך בפלפולים ויטיב נא לעיניי בספרי על הפסוק ההוא [אם כי לא רב חכמי ולא זכיתי להשמיעני את פלפולו בזה עתה רחמי כי בלוח הטעות הביא מזה והנני להעתיק דבריו [משם] וז"ל : „על הפסח" ים להוסיף וכן הקשיתי לקמן [ויקרא כ"ה כ"ט] על הכתוב הזה מדוע לא תרגם מעדן לעדן ? ואין לומר שהשם עדן בל"א מורה על זמן הבלתי קבוע הלא השם עדן בצרמית הוא תר' מועד בל"ק כמו במילנו בדניאל שאמר בצרמית (ז' כ"ה) עדן עדנין ופלג עדן תחת אשר אמר אח"כ בצבירי מועד מועדים וחלי (י"א ז') והשם מועד בצבירי מורה רק על זמן קבוע שהוא שרש יעד • והפוך הוא כי אם נאזה לחפש בדברי המתרגמים נמצא כי בהשם זמן ישמשו לבלתי קבוע [שופטים י"א מ'] ובמקום שיאצו לסמן זמן קבוע יוסיפו השם מועד (שם כ"א י"ט • ס"א ג' ז' י"ט) ועי' במס' מיר (ד' ע"א) ולכן קשה למה לא תר' כר"ע רבו שקאי על פסח כמחמעות הכתוב :

ו) שם י"ח יו"ד על מה שכתב מפני שהראו שאין להם חזק יד כתב מע"ל לא הביטתי כוונתי במה הראו ? יש לי מע"ל אם אשאלהו מי הכריחו לקרוא מפני שהראו בהפעיל לשאל במה הראו יותר טוב הי' לו לקרוא מפני שהראו בהפעיל וכוונתי על הקב"ה בהפעילו את מכותיהם ואין מקום להקשות • [ונהפוך הוא אם הייתי קורא כן היה יותר קשה צעיני למה לא תר' מתקוף יד כי גם מתקוף ידם היל' הקב"ה • אבל בלחמת הלא כבר נאמר מיד מגרים כפירש"י אומה קשה מיד פרעה מלך קשה • הלא שהוא תר' כן מלשון מתחיהו שהוא מורה על הרדוי ומרות כפי' רש"י • ואולי כן היה צתחילה כוונתי וככה וס"ל מפני שהראו שאין להם חזק יד • היינו שמועב על לשון הכתוב ותחזק מגרים על השם למהר וגו' (לעיל י"ב ל"ג) כי אמרו כלנו מתים ויהי' לפ"ן לשון מהתח על שהפעילו ח"ע] :

ז) שם ל' ט"ו כתב מע"ל • ומה ישמענו בשנוהו את טעמו ? המתר' ישמענו כי ירד לעומק הלשון והמואלים אין להם מציח מגרים ומציח היס לא יכנו בשם עשירים • [גם בזה לא העלה ארכה לדבריו כי מגין לי להפריד בין עשיר משנים קדמוניות ובין עשיר שמלא אין לו ומאי כ"מ מזה לזה ובגמ' קדושין במקדש את האשה ע"מ שהוא עשיר אין אומרים שיהיה כר"א בן חרסום אלא וכו' • ויותר יש לומר כי אחר אשר נתקיים בהם ואח"כ יאלו ברעם גדול הלא כלם זכו מציח מגרים ומציח היס וא"כ כלם היו עשירים •

הקדמה

יתברך הטוב והמטיב אשר גמלני כל טוב על מנ"ת חלקי במיני תרגומא כי גם אחרי אשר יצאו לאור הבאורים המאורים על דברי המתרגם אונקלוס הקדוש מהנשר הגדול בעל כנפות הגאון מוהר"ן אד"ר נ"י . וגם הסתכלתי מה לפנים בבאור הקדמון בעל ס' יא"ר או פתשגן . אשר זכו להסתפח אל הקודש פנימה בחומשים אשר הדפיסו המדפיסים בני ראם עם עשרה פרושים אשר זכרם לא יסוף . עכ"ו שמחתי בחלקי גם אני כי לא יהיו גם דברי אשר המה בספרים במלים לבני ציון היקרים וכאשר הובאו דברים אחדים בשמי בספר נתינה לגר להגאון הנ"ל . וגם באיזה מקומות אשר השיג עלי והזכרני בכבוד בספרו היקר . וגם כעל אלה נמצאו בספרי האחרון מלא מענות . ובפרט בספר האחרון הזה אשר היו למראה עיניו ומצא בו דברים ישרים ונכוחים בעזרת השם יתברך כאשר מבואר במכתבו בגדול ענוותנותו ואשר השיב לי על איזה דברים אשר העירותי . ואם כי בהרבה דברים הוא מפני טעות הדפוס אשר לא יוכלו לתקן . ואף כי בחומשים אשר חזרו להדפיס תיקנו כמה מהם ע"פ לוח המעות אשר שלח הרב להם . ונמצא באיזה ענינים אשר העירותי לענ"ד וצוה לתקנם ועל כן השמטתי מספרי זה אבל בכמה דברים לא יוכלו לתקן . ובוזה ישיב דברי הספר הזה . ובפרט לאשר להם מהחומשים הראשונים הנשארים בלא תיקונים . ועוד מצאתי יד לאיזה השגות אשר השיג עלי וכאשר שלחתי אל כבוד הרב הנ"ל וישר בעיניו לא יכולתי להתאפק וראיתי לזוור תבלין ומלח על לחמי ולחזור את שמלתי . ותהלה לאל עלתה בידו כי הסכימו עמדי להדפיסו ואף כי מצער הוא . וע"כ צרפתי אליו גם את הקונטרס מהרב הגאון מוהר"ר גדליהו לפשיץ ולה"ה הוא אבי תפארת ישראל אשר בא בהסכמתו על ספרי לחם ושמלה הנדפס בספר שמות אתרי אשר הגיע לידו ספרי על ספר בראשית אשר יצא לאור איזה שנים לפנים מהמספרים האחרונים . וראיתי כי מלתא אלבישיהו יקרא ויהיה נוחא להו לרבנן בהוציאיו לאור בדבריו לעין כל קוראי שמו"ת ווי"ע :

ועתה נבואה אל ההקדמה הכללית ואל הקדמתו לספר פתשגן והוא הספר יא"ר שהאיר עינינו הקדמתו הכללית יקרה היא מאד בה הראה רוחב לבבו ובקיאותו בש"ס ברמב"ם ובמרדשים ובמפרשים כראוי לגאון ארץ . וגם כחו בהשכלה ביתר שאת על משכילי זמננו כי ידיו רב לו בתורה ובחכמה יחד . כי יראת ה' היא אוצרו והיא תחזיק אותם יחדו . ובאחת עלתה לי אשר מצאתי כי הסכים גם הוא אל מה שכתבתי בהקדמתי לספרי עומת אור נגד הרשד"ל אשר העוה את נתיבתו באמרו כי התרגום נעשה רק להדויטות כי באמת נעשה בין לחכמים בין להדויטותם בגדול כקמון כנבון ככלתי נבון כולם ישמעו לקח ויתענגו באהבת התורה עכ"ל בסוף הקדמה . ועיין שם בהערה (ה) ועיין מ"ש שם בעומת אור וכן זכרתי מזה במאמרי משכיות כסף הנדפס עתה בספר חליפות שמלות סוף ציון ג' . אמנם באשר הסכים על מה שכתב הרשד"ל בנתיב החמישי כי שינה הלשון בעבור כבוד האומה ואבותיו ובא עוד לפי הנראה לי להוסיף על דבריו באשר כתב בציון ד' באמרו גם את כנפי אהבתו וטוב לבו פרש על כל הנברא בצלם אלהים אף אם יהיה בעל דת אחרת , עי' שם בהערה . וגם מ"ש בציון ה' , ועיין מ"ש במאמרי משכיות כסף ציון ד' כי לדעתי אין סברה ששינה המתרגם בעצמו מאשר היה מפורש בימי עזרא מפני הכבוד . ובפרט לשנות בזה סן ההלכה הנודעת לכל אדם מישראל . גם מ"ש על השינויים הנמצא בתרגום כי לפעמים הוסיף עפ"י ההלכה ולפעמים עוב על פי הפשוט אף כי הוא נגד ההלכה . והביא דברי הגאון ש"ד ז"ל בספרו דברי שלום ואמת . וסוף דבריו בכל אלה הנה הכלל הזה שנבל לו בדברי המתרגם לא ישמור את דרכו בכל המקומות עיין מה שהביא שם כנגד הכלל כי בדבר המסור לבדו לא חש לפרש על פי פשוטו . ומ"ש הוא על דעתו שאונקלוס לא שינה רק בהמקומות אשר הצדוקים וביתוסים כחשו בהם . עיין מ"ש

במאמר

מאיר בארנעם
פעריצה
147 קאמאשעל ספרים.

לר' יאשיה אחר שכבר נזרע במפולח יד כל הכרס בשריפה וגם הענבים בכלל עי' מ"ם
 התוי"ט פ"ה דכלאים משה ז' ד"ה הדלק . [ומאשר הביא מלשון הרמב"ם והרגומו הדלק
 משמע שכן היה נוס' שלו בתרגום אבל בנוס' שלנו הסתאב משמע ודאי שהוא בלח שהוא
 לשון העצב וגעול] . וז"ל הר"ן בפ"ק דקדושין אע"ג דבעי ר' יאשיה מפולח יד לענין אסור
 פירות מודה וכו' . ונפקא לן מפן הוקדש המלחה . ואחר שבה הענין הזה לידי אמרתי להעיר
 על מה שכתב מע"ל ע"ס הר' משה מפיטיוזא והוא בתמורה דף ד' . אבל מה שכתב שהביא
 רחיה מח"א שחר' פה המלחה דמעט ועל כמלחה (במדבר י"ח י"ז) מליחא לא נמלא בחוס'
 שלפינו חולי נמלא בנוס' חוס' אשר לפניו . והנה עיקר קושית החוס' על רש"י על לשון
 תרומה שהיא נקראת דמע מפני שהיא מדמעת (בח' ומאה) והלא דמוע אינו רק מדרבנן .
 ומלתי ברש"י (קדושין ע"א ע"א) וז"ל ד"ה עיסה כעיסה שהיא מעורבת ובס' ר' משה מרימאנט
 שמעיה שהוא פירות היוצא מן הענבים . ונראה לענ"ד כי איש אחד הוא ר' משה מרימאנט
 והוא ר' משה מפיטיוזא שפי' כי תרומה נקראת דמע מפני שהוא בלח . והנה מה שכתב
 מע"ל כבודו לומר היפך דברי החוס' כי דמע הוא ביבש עפי' הדמיון כי הדגן ניפל השבלים
 כדמעות וכן ת"י ירמיה ב' ג' על פסוק ראשית תבואתה חר' כדמעת ארמית עללא המשל
 אין דומה לנמשל אחר שדמעת העין הוא לח והדגן עם השבלים שניהם יבשים . ומלתי
 בערוך ערך מל בסופו וז"ל בריש תמורה מלאחד אלו הזכורים כלומר שגלין בתחלה כשעדיין
 הכל מלא שלא נטל ממנו כלום . ודמעת זו התרומה שנטלה מן הדמוע לאחר שיש בהם
 חולין של זכורים עם הטבל של תרומה עכ"ל . והנה לא זכר הטעם על לשון דמע משום
 שהוא עולה צב' ומאה וכו"ה צליון לשון רש"י אשר הוצא בחוס' גם לא הזכיר מלות בח' ומאה
 לכן נראה לענ"ד כי עיקר לשון דמע הוא לשון ערבוב פנימי והוא על התבואה וכל דבר
 אשר תרומתו תבובו והוא עתיד להוליח . ובזה הוא דומה לדמעת העין היוצא מפנימית
 האדם מפני הצער . או דמע של שמחה המלחה בפנימית האדם וכן הוא כינוי לשמן או
 ליון היוצא מן הגח כדמע טפה טפה . כמו שכתב הרד"ק בשרשו ואח"כ הושאל השם הזה
 על התרומה שנתערבה מפני שיוצאת בח' ומאה אף שהוא מדרבנן ומיושב בזה קושית החוס'
 על רש"י שם . ולפי הנוס' שלפינו בתר' על פן הוקדש הסתאב דמעט זרעך נראה כי הוא
 על הלח כי לשון סאב הוא על הלכלוך כמו שכתב הרמב"ן ועי' שם מש"כ והביא כי אינן
 נאסרין אלא כמו שנינו תבואה מקודשת משתשרים ענבים משיעשו כפול ועיקר האסור הוא
 מפני ערוב היניקות אשר במפולח יד נפלו זה נוגע בזה וינקו מהדדי וע"כ הרהיקו חז"ל
 בשיעור יניקה כי גם היניקות לא יתערבו אבל אם יש גדר מפסיק או שיהפוך הענבים זה
 מזה שאין כאן משום מליחה העין אין אסור . והאילו ועיקר האסור מן ההורס היא במפולח
 יד ולכן אף שנפרט כדברי הרב כי פן הוקדש קאי על חטה ושעורה ומלן אין רחיה שהוא
 ביבש ולכן לא נאסרו רק משתשרים אבל לא קודם יניקה וכמו שאין אסור לערב חטה ושעורה
 ומרלין בכלי או בחומר בלח זריעה . ובזה גם ר' יאשיה מודה ולכן מה דפשיטא ליה למר
 לא ידענא . ומחזיקנא ליה טבוחא אשר הערני על הדברים האלה בתשובתו הקצרה . ודי
 למצינא אשר לפניהם ד"ן חכמי להשיב דברים נכוחים לוית חן יהיה לראש לדיק חונן
 ונותן . ולמאור וצא צם' יא"ר צהלו נר האהבה שלום לרי"ב ליון לפ"ק :

לוית חן בראשית חוות יאיר ה

(א) בקדמין * וז"ע למה לא תרגם בקדמיתא
 כדכר הועתקו דבריו כס' לזהב גר
 ומה שסיים בזה ונראה שגא' לבורות שלא היה
 חתלה הצריחה * וכן כתב רש"י ז"ל * ר"ל שכן
 כתב דרך כלל * אבל הוא פירש עפ"י דרכו
 שנמשך אל הכתוב והארץ היה תהו * ועיין
 מ"ש בזה בספרי לחם ושמלה כי הוא שאמר
 דהמע"ס לפני הארץ יסדה (תהלים ק"ב) *
 והנה בתרגום שם מן שריו דאחברי כל בריהא *
 אבל בזה תראה כי השכיל המתרגם אונקלוס
 לתרגמו עפ"י תרגומו של יונתן האמתי שהרגם
 לפנים בישראל (שמואל ט') בקדמין * והנה גם
 בלשון התורה מצינו האמים לפנים אבל בתרגום
 שם מלקדמין * משא"כ בזה שנתרגם בקדמין כי
 מוכב על מלת ברא שאתיו שהוא ברא בפעם
 אחת * משא"כ האמים לפנים שהוא קודם זמן
 ההוא * וכן לפנים בישראל * הוא על העבר
 שכבר היה בימים הראשונים משא"כ שם בענין
 כי לביא היום יקרא לפנים הרוחה תרגם שם
 יונתן ג"כ מלקדמין * כי ר"ל שנש"ר השם אשר
 היו מלפנים בטרם שהתחילו לקרוא את שמו נביא
 (שם ד') וירא אלהים את האור תרגם וחזא וכו'
 הביא כל לשון ראיה הא' על הבורא ית' שמו
 שנתרגם בלשון חזה * ומה שנתרגם בלשון גלי
 קדמיו ואמר וכן במלאכים הנראים כמו בהגד
 הגם הלום ראיתי אחרי רואי תרגם ראיתי בלשון
 חזה ולשון אחרי רואי בחר דאחגלי לי וכו'
 ונראה

א (א) בכל התורה תרגם אלהים בשם
 הויה רק במקום שכ' ה' אלהים
 תרגם כמו בעברית * ובכל מקום שמצינו
 בתורה אלהים עם חיזה כינוי * כמו
 אלהים אלהינו תר' בלשון יחיד אלהינו
 אלהינו אלהך וכדומה והטעם (מלבד
 הנסתרות מומנו כמ"ש הרמב"ן ע"פ חכמי
 ארד עמך * וע"ש בצאורינו שהם סודות
 ידועים למשכילים) הוא כי ידוע שאתה
 מן היהדות אשר המתרגם תלה תרגומו
 עליהם הוא להרחיק כל מחשבת רבוי
 אלהות רק כשהוא שם לווי אחר השם
 הוי' הוכרח לתרגם בעברית * ועוד נראה
 שרצה וכו' קשה לענ"ד כי מצינו בכתוב
 בלשון המ"ב ה' אלהי וכן הוא בלשון
 התרגום (דברים ד' ה') וכן שם (מ"ח ט"ז)
 ואם נשלח יד להגיה הנקוד אלהי בחיר"ק
 הה"א ויו"ד נח נסתר יש לחוש לבזיון כמו
 שמצינו בע"א זו כמו לאלוהו כמ"ש הרד"ק *
 ואפשר כי במ"ב חין לטעות שיהיה לבזיון
 אבל הרבוי בשם אלהים הוא לכבוד כמ"ש
 הרשב"ע והספורנו * ולפלא ראיתי בנז"ס
 שלנו כי חלל בלעם את פי ה' אלהי
 (במדבר כ"ב י"ח) בחר' אלהי בחיר"ק
 ואולי הוא להפרידו ממה שנא' במשה כי
 וכן בלשון זה אלי בחר' דין אלהי בקמץ
 אלי שאין זה שם כולל כל הכחות כמו בשם אלהים וכו' *
 נראה והה"א בפת"ח כמו ארוממך אלוהי המלך *
 חינו ראה שהוא בלשון יחיד כי רבים בתרגום בל"ר
 ובלא סי' היו"ד כמו (בדניאל
 ז' ד') וידברו הכשדים הלמא לעבדיך ובמסורה יחיר
 ויו"ד ועוד רבים שם כמו לשנאך * לערך
 (שם ד' ט"ז) וע"ד הזה בנז"ס שלנו בחר' (בראשית
 מ"ב י"ח) בלשון עבדיך ולא כמו עבדך בל"י
 שהב' בשו"א אבל בזה הב' בקמ"ד ולא כמו
 שנתרגם בחומש הזה עבדיך ביו"ד * וכן (שם
 ל"ז) אחיך שהוא לשון רבוי ממש בכמות כי
 הקמץ לבד הוא סי' הרבוי ובשני כחוצים זה
 אחר זה בנז"ס שלנו אחך * ובנז"ס 'שבוש'
 ואחר שאין אלו בלשון אלהות לרבוי ממש רק
 כנוי הכבוד לא הש הארמי על היו"ד וע"כ
 בא בדניאל שם היו"ד בכתוב ולא קרי כי
 קן לרבוי ממש יהק גם עם היו"ד כפי
 הכתיב אבל בתרגום כמ"מ לפי הקרי [ועיין
 מ"ש בהשפכות] * אמנם יאל לי דבר חדש
 מדברי הרב כי בכתובים לא נמצא בחר' שם
 אלהים רק לשון אלהא כמו וסי' ה'

בית

לי

הקדמה

במאמר משכיות כסף ציון ו' ע"ש ס' אגרת בקורת להגאון מוהרצ"ח ז"ל ומ"ש עליו בעל המסגרת, ועיין מ"ש שם בסוף המאמר כי על דעתו אין לחקור אחר כלל תהלוכות המתרגם כי אין בכלל אלא מה שבפרט ובכל פרט ופרט מעמו ונימוקי עמו וד"ל :

והנה בהקדמתו לספר פתשגן או ספר יא"ר אשר הגיע לידו ברוב עמל אמר כי עיקר מגמת חבורו היה כפי הנראה להשוות הנוס' בתרגום ורק במקום שמצא חלופים עצומים בין נוס' לנוס' הוציא מרוח מכינתו את הישרה מתוך המקולקלת וכפי הנראה היה לפניו כמה (נוסח') ספרי התרגום אונקלוס ספרי נהרדעאי : ספרי ספרדי (הנוטים קצת ללשונות המדוברות שם • נהרדעאי ללשון סורי • ספרדי ללשון ערבי וכו') ומצא שם נוס' שונות כמה שכתבו החכם שד"ל שמצא בספר יא"ר חלופים כמנין ימות החמה • וכן מצא נוסחא בכ"י :

אמנם אם יש לנו ללכת בזה אחר הנוס' אשר נמצאות בכ"י הישנים ולחפש ולתור אחר ראשון לראשונים • או די לנו לקיים הנוס' הנמצאות בדפוסים הראשונים אשר נראים בחזקתם כי לא הוציאו מתחת ידם דברים שאינם מתוקנים • כי סוף סוף לא נגיע אל הראשון אשר יביא לנו חלופים אונקלוס עליה • ויתכן כי גם בעת הכתיבה הראשונה היו הרבה העתקות שונות ואין בזה שוגה • כי אם כה • ואם כה • הלא הכתוב מפורש הוא וכמה פרושים לתורה • וגם כי מן רוב הנוס' אין כמעט נ"מ בעיקר פירושו דקרא • רק בלישנא בעלמא • רק בזה נמצא תועלת מנוס' כ"י הישנים אם נראה לפנינו לפי דרכי הלשון או עפ"י דברי חז"ל להגיה בלשון התרגום נגד נוס' החוקה ובסיעתא דשמיא נמצא בנוס' קדמונים שהוא כפי הנראה להגיה ממנה או נראה את האור כי טוב • אבל באשר נמצא נוס' וזה בכ"י אשר לא לפי דרכי הלשון למה לן להחוקי להעמידה ולא נחליפה באחרת טובה הימנה הנמצאת, עיין מ"ש בס' פתשגן בפסוק והאיש משתאה לה (צלאקס"ד ל"א) וכבר דחה רש"י ז"ל הנוס' הזאת בשתי ידים וגרס שהוא כמו שהוא בנוס' שלפנינו ולכן גם באוג"ר אשר מביא בכ"מ נוס' שלו לא הביא הנוס' הזאת וכן השמיט ממנו כמה נוס' באשר מצא נוס' טובים מאשר מצא אחר • ורק לסעי' לנוס' אשר מצא הביא גם אותו • ובוה אני מתפלא על הרב הנותן • כי אחרי אשר ראה נוס' ישנים דחק עצמו לקיימם ופי' בדבריו שלא לרחקם • אף כי באמת המה רחוקים עי' בפסוק וילכו שניהם יחדיו הראשון (צלאקס"ד כ"ג וי"ו) שהעתיק בתרג' בתרא (וטובה עשו לנו המדפיסים שכתבו במסגרת נ"י כחדא) • ועיין מ"ש הרב להגיה באתרא ולמה לא הביא איך הוא גם שם בפסוק ח' וכן בכל לשון יחדיו ולמה לנו כולי האי ולמבין די כי ע"כ לא הוזכרה הנוס' הזאת • ולא ידעתי אם כן הוא הנוס' בכ"י הישן נושן אשר כתב כי היא בעיני בחזקת בדוק ובתרגום שבחרנו הצגתי תרגומו לפני עכ"ל בהערה ענין ב' ס' ג' וכן בלשון איל אחר • אף שבפי' הביא בשם י"ג והא דכרא חדא וכ"ה בכל הנוס' לפנינו עיין מ"ש שם • אבל בנוס' תר' בתר אחוד וא"כ הוא בנוס' כ"י היה ראוי לדעת אם נמצא שם גם לשון בתר אילין הקודם לו שהוא תר' של אחד כמ"ש רש"י ז"ל • אבל להיות הנוס' בזה בתר אחוד גם בתחלה שהיה מאמין בל' ערבוב ב' פרושים ועכ"פ צריך מסגרת לאחת • היוצא מכל הדברים האלה כי הרבה היה צריך ישוב הדעת לשיתת שיתתו בנוס' ביאור הא בכתיבת ידי הדפסתי :

ב (יה) מ"ש על לשון בנגדו שחרנס
 כקבלה הוא רחוק ורחוק • ולמה
 חר' ואלכה לנגדך (בראשית ל"ג י"ב) ג"כ
 לקבלך • ועי' רש"י שפי' בשוה לך :
 (כג) לקחה זאת • נסיבא כל מה שכ' בזה
 כהצחי על מקומם חבל חין שייך
 לזה שמוסב על ויקח אחת מאלעותיו פי'
 אלף אחת והיה ראוי לפי לשון לוקחה
 שהוא מל' פועל • לתרגם בלשון ההפעל
 התנסיבא עיין מ"ש בשמלה • חבל חין לשון
 לקיחה מענין נשואין כי לא היחה עוד
 בעל חי • וע"כ לא יוכל לתרגם ואדברת
 ועוד לא היחה לו לאשה כמו שלא נאמר
 מאישה • ואף למ"ד דו פלופין נבראו
 חין דומה יחס שממנו יחס שאליו וע"כ
 חר' יונחן ויקחה מעם חיש (שמואל ב'
 ט"ו) ודברה מלוות בעלה • בזה לא יתכן
 לומר שהדברת שלא בזה הלשון רק על
 לקיחה הבא על בעל חי כמו שכ' רש"י
 בלשון וחת בנימין תקחו • חבל בזה הוא
 פשוט מוסב על הללע עלם מעלמיו *) •
 וכמו אשר לקח מן האדם לאשה צפשוך
 שלפניו שמוסב על ויבן את הללע :

ג (ז) ויהפרו וחיטו להון כו' • וז"ע למה
 הוסיף להון • וכן ומלוא אפה להון •
 ונראה לומר כדי לזנוג המלות • פי' כי לשון
 ויהפרו סתמי חין לו הבנה למה עשו זאת •
 חבל בלשון להון פי' שהפרו לעמם • לזכרם
 לכסות • וכן בלשון ומלוא אפה הוא לשון סתמי •
 ובהוספתו מלת להון הוא כמו להם למענם •
 כי בלשון יחיד היה ראוי ליה • שאפה בלשון
 סתמי חין לו מובן • כי מלות מסתמא אפיוות
 הן • והיה ראוי ומלוא נחן להם • אלא שאפה
 למענם • ועיין מ"ש בשמלה ובחליפות שמלות
 עפ"י הדרש • ולשון "לזנוג המלות" הוא כמו
 למלאות החסר :

ד (יא) לקחת את דמי אחיך • קבילת
 (תרגם אותו כמו לוקחה • ואפשר לומר
 למה) לא תרגם לקבלא כו' • עיין אונ"ר שהעתיק
 לשונו בקצרה בלא המלות אשר במסגרת • ועיין
 מ"ש בלחם אצורים כי הנוסחא הזאת היא יבוב"ע
 כמו ולקחה • וז"ל כן בזה • ובזו"ו כי בלא זה
 חין המושך לשלפיו :

(כו) אז הוחל • עיין מ"ש בזה בלחם ובשמלה •
 ומ"ש בסוף הדבור וז"ע למה הוצרך לתוס'
 לומר בני אנושא • אלא מאן צו מוסב על מה
 שכתב אלא שקשה לי שהיה לו לומר אחלו כו'
 ואפשר כו' • ועי' חמר וז"ע למה הוצרך לומר
 שעשה אותו בלשון סתמי • ותרגם בל"ר עפ"י
 דרכו • ח"כ לשון בני אנושא הוספה שלא לזכר •
 אלא מאן צו המתרגם • ר"ל שלא רצה לעשותו
 פועל סתמי • ואולי ז"ל מאזו צו • והוא ג"כ פי'
 על מלת "חלו" לפי הענין וכמו ובחורו מאנו
 ללכת (תהלים ע"ח י') ומלת "בו" הוא על הש"י :
 ובה

ב (ח) ויקם קין אל הבל חר' בהבל
 כמ"ש צב"ר וכו' כי לא נמלא
 הפעל קם נקשר למלת חל רק למלת על •
 חבל ח"כ למה לא חר' בעל • כי לא נמלא

זה כמו כאשר יקום חיש על רעהו :
 (יח) ויקם קין אל הבל חר' בהבל
 כמ"ש צב"ר וכו' כי לא נמלא
 הפעל קם נקשר למלת חל רק למלת על •
 חבל ח"כ למה לא חר' בעל • כי לא נמלא
 זה כמו כאשר יקום חיש על רעהו :

ד (ח) ויקם קין אל הבל חר' בהבל
 כמ"ש צב"ר וכו' כי לא נמלא
 הפעל קם נקשר למלת חל רק למלת על •
 חבל ח"כ למה לא חר' בעל • כי לא נמלא
 זה כמו כאשר יקום חיש על רעהו :

זה כמו כאשר יקום חיש על רעהו :
 (יח) ויקם קין אל הבל חר' בהבל
 כמ"ש צב"ר וכו' כי לא נמלא
 הפעל קם נקשר למלת חל רק למלת על •
 חבל ח"כ למה לא חר' בעל • כי לא נמלא
 זה כמו כאשר יקום חיש על רעהו :

*) ואף כי נמלא בלשון ותקח שם את הגר שפחה שחר' בלשון ודברת אף שלקחה היחה לתת
 לאדם לאדם חין דומה ללשון קח לי את הילדה שהוא לשון קיום • ולכן בבלה שפחה רחל לא נאמר ותקח רק
 ותמן כי היו השפחות קניוות להם מעיקרא ועיין רש"י שם על ותקח • ולכן נאמר בולפס ג"כ ותקח כי בחורם
 יתקח ויטהר לזיבם לקחתם בדברים :

ונראה לומר שבמקום שתרגס חזא היתה המראה פנים אל פנים וראיה לדבר כי ראייתו אלהים פנים אל פנים שתרגס חזית . אבל על כבודו ית' כשהוא נאמר שנתראה לכן אדם יתרגס בל' יקרא כמו ויראו את אלהי ישראל ויחוו את האלהים ויאכלו וישתו וכל הלשון במעמד הר סיני בין בחרה בין במשנה חורה כמדומה שמתורגס בלשון חזא לפיכך נראה לומר כי בהקין היו לא כדברי האומרים כי במראה הנובאה היו עב"ל . וסוף דבריו לא הנימותי כי הלא מנינו בהפך כל לשון נבואה בא בלשון חזון חזון ישעי' חזון עובדיה וכן אשר חזק על יהודה ותרנומס בלשון נבואה . ונראה כי זהו לפי דעתו רק בלשון הקודש משא"כ בלשון התרגום . ונ"ש בזה . עוד כתב כי נרדף לפרש למה לא הרחיק ממנו חזק הכחות כדרך שהרחיק אשר החושבים וההגשות . ויש לכתוב כי בשאר החושים המקבל החוש הוא המושג וכי' אבל הכחות הרוואה הוא המשיג ואינו מושג . הדברים האלה אשר הפריד בין חוש השמיעה לחוש הראיה הוא קרוב למ"ש בעוטה אור כלל עשירי לזון ב' ובה"ש טכונתי לדעת הקדמון המחבר הזה :

(שם ה) לאור יום . יום דמתרגמיק יומא כו' . כל מה שכתב בזה הבאתי בלחם אבירים בשם המורגמן . רק מה שכתב על כל דבר שמוצאו ביום אע"פ שמשמעותו יום ולא לילה . לא הוגרך לתרגמו יומא לפי שלא היתה בזה הכונה להורות על הענין אלא דממילא הוא דשמעה מנייה . נרדף להבין כי אין חידושו מספיק ועיין מ"ש בלשון בענש היום שתרגס בדרך יומא . ולא יומא כי אף שכונת הכתוב על היום ולא על הלילה על כל זה כאשר בא לכלול כל היום יתרגס יומא . וכמו שהא (במדבר י"א) כל היום וכל הלילה בתרגום יומא . ולכן תרגם באברהם בענין המילה שאל' בענש היום הזה נמול אברהם ג"כ בדרך יומא . כי הוא על שלימות היום שכל היום היה עסוק במילה ב"כ שכל היום כשר למילה . ע"כ לא תרגם יומא . ונראה שזה הוא כוונת המחבר כי במקום שהעיקר בא על המשך הזמן לא יפריש המתרגם בין היום לבד או מעל"ע שלם . וכן וביום השמיני ימול . העיקר הוא על מספר היום שמתחיל מערב וכל היום זמנו . ע"כ יתרגם בלשון יומא . משא"כ כאשר בא עם לשון לילה כמו יום ולילה לא ישתדו הוא על האיכות עצמות היום ולא הכמות . וכן הוא בלשון יומס העברי במקום שהוא נגד הלילה או יום ולילה . ועכ"ל בא בלשון יום ולילה . לא בלשון יומס כי נסמך אל לשון ולילה . והוא מובן שכל איכות היום הוא . אבל המתרגם תרגם בזה יומא . ולא סמך על המובן אף כי בכמה לשונות סמך על המובן . כמו בדבר שמוצאו ביום וכמ"כ ארבעים יום וארבעים לילה שתרגס בלשון יומין . ועי' מ"ש בפסוק ויהי בארבעים יום בלחם אבירים . ועפ"י הפשט נראה כי רק כאשר בא בכתוב מפורש הלילה לבד . הוא שמתרגם יומא . אבל במקום שבה הכתוב בכתוב בלשון יום בלא לילה . יעזוב גם הוא בלשון סתמי ועיין מ"ש בפסרי חליפות שמלות ע"ד המסורה :

לי לאלהים בחר' לאלהא אף כי הוא חוזר על והיה ה' (בראשית כ"ח) עי' מ"ש שם וכן צפ' בחקותי והייתי לכם לאלהים בחר' לאלהא וכן צפ' לינייה להיות לכם לאלהים לא תרגס בשם אלהים כי באשר הלוי צכיניו . כמו לי . לכם . לא יוכל לתרגם בשם אלהים שהוא כולל כל הכחות מהעולמות כולם בכלל ולא יתכן צו לחלות בפרט או בפרטים וכמו שלא נוכל לומר בשם הויה והיה לי . לה' וכדומה . וע"כ יתרגמו בלשון אלהא שהוא שם סתמי אשר עליו יבואו הכינוים וכמו שנמלא אלהי אברהם . אלהי יצחק . ואלהי יעקב . לאיש ואיש כפי השגתו בעיניי אלהות . וחלוי יש להבין בזה מה שיש להטיר שלא נחשב בין השלש עשרה מדות שם אלהים . רק שם אל . והוא מפני כי השם אל חוזר על הפרטים שאחריו . אל רחום אל חנון וכדומה וכולם יחד הוא שם אלהים הכולל . כ"ו ראייתו . ויראתי פן חלילה נכנסתי לפנים ממחילתי וה' יכפר בעדי :

(שם ז) מתחת לרקיע . דמלע . מעל לרקיע . דמעל . מ"ש בזה ההפך בין דבר שהוא מוח על דבר בסמוך ממנו ובין דבר שהוא הרבה למעלה או הרבה למטה ממנו . ונרדף לעיין את כולם ואחר יתבאר זה . עיין מ"ש בזה . ועיין מ"ש בזה בשמלה :

ואדם

העיקר הוא מלת להס' וע"כ הוא בא בלשון עמיד' וכן הוא בלשון ויזכור אלהים את נח ואת כל אשר אתו לעובדו ולרחם עליהם' ע"כ אם אין אהבתו ראויים לרחמים כאלו שכוחים אהבתו וזכו למה לנחח תשכחמו' וזה שאהבתו אומרים כי זוכר כל האשכחות אהס' כלומר לא נשכחו ממך רק שנשכחו בסנת הבריות' כן נ"ל כוונתו' ואולי נ"ל בלשון 'רק שנשכחו מן הבריות' לא 'ואע"פ' וע"כ לא הרגם המתרגם בלשון בלשון שאל להפלה כי הלא מענינו מוכן שהוא הזכרת רחמים' ולכן בלשון וזכרתי להם ברית ראשונים הרגם המתרגם יוצ"ע בלשון עתיד 'ואדכר' אלא שהוסף מלת "ברחמים" כמו שכתבתי שם בפ' בחקתי' ולכן רק שלא במקום הפלה לא נתן לו רשות להעתיק בלשון הקדש בלשון עתיד כי לא ידעו להבין שהוא דוקא לענין הרחמים' משא"כ בהפלה' הלא עיקר הפלה הוא לבקש רחמים בא' כאשר

בכלל חיוב' ולא בכלל חיסור' [ובדרך אגב רחמי להעיר בזה מה ששינה המתרגם להרגם בלשון "חיים לחיו" בלשון גבר ולא בלשון "חגס" כי הוא לכלול גם שני חגסים המתאבקים זה כנגד זה וכל דללים גבר] ועפ"י הדרש יתכן שאל לרמוז מה שדרשו ולא מיד חסה' ובתרגום האחרון דיסוד דמח' דאנשא בסהדין דייניח מחייבין ליה קטיל' ודיסוד בלח' סהדין מרי' עלמא עמיד' לאהפרעא' הנה הרגם מלת בלח' על שני עדים ולא כדון ב"ג' ובזה נסתר מה שטלה על דעת הרב הג' שהוא ע"פ שכתב במ"ח כי אונקלוס גיורא' ומה יאמר על הרגום האחרון' אבל כבר דחה מעלמו כי לא יתכן זאת' אבל הוא כמ"ס הפרשים בין דין לדין :

(שם כט) ויהי כל ימי נח' בתרגום "והיו" העיר בלח' הרגם "והוה" כמו לעיל ה' כ"ג ויהי כל ימי חנוך' ובכ"י והוה' חמסם באמת יש להעיר בשינוי לשון הכתוב כי בכל הדורות מאלס ועד חנוך נאמר ויהיו כל ימי והבינו הוא על הימים' משא"כ בחנוך אשר לקח אוחו אלהים בא מלת ויהי בלשון סתמי' כי לא נשלמו באמת שנותיו' אבל לפ"ז יש להעיר על ימי למך שנאמר ג"כ בלשון סתמי' ויהי' וכן בזה' ויהי כל ימי נח' וע"כ בתרגום שם והו' וכן הוא בתרגום הזה והו' כמו ויהיו' ועיין מ"ס במאמר משניות כסף ליון ה' :

פרשת לך לך

רב (ג) ואברכה מברכך כו' תר' מברכך בל"י להשוות הלשון עם מלטטך כו' ותימה ח"כ היה ראוי בהפך להר' גם מלטטך בל"ר כמו שהוא בפ' תולדות וכן בפ' בלק ועי' רמב"ן בפסוק והיה ברכה שהביא בדרך אגב ואמר לו שיברך מברכיו ואם יחיד מקללו יואר וכן הביא בפ' תולדות' ולפי התר' נלע"ד כי בזה שמוסב על הפעל ואברכה הוא רבותא יואר שאפילו יחיד אשר יברך אותך יתברך' ופי' מברכך כל אחד בפרט' וכן בפ' תולדות שנא' אחריו ברוך ולא ברוכים ועיין מ"ס בלחם אבירים שם :

(ה) אשר עשו' מ"ס כי לא יתכן ע"פ הפסט להיות הפעל עשו מוסב על אברהם ושרה הלא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה' לא ידעתי למה הלא האשה היא לאשר זכה עור לבעלה וגם מה שנא' ותקח שרה את הגר שפחתה וחתן אותה לאברהם משמע כי שלה היה וקנייה לה' וכן בבלהה נאמר וחתן לו את בלהה שפחתה' ועי' רס"י גם בלשון ותקח שרה לקחתה בדברים גם מה שכ' על לוט שלא היו לו עבדים מה ואמר על רועי מקנהו' חמסם כבר כתב בזה העשות כי ממלת הן הפעל עד מלת ומטעם לריך מהיקה :

פרשת נח

ו (ח) ונח מצא חן בעיני ה' • תרגום קדם והמסורה עליו מטעין בזה כו' • ר"ל כי יש גורסין עפ"י לשון הכתוב בעיני • והוא טעות • והראה בדבריו מוצא הטעות • ולפינו במסורה התרגום הנדפס כעת השמימו זה הממסורה שלא נמצא בדפוסים שלנו הגוס' הזאת • וכן המסורה הורה כי טעות הוא ע"כ השמימו הדבור בזה :

פרשת נח

ו (ח) מן הבהמה הטהורה • האריך להפריד בין השונות שבה • תרגום בל"ז כמו בזה ליתוהי • וכן הכא בל"ז כמו בפרשה בחקותי ואם בהמה אשר יקריבו ממנה שהרגם מינה • והשנויים רבים בזה אשר במוס' שלפינו • ומי יודע אם המוס' שלפינו היתה מדויקה • וע"כ יפה עשה האוג"ר שלא הביא בזה שום מוס' • ואנכי בלח"א הכבתי שז"ל ליתיה בל"ז כמו בלשון אשר אינה טעורה להלן פסוק ח' • אבל לפ"ז מלת היא מיותרת בהרגום • ועי' בספר חל"ש שכתבתי חולי ז"ל דליה היא • ומנה נשפז מלת דליתוהי • ונחומס הנדפס עם ה"א יא"ר דלא איתיהא דכיהא הוא • והוא שגשג • כי בלשון איתיהא הלא נכלל מלת היא • וכן הוא בכל נוסחא שלנו ובתרגום יב"ע • וגראה לפי המוס' שהרגם דלא נריך להיות לשון • איתיהא • וכן לשון • היא • במסגרת • והבותר במלת איתיהא • ישמיע מלת היא • והבותר במלת היא ישמיע מלת איתיהא : (ש ח) כל כו' • ויזכור את נח ודכיר • תחלת דבריו הוצא צאוג"ר נתיב השליטי • והעתקתי בשמלת גר פ' בחקותי • ועי' מ"ש עם כי בהפלה נמצא לשון עהיד בתרגום זכור לאברהם • ובאיכה זכור ה' מה היה לנו • ותרגומו בלשון אלכר • וגם לשון שכתה • למה לנח השתחו • וז"ל דבהפלה שאני כי האדם בא להפלה בלשון צ"ח משא"כ כשבא על הש"י בעלמו כמדבר בעדו • וע"כ מה שאמר להלן • ואפשר כי לא נתן לו רשות" קשה • הלא להו"א מלבן של בני אדם היה ראוי לתקן בלשון התפלה יותר • אמנם ידוע כי הזכרון יחלק בבני אדם לשני כחות • א' כח הזכרון שזוכר ולא ישכח • ב' ויש שבה אחר השכחה • כי רמיא אנפשיה ומדכר • והעיין השני לא יתקן על הצורה ית' • כי אין שכתה לפניו יתב' • אבל פעולה הזכרון הוא בצורה ית' לפי מעשה בני האדם • אם הם כדאי לזכור להם ברית ראשונים • או לא ראויים • וע"כ בא בלשון הקדש וזכרתי להם ברית ראשונים • העיקר

ו (יב) כי השחית כל בשר • מה שגראה לו שהיה חיבת • אגש" כחוב מהלך הוא רחוק דל"כ גם בפסוק שאחריו היה ראוי כן • ובחיוצ"ע כל חד וחד • וגראה שהוא פ"י לתרגום הראשון • או כדרך הגה"ה :

ו (יא) בחדש השני • אשר לא תרגם "בצויר" לא קשיא כלל • כי כן מתרגם כל ההדשים עפ"י המנין שלהם לצד לשון צראשון שהרגם בניסן (שמות י"ב י"ח) כמו שכתב שם • וממילא אין להכריע מזה דס"ל כר"א כמו שהכריע המתרגם האחרון בזה כי אין הכרעה • ולכן גם להלן ח' י"ב צראשון חר' בקדמאה כי לא יקרא עוד ראשון עד י"מ • ניסן ע"ש הגסים :

ו (ה) מיד כל חיה • מ"ש על דעת המתרגם שהיא על הגשמה הנקראת חיה כמו שפי' הרמ"ז רחוק כי אם שנקראת חיה בלשון עברית ע"פ הכתוב ויהי האדם לנפש חיה • אבל לפי התרגום שהרגם לרוח ממללא אין שייך לשם חיה :

(ש ו) באדם • צסהדין על מימור דיניא מה שהעיר בזה • כבר העירו הגאון מוהר"ה צס' אגרת בקרת • ואחריו ר' יאקב צריל"ל בעל ההגהות על ספרו זה • והבאחי דצריהם בחליפות שמלות • ודע דמה דליפינן בגמ' דצ"ל נהרג בעד אחד ודיין אחד הוא לא מלשון צדאם אבל מלשון • מיד האדם אדרשמו" • וא"כ אפשר כי בעד אחד או דיין אחד הקצ"ה הוא דורש הדמים • וע"כ תרגם שופך דם האדם • צעדים • צעדות וצדיינים כי אז החיוצ להרגו • ואפשר כי כן הוא גם בצ"ב אין הקיוב להרוג רק בשני עדים ודיינים כד"ן ישראל • אבל בעד אחד ודיין אחד אם כי שרשות בידם להרוג אבל אינו בכלל

יח (ו) מהרי" : אחי ציו"ד של נקבה צנום' שלנו כמו לופי ועשי עוגות ולהלן וימחר ל"ל ואוחז צל"ף כמו וימחר הראשון וצחומש הגרסא הוא צהפך והוא טעוה כפול :

(כח) הבצעקתה הכקבלתהון צל"ר ר"ל אנשי סדום ועמורה כי ה"ח הכינוי מוסב על המדינה כפי' רש"י לא כן בלשון חרמות שיצא רק צל"ר כמו וכל הארץ באו תר' וכל דיירי ארעה אחו ע"כ שינה גם פה לנ"ר . אבל ח"כ היה לשנות גם בלשון זעקה סדום ועמורה לתרגם צל"ר . אמנם הוא מפני השוואת הלשון שזוה נאמר אחרי עשו צל"ר ועוד י"ל שהוא על פי המפורש להלן י"ט י"ג כי גדלה זעקה :

יז (טו) הגמציאת דאשתכחא מהימני . כל דבריו זוה נכונים רק מה שכחז ויותר נראה שהוא פעל נגור מהסס המיינא הוא יותר רשוק . ומה שדקדק על לבן עמד הוא פשוט צטווה לך כי הכס מאמניס כמוד וזהו לפי הדרש אבל מוסגר ויהי מלה עמד חוזר על דאשתכחן כמו שכ' :

יח (6) ולא תר' זו יקרא וכן וירד ה' בענין כי היום ה' נראה אלוהים וכן צריך לדקדק בפ' מהן חורה ובשאר מקומות ואיזה תרגם שם ולא יתכן לתרגם אצלו אחגלי וכן והראה את הכהן . לנשיא . וז"ל שם (ויקרא י"ג מ"ט) ויתחיו לכהנא לאו למימרא שיהי' הכהוב אל הכהן אלא כי כן יתכן בלשון התרגום אצל לשון רציה עכ"ל וצוה יובנו דבריו ועי' מ"ט בספרי חל"ם לקמן (ל"ג) : (פה) להמית . הביא נוס' לשאלה וחמה עליו למה לא תרגם לקטלא . לפינו הנוס' לקטלא אבל גם הנוס' לשאלה אפשר לישב מפני שמוסב על הנא' בפסוק כ"ג האף חספה שתר' בלשון חסי' . אמנם לא מצינו לשון מיתה שתר' בלשון שאלה : (כו) ל"ע כי מלא ג"כ תר' אשכח והיא בלשון וזה מלא חן . ואולי ל"ל צוה בנקוד בגו"ל או חס"ף ושם בפת"ח . ובאמת אין לנו דיני הנקוד בארמית בדיוק :

כא (עו) הגהה כו' קלף דשלמית דברתיך ומות יתך כו' וז"ע איד לא תרגם דברתיך ופלא בעיני כי לא רצה להגיה את אחת צנום' שלו שז"ל דברתיך . ונראה מפני שצ"ל להשמיעו השמועה ששמע וצ"ל לרחקה כמו שכח . ולפי השמועה הוא צלל וי"ו שרצו לפרש דברתיך חלוףך אבל אחר שהרחיק השמועה ממילא יובן שז"ל

היה נראה להיות מהיומנא

כא (יב) על הגער . על עולימא כל הנער שבפרשה הזאת לקמן פסוק י"ז י"ח י"ט כ' . תרגם רביא והבא תרגם עולימא . יפה העיר אבל למה לא העיר עפ"י מה שכ' הרו"ה שמוסב על יתחק ואמר שזה נכון . מה אומר כי בעיני חין זה נכון . א' כי אם הוא מוסב על יתחק היה ראוי לח"כ ועל אשתך לא ועל אמתך כי הלך ע"י שיה היה הדבר בסיבת יתחק . ב' כי ישמעאל ראוי לקרותו נער אחרי שהיה כבר י"ג בהמולו וצ"ר בן ל"ו שנים היה עי' החשבון במת"כ וכמו שפי' רש"י ויתן אל הנער שהוא ישמעאל (ובתר' שם ויהב לעולימא) להנחו צמותו ועי' רמב"ן מ"ט צוה . אמנם עיקר הערתו ראוי על פסוקים אחרים שתר' בלשון רביא שהוא סר' ילד . ונראה לענ"ד כי לעיני שהוטל על חמו לגדלו ע"כ תר' כמו ילד מלשון יולדו על צרכי יוסף . וכמו שנאמר וזה הילד וישלחה ועי' רמב"ן שפי' ע"פ הפשט שמוסב על הגר ולא על שם על שכמה רק שילך אחה וכן אמרה עליו אל ארצה צמות הילד . ולכן אחר שהכ' קורא אותו ילד תרגם גם כל לשון נער בלשון רביא והוא

בלשון אחו כי נכמינה הזאת יוכל לצא הדבר בלשון עם כי הוא הנאמר אחר זה ויעל אליהם שחגים בלשון יקרא דס' . ועוד יש להבין צוה מה שתר' בפסוק דבר ה' לעיל ע"ד י' בלשון פתגמא דס' ולא בלשון מליג' . כי אין לשון דבר מלשון דבור אבל הוא מלשון עיני כמו דבר ועי' מ"ט צוה אלה הדברים בשמלה . וע"כ יבא צוה בחר' בלשון עם :

פרשת לך לך

יך (בג) כאשר דבר אתו. כל דבור דמא ודאברהם עם. ודבור דאהרן בלמ"ד ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן כדי להפריש בין משה לאהרן. ודמי למא דאמריקן עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה כו'. הערתו נכונה מאד. והשוברו יש להבין כי כמו ההפך שבין ארץ ישראל לשאר ארצות לענין שירה כי שירה הארץ קדושה יותר משירת שארי ארצות. ע"ד שאמרו כל השירות קדש ושה"ש קדש קדשים כן הוא לענין הדבור של הש"י למשה. כמו שנאמר בו פה אל פה אדבר בו. אשר לא זכה לזה אהרן. ע"כ לא בא אליו בלשון עם רק בלמ"ד שהיה ע"י משה. משא"כ קודם משה שיהיה הדבור לאברהם. אף שיהיה ג"כ צבואה אבל לא במדרגת משה. כמו שנאמר ויפול אברהם על פניו וידבר אתו. ועיין רש"י שם. וע"כ לא נמנע הכתוב לאמר בלשון אתו שהרגומו עמי. וזוה למד המתרגם לתרגם גם "היה דבר ה' אל אברהם" בלשון עם. ועיין מ"ש הרמב"ן ז"ל שם. וכן בכוף הענין וזהו דבר ה' אליו תרגם עמי. וכן בנה אברהם אלהים אל נח תר' בלשון עם. ועי' במסורת התרגום להלן (כ"א ז') "כל מלוליה עם בר מן יו"ד" ותשז שם ארבעה לשונות שבה בלמ"ד לשון לי, לך, להם, לכם, והמה והרשד"ל למה לא חשבה גם לשון לו. ואמר והאפשר שהוא עושה המעתיק אף הטעות כפולה שהיה לו לומר מ"א עב"ל. אמנם לפי שחשב בעלמו המקומות שגא' עם הדבור במלת לו. והוא במדבר י"ו ה'. דברים יו"ד ט' י"ח ז'. נראה כי אין שום טעות בלשון המסורה. כי לא חשבה המסורה רק את ל' דבור הראוי בלשון עם משא"כ בלשון לו כמו ביד משה לו (במדבר טס) וכן יעלה על הדעת לתרגם בידא דמשה עמי. וז"ל בדברים בשני המקומות. אשר דבר ה' אלהיך לו שמוכב על הלויים. וכן הוא נחלתו כאשר דבר לו (שם י"ח). אמנם יש להטיר למה לא חשב המתרגם בלשון בר אותם והוא ברשית י"ח כ"ו ל"א אמנם הוא מפני קדם מפני הכבוד משא"כ דבור ה' אל אברהם כאשר כלה לדבר אל אברהם מתורגם בלשון עם (*).

יח (יא) יפת מראה. שפירת חזו ולקמן (כ"ט י"ז) ויחיה בחזו. ואפשר ששינה שם להפארת הלשון לצלי הכפיל מלת שפירח שהרגם שם מקודם כו'. אמנם לא דקדק מאשר תרגם בזה בסמיכות ובלשון כולל שפירת חזו. ושם יחיה בחזו. וכן הוא ביוסף "יפה מראה" והטעם כי שם צא לספר היופי צפרט בהואר ובמראה. אבל בזה לשון "חזו" הוא כולל על משקל "כסו" וכן אמר להלן כי יפה היא מאד כולל הכל בסתם ותרגם שפירחא. אבל כאשר צא לחלק המראה מן התואר צא להלק גם בלשון הראוי לכל אחד כפי הענין. ובענין חלום פרעה תרגם שוה לשון יפות חלר עם יפות מראה שאמר בספור ותר' שפירין למחזי:

יך (ו) בהררם שעיר. בטורח דשעיר. בל"י ובלי כינוי כו'. עיין מ"ש בזה בחליפות שמלות. ובל' התרגום נדפס בטורי הון לא ע"פ דבריו בזה:

יז (יא) שמוע ה' אל עניך. קבל ה' ללוהך. הוא רק התרגום של "שמע" כמו שית' לקמן על פסוק ולישמעאל שמעתיך (י"ז כ') ולא תרגם חיצת עניך כלל, ול"ע. אין זה ל"ע כלל. כי שם הוא עיקר לשון ללוהך על הכינוי שמעתיך והוא כמו לשון עניך בזה:

יך (יד) וגברתה הנפש. מה שכ' רק פ"א (ויקרא י"ח כ"ט) הנפשות תר' נפסתה וחזו הוא וגם זה חדוש שלא ראה מ"ש שם בצמלה לפי שעה אבל צפ' ויקרא שם הביא בל' ואפשר וזכרתי לטובה: מהרי

(* ועפ"י הדברים האלה שהפירש בין דבורו של הש"י בקורות הראשונים לדבורו עם אהרן ועכ"ז יש הפרש בין הדבור עמם לדבורו עם משה. בימותו בל' הכתובים כי הבא אל נח הוא בשם אלהים ולא בא בשם הויה וגם באברהם בא בלשון דבר ה' אליו ולא בלשון פעל וידבר. ונראה כי מטעם הזה לא העיר המחבר הזה (לעיל ג') על וידבר אתו אלהים. וכן על התרגום בפ' נח שהתרגם בלשון עם ויגיד עד הכא שהוא לשון סתמי וכן יוכל לדבר אתו שהוא מוסב על החלום הדבור הנאמר לעיל פסוק ג' אחר ויפול אברהם על פניו. וע"כ בא בלשון

כה (כו) יודע ציד - מה שכתב בסוף הדבור נראה כי הוא מפרש לשון קטויא מלשון כן כמו כטויא והוא כלשון חז"ל שברא הקב"ה כטויא בחדש ועי' במשכיל שרש כן הששי:

כו (ז) על עסק אחתים מה שכל בסוף הדבור ז"ע למה הוצרך להוסיף עסק פי' שלפי מ"ש יחא שבה בלשון על ולא בלמ"ד לאחתיו אבל מלה עסק למה - וז"ל פשוט כי הוא אחרי שראו אותה לא יתכן השאלה על שלומה אלא שהוא כמו על אודות ע"כ תרגם בלשון עסק כלומר מי היא זאת ועיין מ"ש בלח"א:

(יד) ועבורה רבוה[עין לה"א] מ"ש ולא כתב כן רש"י לא ידעתי מאי משמע שהוא הפך מלשון החרגוס ונראה שהוא מלשון לע"ז שהביא - שהוא לא כמו שהביא הוא - והמציין יבין:

כז (ט) חן גביר שמתיו לך - בנוס' שלפניו רב שמתיו לך ונוס' שלו נראה שהיה עלך ועיין בספר נתיבה לנר שכתב לקיום הנוס' הראשונה מפני הכתוב לעיל הוא גביר לאחיד ולא ראה מה שהקשה המחבר הזה ומירונו ובתיוב"ע גם שם בלשון על אחיד:

פרשת ויצא

כח (יד) ילדתי וילדתי - ז"ע נפתלי אלהים נפתלי שתרגם לשון תפלה כמו שתרגם משתאה לשון שהיה באור דבריו נראה כי קשי' לי' למה לא תר' שם מלשון חבור כמו תפל או

(מ) מ"ש על לשון הריד עיין בשרשי רד"ק שהביאו בשרש רוד ולא בשרש רדה:

פרשת ויצא

כח (כח) והיה ה' לי לאלהא - לא ראה מ"ש צוה בשמלה גם מ"ש הרעד"ל בלין תר"ב כי נהפוך הוא אשר ע"ד חונקלוס פה הוא מהנחגי כפי' רש"י ומ"ש ולכן לא תרגם אלהים כדרכו בשם הויה כי כבר נזכר לא הבימותי איד עליה על דעה שהיה לו להרגם כמו הויה - והיה הויה לי להויה והלא שם הויה לא מלינו ביחוד על שם אבות העולם רק בליחוף שם אלהים ואיד יתכן צוה לשון לי' וכ"ה צפ' בחקתי והייתי לכם לאלהים חף כי לא נזכר שם הויה שם - והוא מפני מלת לכם - שלא יתכן לומר לכם לה' בלשון הויה:

כט (כ) בימים אחדים - כל מה שכל צוה נראה אך למוחר כי לא היה לו למתרגם להרגם בלשון אחר כי. בין שהוא לשון קטנות כמו שפי' הרד"ק ובין שהוא לשון מעטים החר' שוה בלשון זעיר - ועי' מ"ש במאמר פלב אלהים ליון ז' גם מ"ש שכל לתרץ מה שהקשו בעל עקידה ושאר המפרשים חלילה לתלמי אהבת יעקב לרחל

כה (כג) ויאמר ה' לה: מ"ש על אשר לא תרגם מימרח דה' עפ"י

המדרש מעולם לא נזקק הקב"ה וכו' - הוא בהפך ממה שפי' רש"י לשם נאמר

וגם זהו במדרש שם - והרואה במדרש פי' כ' סי' ו' ובפ' מ"ה סי' י' וסוף פ' מ"ח -

וגם מלשון המאמר ואף הוא ע"י עילה נראה ברור כי זה המאמר הוא רק על שרה ולא על רבקה - ועל מה שהקשו שם

מן הכתוב הזה פליגי שם ר' לוי ור"א בשם ר"י בר זמרח ובלשון המדרש צפ' ס"ג חסר שם עיקר המאמר ואם כי יש

להעיר למה לא אמרו כן על רבקה וכו' לא לדיקא היחה כמו שרה והכתיב ויביאה יצחק האלהה שרה אמו - יש לומר כי הוא

מפני דרש הקודם ויעהר לו ולא לה ולכן דרשו כי הכתוב הזה מוזר על והלך לדרוש

וכת"ל למהצטע אולפן וביוז"ע לבי מדרשא דשם רבא וע"ז נאמר ויאמר ה' ולא יתכן

להוסיף לשון מימרח:

כז (כד) ויאמר אני - בהרגוס בנוס' החומש הזה הוא אלא והוא

תר' גם לשון הנני וחולי הוא עפ"י פי' רש"י שלא אמר אני עשו אבל לא מלאנו

הנוס' הזה בכל החומשים וחולי כ"ה צכ"י:

(מ) מ"ש על לשון הריד עיין בשרשי רד"ק שהביאו בשרש רוד ולא בשרש רדה:

והוא מלאשן והוא נער סתר' והוא רבי' וצוה בצין שינוי לשון הכהוב כי אחר הכ' ותשלך את הילד נאמר וישמע ה' את קול הנער קומי שחי את הנער ויהי אלהים את הנער ויגדל אלה ששהר' חרנם לפי הפסע שהוא הילד הנזכר אחרי שהוטל על אמו לגדלו. אבל בפסוק הזה אל ירע בעיניך על הנער תר' פוליאח. כי לא לענין גדולו נאמר רק על כלל ענינו :

כב (ו) מ"ט על נוסחא בחרח ש"ל באחרת נכון מאד. אבל יתד היה ראוי לפי הכוונה שהוא רבוחה על יחוק לשנות הרגומו בפסוק ח' אחר שאמר לו אברהם אלהים יראה לו השה לעולה בני ועל כן יחכן שלא להרחיק הנוס' בחרח. ור"ל אחר שלקח האש והמאכלת הלכו תיכף ולא המתין אברהם על השה שהיה יחוק סבר שיצאו לו מן העדר. וזה ששאלו אחרי כן הנה האש והעלים וליה השה. וע"כ אמר השה בה"ל הידיעה מפני שסבר כי כבר הבין לו אלה שהתמהמה :

(יג) איל אחר. מ"ט בנוס' החומס הזה בהר אחיד פלא הוא כי לא נזכרה הנוס' הזאת וגם כי לפי הנוס' הזאת יהיה לשון בחר חלין מיותר שהוא תרגום של מלה אחר לפי פי' רש"י ז"ל ועב"פ היה ראוי להיות במהגרת :

פרשת חיי שרה

כד (ה) ללכת. למיתי כשהוא ברחוק מקום בחר' חול ובקרוב מקום יתרגם אחא והארכתי בזקום אחר [ולא מלאתי מקומו] ובלשון הכתיב אס לא אל בית חצי הלך אשר בכל הנוס' שלנו שהרגום חול. לא ידעתי מה יהיה ההפך בין ללכת הזה שהרגם למיתי הלא המקומות שוים הליכתו לשם והליכתם משם. ועי' מ"ט צ"ל בלק בלשון להלך עמכם אשר תר' השני לפי נוס' שלנו למיתי כמו מהלך אלי שם :

ויאמר

ש"ל ודברתיך. ואולי צ"ל בנקוד ל"ר דברתיך פי' משייך אשר שלחתי אחריו כמ"ל וחוקת האשה בית פרעה ויהיה עטם המהרגם זהוספתו מפני מלה עינים שכל בלשון סתמי וע"פ לשון וחזית יחד לבד היה ראוי כסות עיני. ועי' מ"ט צע"ל וכן הביא בס' הל"ג :

פרשת חיי שרה

כד (ז) ואשר דבר לי. ודמלל לי ובפ' אלה הדברים הארכתי צום. ובנדפס הזה לא נמצא שם. ועקר הערה שלו כי בספרים שלנו לשון דבור בחר' נעבר מלל בחיר"ק כמו דבר בעברי והעמיד מלל בפה"ח כמו דבר. אבל בלשון אלה הדברים אשר דבר' בספרים שלנו די מליל בפה"ח ובחיר"ק הלמ"ד נראה שכן היה בנוס' שלו גם צוה כמו שהביא מהדוגמאות אשר דברתי לך. ומ"ט ובס צ"ע פי' כי בנוס' שלו שהי' צוה בל"ע מליל בפה"ח. וחרום דבר אל בני ישראל שהוא עתיד ג"כ מליל. אבל ויאמר דבר דפרטה זו מליל בלשון עתיד כ"ל וההפך בחיר"ק הלמ"ד מפני סוף פסוק. ועי' במסורת התרגום סוף סי' כ"ד פסוק ל"ג וז"ל שם כל סי' ה' וס"פ מליל דייקא לסורא ולנהרדעי (אומר שד"ל הכוונה כי מלה מליל כשהוא באתחא וס"פ הוא בחיר"ק וזה בין לזווי כמו כאן (בראשית כ"ד ל"ג) (הוא על לשון ויאמר דבר) ובין שהוא לשון עבר כמו שהוא (במדבר י"ב ב') [והוא תר' במשה דבר הלא גם צוה דבר אשר השני הוא באתחאתא] ובאמת דברי המסורה צוה וכוונא צוה פלא צעתי האס ידעו כי כן הוא בלשון ארמית שאין חילוק בין לשון עבר ללשון עתיד אשר ראוי להפריד כמו בכל הלשונות ובהפך הפרידו בין הבא באמצע הדבור ובין הבא בסוף פסוק או באתחאתא וע"כ בכל הספרים שלנו לא הלכו אחר המסורה כזאת כי לא מסיני הוא ולא המתרגם החום עליו :

(כא) משתאה שתי תרגם וכו'. ונראה וכו' הוא פלא שלא הביא מדברי רש"י וצא להחיות בנוס' אשר כתב שהמתרגם כן עושה : יודע

סמתי וכשהוא במוחס ל"ר הוא אלהיון וזה ש"כ
 כי אין אלו דברי לבן אלא שהכתוב יספר שהזכיר
 אלהי אביהם היינו יצחק אבי יעקב ובתאל אבי
 לבן • והנה בלשון וישבע יעקב בפה אביו יצחק
 הוסיף בתיוב"ט באלהא דדחיל ליה מפני שהפסיק
 בין אלהי אברהם ובין אלהי נחור ואלהי אביהם
 משא"כ לעיל ופחד יצחק תרגם ע"פ לשון אונקלוס
 בדדחיל ליה בלא לשון אלהא כי מוסב על אלהי
 אברהם (*):

פרשת וישלח

לב (ס) כה תאמרין קדין כס אמר כדקן
 האירק צוה וזכר בערס האיר לנו
 הספר יאיר הזה העירוהו ע"ז בספרי עושה אור
 כלל ע' ליון ח' שהבאתי מלשון המפורש ומה
 שכתבתי שם האמת לא ידעתי אם יהיה מכוון אל
 מה שהביא מתרגום הספרי בלשון כה תברכו
 כה דמתרגם קדין י"ב באורייתא:
 (יא) מבל החסדים • צבוק"ד מה שהעיר מלשון
 ויע אליו חסד שחר' בלשון חסדא ולא בלשון
 ועשיה נא עמדי חסד שתרגם סיבו לריד באור
 כוונתו ונראה כי הוא לפי שלשון ויע אינו בלשון
 ויעש ויחזר אשר לא נאמר בלשון עשיה ע"כ לא
 תרגם
 והנה צבוק"ד חופה בהרגום התי מננח עליהון בגינון ולשון
 הקף הוא תרגום של וילף בכ"מ וחפח:

פרשת וישלח

לב (יא) מבל החסדים ומבל האמת • מ"ש ע"ש הרמב"ן העתקתי בשמלה גר
 והוא קלר בלשון הרמב"ן • ומ"ש מדעת עצמו הוא מלשון מכל הא' בזה
 יש להוסיף צוה כי כמו שבלשון הכתוב בלו החסדים בל"ר על המקבל אבל הש"י הוא
 רב חסד ככולל כ"ה בלשון אמת אשר חתימה של הקב"ה הוא אמת ולא רב אמת כי
 לא שייך בלשון אמת לשון רבוי ומישוט • אבל בצחינה המקבל אמר קטגתי מכל
 החסדים ומכל האמת כי כל זכויות שלי אשר המה לפי הטובות שגמלהני רבים וגד
 האמת ויהיה ומכל האמת פי' על מכל החסדים:
 (לא) פנים אל פנים באפין • נראה שחסר צוה ע"פ טעות הדכוס וז"ל אבל
 פה אל פה (במדבר י"ב ח') תרגם ממלל עם ממלל ומראה תרגם בחזון ור"ל
 כי

(* ופחד יצחק בתי' ודדחיל ליה יצחק • יש להעיר שלא חר' מן קדמוסי • כמו שתרגם בלשון את
 האלהים אבי ירא • ונראה מפני שצוה הוא שם הפעל דבוק אל המתואר • וענינו כמו ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע
 ג') שלא נא' ביהם המ"ם מה' או את ה' • *כן וישבע בפה אביו חר' בדדחיל ליה • אבל בלשון כי עתה ידעתי
 כי ירא אלהים אתה בתי' ארי דתלא דה' כי שם הוא נסמך אל השם שנקרא ירא ה' וזהו ההפך בין לשון יראה
 ובין לשון פחד • כי בלשון יראה לא מנינו ביהם שאליו רק ביהם שממנו או בלשון את • וצוה יראם לשון פחד יצחק
 דומה ללשון אלהי אברהם לפי מדתו משא"כ אם היה מתרגם מן קדמוסי • כי מי לא ייראך:

או פחיל ויהיה השם כמו בזה לוי ט"ש החבור ולפי תרגומו בלשון חלה הוא כמו הפוך כמו בלשון משחא לפי הנוס' שבהרגו שתי בלשון שתיים וכן בלשון נפתחתי כמו נפתחתי ואלא ידעתי למה זיין על השקוב הזה על מלת ילדתי ולא על יליה :

לא (יג) אשר משחת דמשתח' העיר אשר לא תרגמו בל' רבותא כמו שמן המשחה וכן משיחה המושך וכליו . ואמר כי הוא מפני ששם נעשה המשיחה לכבוד מעלת המקום וכמו שהוא אל דבור הנא' באל שאחר שמיחד הדבור למשה הפריד לתרגם הדבור למשה בלשון עם ולא הנאמר לאהרן אל שם כחב כי קודם לזה כמו וידבר אליהם אל נח מתורגם בלשון עם וזהו שאמר ואע"פ שאינו דוגמת וכו' ועי' לעיל י"ז כ"ג בדברי המחבר ובמה שכתבתי שם ובין תבין כי בלמנת אין לדמות זה לזה בענין שקודם הליוי על משיחה כלי הקודש ע"ד שאמרו חז"ל גדול המצווה ועושה יותר משאינו מצוה . ועוד שגם המלכה בעלמה שהיתה ארוכה בימי האבות היתה שטאה אחר מ"ת כמ"ש דברים י"ז אשר שנה ה' אליהך וכמו שכתב רש"י והרמב"ן שם :

(לט) ואפשר לפרש פסוקו כשם שנגנבה לזרכי אם נגנבה ביום . פי' שהשמימה הוא לזרכי כי עלי לשלם . והוא לשון הדר' נטרית ביממא ונטרית בליילא . ולשון נגנבה לזרכי הוא לפי לשון הכתוב . ונראה שהוא מפרש כי לדעת המתרגם הוא כאלו נגנבתי אני לזרכי . או שפירושו שנגנבה מחמת זרכי בליילא כמו האורך לישון . או לזורך עיין ביום אשר ע"י זה נגנבה :

(מא) אלהי אברהם כו' ואלהי נחור . הוא להלן פסוק י"ג וכן אלהי אביהם ואמר כי שם תרגם אלהא . וההפרש כי הבא בעניניו הוא לשון יחיד ומיוחד לאברהם לפי השגתו משא"כ לשון אלהא חף שאינו ג"כ לר' אלל הוא לשון סתמי

ל (יט) יתה לי . היא הנוס' הישנה עיין באוג"ר ומ"ש בשמלה :

בהענוגים כל ימי עבודתו וכי עוד קלרו לו הימים וה"ה שאמר על ראוזן כחי וראשית אוני כמו שהביא רש"י שם מז"ר . אלל הענין הוא עפ"י אשר נשמע ע"ש קול יעקב הוא הרב המגיד מדובנא כי יש הפרש בין אהבה עלמית לאהבה החזרת חליו שהיא אהבה התענוגים . כי אהבה עלמית היא חינה תלויה בדבר ולכן נאמר בזה באהבהו אותה ולא ביחס הלמ"ד לה . וע"כ היו בעיניו השבוע שנים כימים אחדים כי כל הון ביחו יתן איש באהבה כזאת וזהו מה שדרשו חז"ל הם ימים אחדים שאמרה לו אמו כמו שהוא צפי' רש"י . והנה במדרש דרשו כן עפ"י ג"ש ימים אחדים מכימים אחדים . אלל יעקב מג"ל לפרש לשון אמו על שבוע שנים ונראה לענ"ד כי הוא מנאשר יסב אלל לבן חודש ימים ואמו לא שלחה חליו לקחת אותו כאשר אמרה חליו ע"כ אמר כי מסתמא היהה כוונתה בלשון ימים על שנים כמו ימים שהיה גאולתו . ואשר אמר במספר שבוע נראה כי אחר שהולך לשבח אהו ימי עבדים שהוא שש שנים הוסיף שנה הניתן לבחולה שנים עשר חודש . ולכן עבור הלאן לא עבד רק שש שנים . וגם להיות נערכים אל ימים אחדים שאמרה לו אמו עפ"י פשוטו שהוא שבוע אחד . ויוס לשנה יחשב כימים אחדים שאמרה לו אמו . וזה שהר' בלשון כי מלאו ימי . ימי פולחני ולא תרגם שני פולחני כמו שהוא צפי' רש"י שאמרה לו אמו * :

לא (מט) והמצפה וסוכות . לכאורה קשה כו' מכל מה שב' בזה נראה בעיני מה שהמליח החילוף בין מלכה למלכה כי נחלק הב' צפ' והמלכה והמלכה אחת היא . אך לא שנתחלק בלשון לבן הארמי שאמר מלכה כי אם כן למה זה בא בשניו הניקוד גם מה שאמר ילף הוא כמו ילץ ובארמית הוא כמו יסד הוא

רמוק

(* וז"ל יודיו הרב מוכרי' בתיבה לגר (בראשית כ"ט ל') כיומין ועירין ר"ל קטנים לפי הפשט כמ"ס הדר"ק כו' ועי"ש פירושו ללא אמת כמ"ש בעצמו מן ימים אחדים שלמעלה כ"ז מ"ד שמתנגד לפירושו אך הנינו להעיר כי יום קטן (על יום קצר) לא יש ולא יאמר כי אם היום קצר והרד"ק אמר כימים מעטים שבהיות האחד מעט כו' ע"ש וקטנים וקטן אין בלשונם שם ועי' (מלכים ק"ט ח') :

על לשון ויט שהרגס ונגד לא יתכן בלשון טיבו רק שהוא כמו חן. משא"כ ועשית עמדי הסד וחמת. חר' טיבו וקשט ואולי צוה יתכן שחר' שם מכל החסדים בלשון חסדיו לכלול גם אשר נתן לו חן והסד: **ב** (כ) יום הולדת. מ"ש כי לפי הגההו של"ל דלחילד וחסד יומא ובהומס ההכס רוו"ה כתיב יומא. לא הבינותי. וחלוי כוונתו שהיה לריד לפ"ז להיות יומא באל"ף ולא כמו שהוא בנוסחא שלנו יום בסמיכות. ועי' מ"ש בספרי חל"ש על מה שהעיר על מה שכתב צע"א:

פרישת מקץ

בא (ח) מ"ש על חרשי שבהרגוס מפני שעושים מעשיהם בשחיקה כאלמים. ויש להוסיף על דבריו כי לשון טומי יהיה לפ"ז בחלוק דלנג"ה כמו דומי. ועיין בהפלאה שבערכין מ"ש על חגרא דבי עמיא שהיקוהא:

בב (ה) שבר. חר' עבור מודבן. מה שכ' שגולל לומר כי יש צוה צ' פרושים. הא' הוא עבור. והב' מודבן. לא הבינותי איך גוכל לומר כי מודבן הוא פי' לשון סבר הלא בלשון מודבן יהיה כולל כל דבר הקניוס ואף כי בלשון וצברו לנו חר' וחבינו הוא מוסב על הגא' אחריו מעט אוכל בכתוב ג' הולרך הכתוב להוסיף מלת בר וע"כ בכתוב לשבור בחוך הבאים הולרך המהרגס להוסיף מלת עבורא: יוסף

מגופת שיע מקץ. המשך דבריו הוא כי מאשר לא חרגס צוה בלשון חוטא. או בלשון מקץ רק שוסיף נראה שהוא שם כולל לנגד המוזכר מחוטים. וגם שהוא מקץ את הלובש. וע"כ לא יבא בו סי' הרבוי וע"כ נער המחבר לפרש מלת שוסיפא עד להלן בלשון והפתילים שבא בל"ר אמר שוסיפא כמו ופרשו השמלה. אבל צוה בלשון ופתילך אין בו סי' הרבוי כי הכנו"ל הוא רק סי' הפסק הגנייה. והראה צוה כי על כן נקרא השמלה שוסיפא בל"י ועל"ז בא והפתילים בל"ר: (כב) לא מצאתיה. לא אשכחתי וע"כ חר' של מלאתה לא היקם צוה וחברו (היינו בצטוק הקודם) לית הכא. אבל בתיוב"ע לא הוזה הכא. ונראה כי אונקלוס לא רצה לתרגם כפי המקרא כי לא יתכן צעיונו אשר אנשי הענקס כהשו ואמר לא היתה אחר אשר באמת נאמר והשב בפתח עינים ע"כ חר' לית הכא לפי הענין צעת השאלה לא על העבר. והוא מענין השאלה ששאל בלשון היא צעיונס ולא היתה צעיונים. ועי' מה שכתבתי בצספר חליפות שמלות:

ב (כ) מה שהביא לדוגמא מלשון חז"ל בית האבל בית המשחה לא הבינותי ראשו כי שם אפשר שהוא בית ממש על המקום משא"כ צוה שיקרא יום הולדה עי' (ע"ג ד' יו"ד):

(כג) וישבחהו ואנשי. עי' מה שכתב בפ' מקץ בלשון ונשכח שחר' ויתנשי וכן רבים בלשון שכהה צחר' באתפעל שהביא חוץ מן וישכחהו דשר המשקיס ואנשי. ומסורת עליו דאיק. ואמר שם עטס על הבאים באתפעל לפי כשאלס שכלו ודעתו וכוונתו נחקיס ונעתיקס ממה ששכיל וידע ויבין אבל הדבר המושכל והמוצן לא ינתק ולא יעתיק בשביל זה ממקומו. ונראה כי כוונתו לתרץ גם אשר בא בלשון וישכחהו באתפעל יטן כי צוה היה הענין מושכל ומוצן שהיה בודא"י בזכרונו תמיד ולא היה נחוק ונשכח ממנו ממילא אם לא שעשה במכוין פעולה להסיר דעתו אשר ישכחהו. ועיין מ"ש הרב הג' בגל"ג ואפשר לרמוז למ"ש בב"ר פ' ס"ח כל היום היה קושר קשרים ע"ש ואם

כי די לחסס ברמיוה אנכי לא חזין הלא נהפוך הוא כי הקושר קשרים הוא יעשה לו סימנים אשר לא ישכח וצוה נאמר בהפך וישכחהו ולפי התרגום הוא באתפעל ועי' במפרשי המדרש שדחקו מאד בפ' קושר קשרים כל היום. וגם כי שם אמרו על המלאך שבא והספן בא ומתירן. ולכן נראה לעג"ד כי הוא ידוע אשר סתרה צעיונים רבים גורמת השכחה ובפרט כאשר יעשה לו האדם סימן לכל דבר בפרט סופו שיסכה הפרטים ויהפך הסימנים מענין לענין. וכן היה בשר המשקיס שהתנה מנאים או קשר קשרים כל היום לכמה ענינים שלו ולא זכר את יוסף לבדו. אלא שכללו עם שאר עניניו בא מלאך והספן מענין לענין. וזה שגדס לו השכחה כי ע"כ ענינים אחרים שכה זכרונו יוסף והוא שאמר יוסף בקראו שם בנו מנשה כי נשני אלהים והרגומו ג"כ אנשינו. כי מרוב טובה שכה את כל עמלו. וכן צוה אחר שהושב על כנו והיו לו ערדות וגם ראה בצבוס ע"כ וישכחהו [וע"פ הפשט

וישלה

לוי"ת חן

תרגם בלשון טיבו. ועי' רש"י שם שפי' שהוא
 מלשון כלה נאה ומסודה שהיה מקובל לכל רואיו :
דד (ג) וידבר על לב הנערה ומליל. וכן
 בתרגום אחר ספרדי ומסורת עליו ב'
 באורייתא ויסגור בשר החתונה ודין ולא הביטתי
 טעמו. עי' צפ' המסורה להרש"ל ותראה כי
 לפי המסורה היה בתרגום בזה ומלי כמו בלשון
 ויסגור בשר וע"כ לדקו דבריו שלא ידע טעמו כי
 מה ענין לשון ומלי ללשון דבור ומה שרצה לתרץ
 עפ"י הב"ר הוא כי קשה באשר לא נאמר בזה
 מה שדבר ע"כ יתכן שהתרגם לפי הענין שהוא
 מילא את לב הנערה כמו שפרש רש"י דברים
 המתישבים על הלב. ולשון הראש"ע הוא. שדבר
 לה דברים רבים ונחומים. ונראה כי בלשוננו
 להשוותו אל לשון וינחם אותם וידבר על לבם
 וזה שהקשה המחבר הזה מלשון הכתוב הזה
 שהתרגם שם ומליל :

כי פנים אל פנים בזה הוא כולל המראה
 כי הוא מוסב על לשון ראייתו וגם הדבור
 שדבר עם המלחך :

לה (כב) חין לומר וכו' ולכן לא הר'
 ושכיב עם עי' מ"ש בשמלה
 ובלח"ח כי לפי הכוס' עם. היה נראה
 שצ"ח להוית' שכיבה ממם. ועי' עוד מ"ש
 צפ' החל"ש קלה ראייה שגם רבותיו סוברים
 כן. וסמך למ"ש נלע"ד כי משיגוי הלשון
 צפ' הצח בלשון החזורים נאמר בלשון עם
 ולא בלשון את כמו שהוא צפ' עריות והוא
 ע"ד חתן הדר צבית חמיו כי הוא בכלל
 ארור. ועי' בצעל הטורים מה שדרש מן
 הסמיכות שם בלשון שוכב עם בהמה :

פרשת וישב

לח (יח) ופתילך לא הראה צו סי' הרבוי.
 פחול תכלת. חושב. אמיד פחול
 מגופת

לו (כד) מה שהקשה לפי דברי הרמב"ן
 חס גבירא כוונתו על החמים
 למה לא התרגם חיימתי לא הביטתי והלא
 כן הוא בלשון הגמ' למה נקרא שמש
 ימים שאימתן מוטלת על הבריות כמו
 שהביא בלשוננו. וא"כ קושייתו בדוכתה למה לא
 התרגם לתרגם כן מפני שהתרגם לשון רפאים
 שם בלשון רפאים שם צפ' גיבירא מבח"כ בזה חולי
 השם כי יאמרו שקרא חמים ובחז"ל ע"ה הוא עפ"י
 הגמ' וכפי' רש"י ובחר צפ' גיבירא
 ע"פ המפורש במוכנה חורה על רפאים שהמואבים
 יקראו להם חמים (דברים צ' י"ח) :

לז (טו) וימצאהו איש. הר' גברא הוא (ע"פ הפשט)
 נפרש הכתוב ולא כמ"ש
 רש"י גביראל ויאל לחז"ל משיגוי הלשון שאמר
 מה הצקם בלשון הוה והח"ח לא חילק ותר' צפ' ניהס
 צעי. לא הביטתי מה שאמר על דרש חז"ל כי
 כן נמלא רבים בלשון הקודש כצ"ח על ההווה
 בלשון עתיד כמו למה העמוד בחוף ותר' את קאים
 וכן אנה הלך. את חז"ל. ויותר נראה שהוא
 מלשון האש שגח' אחר וישאלהו שהוא אך
 מיותר אחר שגח' וימצאהו איש וע"כ דרשו
 ע"פ הגח' והאיך גביראל. ועי' פרפרת נאה
 בצעל הטורים ע"פ הגימטריא. ורש"י
 שכתב דבריו על לשון וימצאהו איש העיקר
 הוא על וישאלהו האיש אלא שצ"ח לפרש
 היותו מפני שצ"ח נאמר בלשון איש. ואפשר
 שגזר רמז גם המתרגם שהתרגם על
 איש גברא ולא גבר כמו שנאמר אחריו
 האיש :

פרשת וישב

למ (כה) ויש אליו חסד בהר' ונגד הוא
 כלשון חז"ל חוט של חסד משוך. ועי'
 רש"י מ"ש בזה ומ"ש הרצ בלשון קטנה
 מכל החסדים ולמה לא העיר
 בזה שלא הר' בלשון טיבו רק בלשון
 חסדל כמו שם חסדין חמנס הוא מאשר
 בזה על

כתורה למ"ש לעיל בלשון אלהי אביו יצחק וי"ע .
וגראה שריד למחוק חינוח כי חס :

פרשת ויחי

מח (טו) מעודי מדאיתא תרגם וגראה כמו
שלא יתכן בלשון הקודש לומר ישי
אלא ישני כן לא יתכן בלשון ארמית לומר איתא
אלא איתאי הן בעודי חי עד דלאא בסוף דבריו
בא לבאר ההפך בין לשון ערבי ולשון ערבי
כי לשון מעודי הוא על העצמות שלו כהוה אבל
לשון ערבי הוא מורכב מלשון חי על הזמן כמו עד
שאי חי : (יז) לאחוחה . פירשו שהוא מלשון
מנוחה וע"כ לא תרגם לאחוחה וכוף דבריו הוא
כמו שכוונתי בענ"ה בספרי ולו ראש הרב הגה"ג
את הדברים האלה לא היה מבקש מאתי מענה
כמו שזכרתי על מקומם . ועיין מ"ש בזה בס'
קבא על הכתוב והיחיו :

מז (י) לא יסור . הביא בס' קרחו"ל שם .
סודו נא דקרא ודלוט וזרו . וכי ויסורו
אליו ללוט אבל לא יסור שבט מיהודה לא יעדי
וכן כל שאר לשון הסרה ותרגום אשר עבר דעת
וחרב לא העבור לא יעידו . כי סר לראות את
פניו . [כן דרכו של המחבר הקדמון הוה להעיד
על השנים ולעזוב ולהתבונן בשמיותיהם . ולכן
נראה לענ"ד כי בזה הוא הסרה חושית ע"כ הוא
דומה ללשון העברה ומ'שן ולא עדה עיני שחל
ובג' כמה הרפתקאות דערו ועי' בקונטרס מיני
תרגומא של הגאון מוהר"ג ז"ל מה שכתב על תרגום
חרב לא העבור . וגראה שהוא על העברה דרך
ממשלה . שהוא עיבר וסר וכדסר חז"ל אילו חרב
של שלום : (יא) מולא מולא . מה ש' כי ראיתי
ואיני זכור באיזה מקום שמוכר הלשון הוה גם על
כלי פשתן . יפה אמר ידידי מוהרי"ב שהוא מלמלא
המזכרת בניטין ד' נ"ע סלסלה ומלמלא . אבל מה
שאמר שהוא על כלי פשתן הוא עפ"י פי' רש"י
שם על לשון מלחמה מאי מלחמה דבר המלל
ומתח . אבל מלמלא נראה שהוא של אמר כהר'
זמרי (הוסיף ב' י"א) כסות מילא . ובגין . ואילו
זה שסיים בלשונו ויראה לומר הרך שבזמר והרך
שבפשתים . [אמנם לפי הענין שהוא על לשון כבס
בין ולפי לשון הזרעום נראה שהוא על הזמר
היקי שהוא נצב זכורי ועי' בערך מל האחרון
שהביא

הוסיף לשון סני לו הדוה כי עוד העתיד
יצא על הרוב לשמחה ולבשורה טובה :
מן (כט) הביא ב"ס נוסחא מדויקת
ואהגלי ולא נמלא ב"ס נוס'
גם בעל ס' יח"ר לא הביאה . וגם ע"פ
הנוס' הוזה רחוק הוא מה שפי' שהוא
ראייה רוחני' מפני שעיניו כבדו מזוקן והלא
אמר אחריו אחרי ראותי פיך ותרגומו
דחזיתיון . אבל יתכן ע"פ מ"ש הרמב"ן
מפני שבה יוסף במרכבת המשנה ועל
פניו המלפפה וע"פ מ"ש הספורנו כי
נחגלה לאביו מתוך עבדיו הסובבים אותו
ולא המתין עד שיצא אליו אל המרכבה :

פרשת ויחי

מז (ד) פחו כמים אל תותר . מה
קשה לו על לשון ב"ס לא
הנתיח . עי' מה שכתבתי במלה בפרשת
וישלה ועל הכתוב ויסכב את בלהה לפי
הנוסחא שם בתרגום בלשון ע"ס :

(י) לא יסור שבט . בחר' עבד שולטן
מה שקשה בדבריו הלא המלך הראשון
היה מזנימין . ועוד שער עתה וכו' נראה
כי לכן תרגם עבד שולטן ולא שולטן ופי'
ראוי לשולטן והוא נרדף ללשון ומחוקק וגו' :
נ (ט) התחת אלהים . מ"ש הרב ב"ל"ג
עי' מ"ש בשמלה ומ"מ קת קשה

שלא תר' ארי דחיל כמו שהוא ביוז"ע כי
לא יתכן לפרשו שהוא גם כמו כי ירא
אלהים ב' עקידה שהוא ב"ס מיכות הלא
שהוא כמו ולא ירא אלהים דפ' הלא בעמלק
שתרגם בפעל ולא דחל מן קדם אבל דחלח
שהוא שם לא יתכן לפרשו בלשון תחת
אלהים וגראה כי זה טעם השינוי מתרגום
האחרון מהראשון אף שגם הוא תרגם שם
כמו באונקלוס דחלח דה' ובהרגום חיוז
ירא אלהים וסר מרע הר' דחל מן קדם .

כמו בזה . ואולי מפני שבעקידה הוא דבור ה' כי ידעתי ע"כ לא יתכן כלשון קדם
ה' . וממה שהוסיף בזה לשון ומחבר . ללע"ד כי יפרש לשון ההמה כמו מתחת בח'
בחלוף

(לו) יוסף אינגו וגו' . כל מה ש' בזה
 הבחתי בלחם חביבים ע"ש האוג"ר
 והוא בס' 101 . ועי' מ"ש סס כי נוס'
 לא הוה הכא היה על הגליון ומ"ש סס
 ע"ז הגרלה לענ"ד :

(לז) את שני בני תמוית . מ"ש שהוא
 מיחה בידי שמים לא ידעתי איך
 יפרש הלשון שכל צמחה ליעקב והיה לו
 לומר ימותו גם מ"ש הרמב"ן שקבל עליו
 בחלה להביאו כי אמר אח שני בני המיח
 בעונשך עלי הוא בלתי מוזן בלשון נוכח .
 והגרלה לענ"ד ע"פ מ"ש בצעל הטורים
 ב' במס' הכא ואידך ופיהה המיח קנאה
 (איוב ה') שאין עמינו מיחה ממש אבל
 הוא על מי לער שאינם חיים . וע"ד
 שאמרו חז"ל רעעים בחייהם קרוים מתים .
 ואולי היה נדרו להפרישם בפרישות מחיי
 פולס הזה ע"ד שדרשו בלשון אדם כי
 ימותו בחלה . וזה קבל למען כבוד אביו
 שיהיו בניו בחלה לשמחו חתה בימיו שיהיה
 עמו . כמו כב' בספר חליפות שמלות :

פרשת ויגש

מה (כז) ותחי רוח יעקב . ופרה רוח
 נבואה (מן קדם ה') לוח

יעקב אבובין . הגוססאח מן קדם ה' אשר הביא במסגרת לא נמלחא בשום נוסחא כי
 אחר אשר הוסיף מלה נבואה הלא הוא אך למוחר . אמנם מה שהעתיק בלשון לוח
 במקום על גם זה אינו בכל הגוססאח רק בלשון על כמו בכל לשון נבואה וכן וחתה
 עליהם הרוח וכו"ה בתרגום סס . והוא פשוט ע"ד שאמרו שאין השכינה שורה אלא
 מהוך שמחה . ומ"ש ואפשר שלמד מנמלה חביהם . קשה לשמוע כי הלא למעלה מ"ב
 ל"ו נאמר גם כן ויאמר אליהם יעקב חביהם . וכן מ"ג י"א ויאמר אליהם ישראל
 חביהם . רק סס בפסוק ו' ויאמר ישראל למה הרעותם אשר נראה כי בצעסו דבר
 אז לא נאמר בלשון חביהם וגם לא בלשון אליהם כמו בפסוק ב' שלפניו ויאמר אליהם
 חביהם שובו שברו לנו . ואף כי גם באשר אמר אותו שכלהם הם כדברי כעס כמו
 שכתב רש"י מלמד שהשדן . אין דומה לשון הגא' בחדש למה שנאמר על דבר הברור
 לו שכן עשו והגידו לו : (כה) הביא מפי' רש"י דמשמע פריש יש לו הרבה שמחה
 ללפות להבא . ויש להוסיף על דבריו כי מלשון רש"י שאמר בלשון רבלי עוד שמחה
 וחדוה נראה כי המשיך מלה עוד אל מלת רב וגם אל שלחריו יוסף מי ועיין מ"ש
 בספרי חליפות שמלות ההפך בין לשון עברי בלשון התרגום בלשון עוד ואולי מה
 הוסיף

הפסג אולי יתכן כי לשון ויטכחו מוסב על שר
 האופים שהיה רעיו ולולא שכתב גם אותו ומעשה
 תלוי . היה זוכר את יוסף על ידו ואולי זה
 עשה במקומו להסית דעתו ממנו :

פרשת ויגש

בו (ח) ויזבח זבחים וגו' . ז"ע למה לא התגס
 נכסת קודשין . עי' מ"ש בספרי חל"ש
 ובמקומות אשר זיינתי לעיני סס : לאלהי אביו
 יצחק . הביא נוסחא לאלהא בא' . ואחריו אבובי
 יצחק ולא בד' דאבובי והע"א מ"ש רש"י בסתם
 כי רש"י לא הביא רק אחד מהשעמים ואח"כ
 אמר ואונקלוס (שהתגס) כך ראה לומר ויזבח
 זבחים לה' ואח"כ אמר אביו יצחק כלומר אביו
 של יעקב היה יצחק לרמוז הענינים הכתובים
 בצ"ר שהיה דומה לו וכ"ל כעין חיקון סופרים
 כדי שלא יהיה נראה שעבדו האבות לאלהות הרבה
 ואלהי של זה לא אלהי של זה . אמנם מה שכתב
 כי לדעת אונקלוס הפסוק נפסק בסכינא הריפא
 דוחק גדול הוא . ולפי מ"ש הרמב"ן ו"ל בזה
 היה נראה כי לפי הנוס' הוחת היה במסגרת
 (דחיל ליה) אבובי יצחק וכתרגומו בלשון ופחד
 יצחק לעיל ל"א (מ"ב) . ומה שכתב ומשולא לא
 התגס אונקלוס לאלהא דאבובי שלא תמלאו בשום
 מקום סמוך ליחיד שיתורגס (כי אס) במפיק ה"א
 כגון בממוך לוח אבובי אלהי אצ"ד אלהא דאבוב
 הדברים כמו הפוכים הלא לשון אלהא בא' אינו
 במפיק ואם נאמר ש"ל אלהא בכל מקום היה
 סתירה

147 קטמאזשעל סמיקר
 מיניער
 בארען

א (יט) בי חיות הגה • ארי חמימין חיטין • פירוש בקיחין בטבעי הנשים עי' רס"י שפי' בקיחות כמילדות הרגום מילדות היחא • ומה שאמר גם המלילו חז"ל חיות הכס הרואה את הגולד לר"ך להבין כוונתו כי כמו שס פירשו רחיייה שכלית לראות את העתיד עש"י החכמה כן ידעו הנשים בטבעם אם יהיה הגולד בן או בנת [והוא ע"ד שדרשו חז"ל בלשון אשה כי הוריע וילדה זכר אשה מורעה תמלה] והוא השובה למה שאמר להם פרעה ורחייהם על האבנים אם בן הוא וגו' כי אחר שיבינו את הגולד לא יקראו אוחנו [ובטחוני כי אמלח חן צעיני הרב הגה"ג אשר פירשתי דבריו הקארים בזה ולא יהיו מליאת חז"ל כחוכא חלילה] • ומ"ש ולכן נקראת המילדת חיה והוא מה שאמרו ששם נחמיים על הכבוד אצוי ואמו וחיה • ויותר היה נראה כי הוא על היולדת שנקראת ג"כ חיה • והחיה הנעול את הסנדל אבל חכמה לא נקראה רק המילדת וקורין לה חכמה ואולי כל"ל בלשון :

(כז) בל הבן הילוד • מה שהעיר על מה שהוסף מלת ליהודאי שהוא נגד סוגית הש"ס (סוטה י"ב) כבר העיר בזה הגאון מוהרי"ב בזמנ"ה והבאתי דבריו בשמלת גר ועי' מ"ש שם • ומה שחדש בזה כי התרגום ס"ל כמו שהוא בשמות רבה פ"א • המה דברים ישרים אמנם מלשון המדרש שם שמלך חדש הוא שהורידוהו מכסאו למ"ד שאין חדש ממש אלא שנתחדשו גזרותיו שחדש גזירות ופורעניות עליהם והלא נראה שלשון עליהם מוסב על מזרים • (ועפ"י לשון הב' חדש על מזרים) ע"כ נראה להוסיף על דבריו כי בחמה לא יעורר מלך שהורידוהו את עמו נגדו • אמנם אחר שהוקד' לבסאח באשר אמר הרמ"י עמכם • ועבה את עלמו כאלו לא ידע את

א (יו) ותיראן המילדות את האלהים • מן קדם כי יראו המילדות את קדם לית ביה מן • לפניו בכל היום' שוות בלשון מן קדם ולפי היום' שהביא חלוי' הם ליישב השינוי כי בראשון בא מלת מן להורות כי רק את האלהים יראו ולא מדברי פרעה • ועי' מ"ש הרב הג' בגל"ג להלן (י"ד ל"א) בלשון הכתוב ויראו העם את ה' והמיה על המחבר הזה אשר לא הביא הכתוב הזה לא בזה ולא שם : (יט) בשרם תבוא אליהן המילדת • מוסחתו היה לשון עלא וכן חיהא בקת"ץ היו"ד וע"כ פי' שהוא לשון רבים אבל במ"ס שלנו עלת ל"ג יחידה • ולפי זה צריך להיות בנקוד חיהא בשו"א היו"ד : (כא) ויעש להם בתים • להן תרגם כמו שדרשו חז"ל בתי כהנה ולויה ומלכות קשה כי מזה משמע ההפך כי הכהונה והלויה הם למשפחות האבות וכן כתב הרב הגאון בס' גל"ג כי צ"ל להן כי שב על הילדים אמנם לפי הדרש כי המילדות היו יוכבד ומרים כאשר הביא רש"י ז"ל הדרש בזה כדאיתא במ"ס סוטה ולפ"י יהיה מוסב מלת אלה גם על המילדות וגם על הילדים כמו שיסופר אחריו וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי • ובה תהיה גם נוס' הקדמון בזה נכונה וגם כי עפ"י פסוקו יתושב ויאר כי מה טעם לאמר ויהי כי יראו המילדות וגו' ויעש להילדים בתים אלא שהילדים גם כן

המה להן : **ב** (כג) ויהי בימים הרבים ההם • תרגום ביומיה סגיאח הכי ספור שהוא שגגת הסופר • לא ידעתי מאי קשיא ליה וכן מ"ש ואלו היה ראוי להיות יומא ועשה יומיא לא הביעתי כוונתו גם מה שאמר אבל עכשיו הוא בהפך ויש לחוש כי בכוונה תרגם כך לא ידעתי כוונתו • ולע"ד כי היתה נוס' שלו בתרגום ביומין ולא ביומיה כמו שהוא בתרגום לשון זקן בא ביומין ביומין אפ"פ שהג' ג"כ בפסח כמו בזה והוא שאמר ואלו היה ראוי להיות יומין כל"ל ועשה יומיא הי"ז אומר שהוא אשגרה לישגא היינו מפני מלת הרבים שאחריו שבה בלשון נודע אבל עכשיו הוא בהפך כי מן פ"ח הב' נראה שהוא לשון נודע ולזה ראה לישב עפ"י המדרש יומין של אשר הו לפיכך קורא אותם רבים וזהו שאמר כלומר יומין מועטים פי' שלא נאמר שהוא נמשך אל לשון הרבים ההם

יוסף • יתכן כי גזר כן על עמו אשר היו עמו בתחלה וידעו את יוסף והיו בזהם אהובי ישראל וכמו שאמר בעלמו בתחילה לעמו שיטיס אחס וכו' אמנם אחר שחזר לדעתם גזר על עמו לשלוט ביהודים ולהשליך ילדיהם ליאור וגחשז להם לגזירה לשלוט בארציהם • וזהו חף על עמו גזר • אמנם ממה שלא הוסיף במקום ליהודאי • ליהודיהם על הנקבות הנה יש סמך למ"ש בספרי ס"ג עפ"י האלטגנימות שראו :

ב (ה) ואשיפת ית אמתה • ל"ל לא כפי' רכ"י כפי' רש"י אלא כדרש חז"ל זרועה • וכמו שהובא ברש"י [כ"ה בלוח הטעות] :

שהביא מפרק כל יד בודקין משהיהו במילא בחלוף האותיות המולא וע"כ נכלל בו גם פרהבא - שגם זה משלשן אמר יקי : לשון התה והוא כמו התחתים (קהלת י"ב) ועיין רד"ק בשרשו :

(כה) וישבע יוסף ואומי הנפעל תר' בלשון קיום וההפעיל בלשון אומי ועי' מ"ט לקמן (שמות י"ב י"ט) ומלינו ג"כ ההפעיל בלשון קיום (לעיל כ"ד ג') ושם הראה לעיין בספרי עו"א כלל ה' . ותמהני שלא הביא שם כי בנפעל מאלנו (שם כהוב ז') ואשר נקבע לי כמו בזה שהר' ודי קיים לי . וגרלה כי סמך על מה שכתבתי שם לעיין בכו"ה ליון ט' ועי' מ"ט בזה בשמלה :

סליק סדר בראשית

השמה

שייך ללוית חן צד 14

יך (כ) ששמתיך קבלתי ללומך . באמרו לו ישמעאל יהיה לפניך . ר"ל יה"ר שיחיה ביראת ה' עכ"ל . והוא פלא כי הוא עפ"י פירש"י ז"ל בפסוק לו ישמעאל יהיה . אבל משלשן שמתיך בכתוב הזה . כהב הרמב"ן ז"ל על דברי רש"י ז"ל ואינו נכון . אבל פירושו יהיה ויחקיים זרעו כל ימי עולם עכ"ל . (פי' מפני שלא מצינו י"ש שחקיים בישמעאל) . וכזה אלזי ידידי הרב מורי"ב נ"י . כי מלא במחורגמן שרש קדם שהעתיק את הח"א לו ישמעאל יהיה לפניך ויחקיים בדחלתך . ואין ספק אלאי שכן היתה הנוס' שלו בחר' . ע"כ פירש עפ"י דרכו להלך בעקבות המהרש"ם ז"ל ואולי היה כתוב ברש"י ז"ל ת"א יחקיים בדחלתך ויש לעיין בם' זכור לאברהם שאסף מחנה הנוס' ברש"י ז"ל עכ"ל . אולם על מה שב' הרמב"ן ז"ל על רש"י ואינו נכון ממלה שמתיך . אפשר כי לדברי רש"י נחקיים זה עפ"י מה שב' בלשון הכתוב ויפקרו אוחו יחאק וישמעאל בניו טעשה ישמעאל חסובה . והוא עפ"י הגמ' (ב"ב ט"ז ע"ב) . אבל הרמב"ן העתיק בלשון רש"י שם : לשון הבר' פ' ס"ב סו' ג' כאן בן האמה חולק כבוד וכו' ועש' בפ' הרי"ו :

ובאשר לגמתי ואלו לפני הרב הנ' המפורסם בחבוריו היקרים הרב המגיד מישירס מוהרי"א לנד אפ"ק נ"י . העירני עוד כי דקדוק דברי הרמב"ן ז"ל כי לא יתכן לפרש לשון שמתיך על היראה מפני מאמרם ז"ל (ברכות ל"ג) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים . ואנכי כאשר נכנסו דבריו הנעימים בלבני העירותי א"כ איך יתכן גם מאמר חו"ל (שם כ"ח) אשר אמרו יה"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בן"ד . אמנם הוא כי היראה הפשוטה היא הנחונה בידי האדם . אבל איכות היראה הוא בידו של השי"ת שמו' . אשר זהו שאמרו באבות אם אין יראה אין חכמה היא היראה הפשוטה ואח"כ אם אין חכמה אין יראה . היא יראה עלאה ואחר אשר השי"ת הוא יתן חכמה ממילא היראה נחונה מאת ית"ש וע"ז יתכן שהתפלל אברהם לו ישמעאל יהיה לפניך עפ"י התרגום ועי' מה שכתבתי ההפך בתרגום בלשון התהלך נח שהר' בדחלתא דה' הליך ובין התהלך לפני דאברהם שהר' בלשון פלא קדמי ע"ש צפ' נח בשמלה שהבאתי באריכות עפ"י הבר' והנה בדחלתא בעת תפלת אברהם היה ישמעאל לפי היראה בנית אברהם ירא את ה' וכאשר נראה שמול אהו והוא בן י"ג שנה . וכן אפ"כ באשר השליכותו אמו תחת אחד השימים . נאמר וישמע ה' את קול הנער כי שמע וגו' באשר הוא שם עי' רש"י שהביא מדרש חו"ל ועי' רש"י ז"ל שם ועי' רש"י להלן כ"א ט' על מלת מחק ומ"ש עליו שם הרמב"ן ז"ל . ברוך יהיה אשר העירני האור עיני . כי אחר אשר שב בשמחה חזר לקדמותו בענותותו שהקדים את יחאק ועקב ענהו ויראה ה' :

הדברות שהוא לשון שבועה. ה' כי מנא לשון זה בלשון שבועה. אף כי בשיקרא בלשון און דומים זה לזה כי שואה זו על הכמה ידים וכמו הדומותי ידי לא! עליון מלשון לא השא הוא על השפטים כי הוא על השם ית' ולכן הביא מלשון שבועתי כי ידי בזה יתורגם במימרי ומה שתרגם בזה בלשון קיימת ולשון לא השא מתורגם בלשון לא תימי כתבתי במקום אחר והמחבר לא העיר בזה לא שם ולא בזה ועי' בפ' בשלה שהעיר על מה שתרגם שם שבועה בלשון יד על כס מלשון הכתוב בזה שתרגם בלשון קיימת:

מ (מ) עורך מסתורל. כפיסת לי' לעמי ז'ע למה הוצרך לי' ומה ש' שהוא כמו וחיטיו לזון אין דומה כלל כי ש' ש' שהוא כמו לעגמם משא"כ בזה שהוא על הפעול' וגם כי בזה בא אחריו לעמו שהוא יחס שאליו אלא שהביא הדמיון כי יתכן בלשון גם שפת יתר אף שהי' מובן גם בלא זה:

פרשת בא

י (ה) למען שתי איותותי אתי תרגם נראה לפי שלא הי' מדבר כי אם על ג' מכות העמידות לבא. ולע"ד העמידות הם העובדות דל"ך. ע"ד ש"ב. רק בעתם עוד היו עמידות לבא ואז הכבדתי את לבו וזה עתם מלת אלה אבל על ג' מכות העמידות לבא לא יתכן לשון אלה. ולכן לע"ד הנ' צריך למחוק ולכן בכתוב השני שכולל כל המכות לא נאמר אלה. ושם בשעת הספור יהי' עבר ע"כ נאמר אשר שמתי ולא אשר אביס כמו שיתי שלפניו ומ"ש ואפשר כי ישנה מפני השעמום הוא כמ"ס בלח"א מפני הסמיכות ובוה יתישב הערקו שאמר וז"ע שקרי הרי כמאה ומאה כקרי עפ"י הללע"ד כי יש הפרש בין לשון רבים האומר על הפרטים שאחריו ובין ל"ר הסתמי אלא שבועתי מובן מהפרט שאחריו ובארמית יסמן גם כפי' הרבים עמם כמו בזה בלשון אתי ואחותי. כי מלת אלה הוא מורה על הפרטים

במקום אחר וס' אשה עמרם יוכבד זה לוי ח"כ היתה אחות קחה אבי עמרם ואם כן היתה דודתן ממש כפי' רש"י וחולי לפי הרגומם היתה זה גרשון דודו ובני בניס הרי כבניס ע"כ היתה כמו זה לוי והוא כמו דודתו:

ח (ט) ושמתי פדות. מה שכתבתי בדרך חולי הרכיב בלשון לשון פיד עס לשון פדיון לא נראה בעיניו וגם חנכי לא אמרתי כן רק מפני הדוחק כי לפי המפרשים שהוא לשון פרישה והבדל אין לו דומה כלל ועי' מ"ש הרד"ק בשרשו שהוא לשון פדיון שיפדו ויכללו מן הערוב והוא ההפרש בין עמו ובין עמך. ועי' מ"ש בשרש פדע. על מלה פדעו. שהוא כמו פדעו ע"כ. ואחר שמלינו בזה' שהר' פלע בלשון פידעא יתכן שמה הוא לשון פיד בטברי ועי' רש"י מה שכתב עפ"י דרש חז"ל בלשון הכתוב חס בפידו להן שוע (חיוב ל' כ"ד) ע"כ אמרתי שחולי ענינו כמו להסיר הפיד ומה שאמר כי לשון פיד הוא מנחי הע' ולשון פדות הוא מנחי הל'. מלינו לזה דומה מן ריק רקוח בל"ג וכן ורבות שפתי מן ריב (חיוב י"גו):

ז (יד) מזה שהירך על מה שהעירותי בשמלה למה לא הרגם בזה בר מיני כמו בלשון מי כמוה טוב לשמוע על אשר לא הרגם שם כמו בזה דכותי אבל על מה שלא הרגם בזה בר מיני יש להוסיף מפני כי הממשלה נחונה גם למאורות השמים כמו שמופוט בהם ועוד כדומה וכן רוח המושל בחדש אבל וע"כ תר' כן כנגד פרעה שהי' מלך ומושל. וע"כ הוסיפו בי"ג מלת שליט:

(לא) והפשתה והשעורה. מה שנקאר בל"ע על מה שנהג לתרגם סעריא בל"ר וכיתנא בל"י אף ששניהם שם הקבוצן י"ל כי כתנא בקמ"ץ הת' הוא ג"כ שם הרבים וכתנא בשו"א הת' הוא ל"י כמו ברקתא ברקתא. ואשר לא הרגם בלשון כינתא הלא יהי' שזה לתרגום כוסמת. אמנם בכמה נוס' הוא בשו"א כינתא אבל בחומש הזה הלא הוא בקמ"ץ מלשון אמר ופשתים שחורגם עמר וכתן:

פרשת בא

י (ח) מ"ש כי ז"ל אחותי כמו שהוא בשפוק ה' עי' מ"ס בספר יח"ר ומה שהוספתי על דבריו וגם

ההם שכל בלשון נודע וזכו שאמר (אבל) גם בזה
ההרגום אין זו שום סי' כדי שוכל להכיר שנעשה
בזכונה (אל הדרכ):

(כה) וירא תו' וגלי קדם ה' - מ"ש בזה עפ"י
הדרכ קשה לפי שהרגום שהוסיף לשון שעבודא
וגראה כי זהו שכל' אח"כ ואפשר לומר גם על העבודה
ולפי שלא הו' עיקר כוונתם בשביל אורך העבודה
וכ"כ הרב ה"י בנ"ל:

ג (ה) של געליך - שרי סיג' אבל ונעלך לא ב'הה
ונג'ך לא ב'קה ומסאך ועי' מ"ש בעוטה אור
כלל ב' זיון כ"ו ובהערה ש:

ד (ו) לא איש דברים - מלול הרגם - אבל שאר
לשון דבר דברים שהגמא פתגמין עי' מ"ש
בלשון אלה הדברים בחליפות שגלות שהוא על ענינים
ולא על הלשון מה שאין כן בזה הוא כמו
דבורים כמו שאמר כי כבד פה וכבד לשון אכני
והיה הרגם כבד פה בלשון ממלל ולא בלשון מלול כמו
למעלה איש דברים נראה כי בלשון מלול הוא כולל
דבור הנה עם הלשון משא"כ בכבד פה - וכן פה אל
פה הרגם ממלל עם ממלל:

(כא) אבאשתון - כמו הרעוטה וי"ע מהמשך שאחריו
ית ריהנא וז"ל כי אחרי שהוא רק משל עז
כלשון העברי רק שיה עפ"י לשון:

(טו) למה תעשה מתעביר - בנז"ל שלנו הוא
עפ"י לשון הכתוב תעביר - ועכ"ל יש להעיר
כי מדרך המתרגם לתר' הוהו הבא בלשון שהיד
עפ"י לשון הוה כמו למה תעמוד בחוק (בראשית
כ"ד ל"א) למה את קאים - וכן למה תכה רעך (שמות
כ"י ד') למה את נחתי ופי' רש"י שם כי הוא על
הנמת ידו וכן הו' לו להתרגם בזה למה את עביר
וכראה מפני שזוה כולל הוה עם התיד ע"כ הר'
עפ"י לשון העברי או עפ"י נוס' שלו מהעביר מפני
שהוא ע"י אחרים - וכן לשל למה משה ואהרן הפריעו
תר' הצטלון ולא אהון מצטלון:

(גג) הרע - עי' להם שהבאתי שינוי הנוס' בזה ולפי
הנוס' התבאש נראה שהוא כמו הורע ועיין
מ"ש בהל"ש:

פרשת וארא

י (ח) אשר נשאתי וכו' מלשון לא תשא דעשרת
הדברות

ההמול וכמו שהוא בההלים ל' - כיום ההמול -
בפני עלמה כי דמר - כדאמר:

פרשת וארא

י (י) המוציא - מ"ש בזה עי' מ"ש בזהם ושמלה' אבל על דבריו קשה למה לא הרגם
כמו שאמרו בלשון הנמ' דאפקיה:

(כ) דודרתו - מה שהביא בזה הרגום הזקנים בזה אחי אביו אריך מוצן הלא הכתוב מפורש
במקום

ה (ד) מ"ש כי בארמית יש הפרש בין
לשון המלי ובין ל' ההמולו באל"ף שפת
לא ידעתי אשמע אך זאת דלתי בשרשי
הרד"ק כי בעברי האל"ף נוספת בלשון ההמול
והביא לשון הכתוב ויהי כל יודעו מאהמול
שלשום (שמואל ח' י') שהוא כמו בזה המול
שלשום - וגראה כי לפ"ד בל' המהרגם בזה
להעיר על הנא' שם בלשון ההמול ויהי
ההפרש גם בעברי כמו שהוא בלשון ההרגום
אלא שחסר בזה הא' ובזה יסור גם קושיה
המצחר אבל אם לא הו' ההפרש רק בלשון
ארמית ולא בלשון הקודש מה שהני ל' להרב
על הקושיא שהביא - גם לפי דבריו נדפס בחומש
הזה בהיפך למעלה פסוק ח' מהמלי ובזה אף
ההמול - [ובכל הנוס' הוא בזה המלי ובפסוק
ח' וכן בפסוק שלפניו מאהמול כראוין ולפי
הנוס' שלו נראה שההפרש הוא המ"ס כי
מאהמול הוא לאו דווקא על יום שלפניו רק
מוזמן - מאהמלי או המלי הוא יום שלפניו וכלשון
הכתוב בשמואל שם כל יודעו מאהמול - וכן
כל לשון מהמול תר' בל' שהוא לאו דווקא על
יום שלפניו - ולכן הרגם יונתן (יהושע ד' י"ח)
ההמול שלשום ג"כ כמו בזה וכן מהמול
שלשום (שם ג' ד') בשמוש המ"ס כמאחמול
אבל המול בואך (שמואל ב' ט"ו) בהרגום המלי
ולא ההמול ושם משמע שהוא יום שלפניו
בקרוב וכמו בשמואל ח' כ' כ"ז גם המול
גם היום אשר הרגם ג"כ המלי כללו ש"ד
לפענ"ד כי גם בלשון עברי לשון המול כאשר
בל' בל' יחס הדמיון כמו בזה - או ביחס
שממנו כמו מהמול - הוא על יום שלפניו מה
שאיין קן לשון ההמול - אבל ביחס הדמיון
ובממנו יבא בלשון המול כמו ההמול וההפרש
הזה נבין מלשון התרגומים - ומה נראה כי
המול אהנו ולא נדע שבאיוב ח' הוא כמו

פרשת בשלה

ליראה את ה' אלהיך צפ' הוצא (דברים כ"ח כ"ח) נגד מה שהר' צפ' היראה מה ה' שאל מעמך כי אם ליראה אחר הגרחה כי במקום שהרגס בלשון ית הוא יראה הרוממות מה שא"כ מה שח' בל' מן קדם הוא יראה פשוטה שקודם האהבה והוא ע"ד יראה בני אדם שיבא בכ"מ בלשון מן רק מופני כבוד השם ית"ש הר' מן קדם ועי' מ"ש צפ' קדושים בלשון אמנו ואביו היראו שהר' מן אבוי ושם הראיתי לעיין בספרי עוטה אור והוא בכלל וי"ו ליון י"א ח' כי על הבורא ית"ש שייך זו הלווי מלך העונש ומלך הרוממות כי בידו היכולת והרוממות וכן הוא בזה הכתוב וירא העם את ה' מושב על הגא' וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים והלא במצרים ראו את ידו החזקה באשר קבלו עונשם וגם רוממותו יתברך שמו והולי זה המכוון צהר' לפי הנוס' על יד הגדולה ית צבורה ידא רבחה על כל פנים לשון מן קדם מורה

י"ד (טז) כי יד על כס ייה • וגו' צהר' בשוטה אמרה דא • ז"ע היכן מנינו שוטה אלא קודם והלא כולם מתורגמין בלשון קיום • עי' מ"ש בשוטה אור כלל ה' ליון ז' על מה שהביא המתורגמן מלשון כי ירא העם את השוטה (שמואל י"ד) אשר ת"י בל' שוטה שהוא מדרכו לעזוב השמות בלשון הכתוב אף כי הפעלים מתורגמין לפי הענין וכמו שהראיתי שם כלל ג' ובפרט צוה שהוא רק הוספה לפרש כי הוא לשון שוטה • ועי' מ"ש הרב בגל"ג גם הוא לתמוה על הנוס' שלנו כי לא מנינו צהר' בשום מקום מלה שוטה בלה"ק • רק מומחה או קימא שהוא ארמית רק צה"י שוטה ה' אשר בימותם (ש"ב כ"א ז') תר' שוטה בלה"ק וכן תר' הירושלמי צפ' כי אשא אל שמים ידי • זקפתי בשוטה ית ידי ועל פסוק בשוטה הגדולה (שופטים כ"א ה') ת"י שוטה רבחה וכן אל גא' ידך (תהלים י' י"ב) קיום שוטה ידך • והנה הקדמון הוא אף כי העלה ג"כ בצ"ע על לשון בשוטה אלא דקדק בלשונו שלא מנינו אלא קודם ל"ל הגא' על הסי' וכמו שהביא מלשון

יותר על יראה העונש בלשון הגא' באדם בלשון מן כמו ירא אבני אוהו צהר' מיני' וכן אל תירא אותו דעוב מלך הבשן צהר' לא הדחל מיני' • ועי' עוד מ"ש צפ' קדושים שם והנראה שלא ראה צהר' לעיין בספרי עוטה אור אשר ע"כ קלרתי שם :

מז (יד) דק בבפור • דערק בגיר הביא דברי רש"י צפירושו שפי' טעה קלוס ומחובר כנגיד דק והוא לדעתו מין לבש שהור כבחולין דף פ"ח ע"ב ואנכי לא הבינותי מלשון רש"י שאמר בתחלה לשונו והוא מין לבש שהור כדלחמיתין צפ' כסוי הדם הגיר והזרניך ולכנינו הוא צפריחה השחור (והזרניך) ולא בלשון גור ובלשון רש"י (ישעיה כ"ט) אבני גיר הוא מין לבש בלא תיבט שחור • וע"כ שהי' לכנינו הגי' צברייתא שם הגיר השחור ואם הי' לפני הרמב"ן הגי' שהוא לפנינו צרש"י הגיר והזרניך • הלא בעליל נראה כי טעות הוא צרש"י והי' להם למחוק תיבת שחור • גם קשה לי על מה שפי' הרמב"ן שהוא לבן כסוד • והלא בגמ' אמרו על כורע גד לבן שהוא כמרגליות וכמו שאמר ועינו כעין הבדולה ועכ"פ אינו לא שחור ולא לבן כסוד • וצוה יחשב מה שדקדק הרב כי לפי' רש"י הי' ראוי צהר' כגירא בל' משום שאז הי' משמע כגירא הידוע והוא סוד ההיכל • כמו שהוא בלשון הכתוב על גירא די על כהל היכל • ולא כמפרש בו כעין הבדולה • ועוד אם גיר הוא סוד הלא מפורש במשנה ולפי לשון הצרייתא הוסיפו ע"כ שאינו סוד :

י"ד (טז) מ"ש כי לא מנינו צהר' בשוטה שהוא לשון הקודש רק מומחה או קימא שהוא ארמית • כן העיר צב' יא"ר אכל שם בלשונו היכן מנינו אלא קודם ר"ל על הש"י כי בלשון קודם מנינו לשון שוטה בפעלים כמו שהראיתי בספרי עוטה אור כלל ג' ולכן חין קסי' מלשון שוטה ה' אשר בימותם אשר (בש"ב כ"א ז') כי הוא מושב על בני אדם וגם על השוטה שנאמר על הש"י שהוא קודם במקום שאין לשון שוטה מפורש בו רק הוא דרך פי' הוסיף • יתכן שזכיר בלשון השם שוטה כמו צוה וכן צהר' ירושלמי בלשון כי אשא אל שמים ידי כמו שהוא בלשון הקודש כמו שכתב צוה צקוטרים ת"י ומה שהביא מלשון הרמב"ם צס' המורה • ואח"כ ליון ומן קדם דתהא דשכינתא על כרסי יקרא

וגם עפ"י הפסטי י"ל שהוא מפני הסמיכות
למנה אלה כמ"ש בלחם • והלא רבים הסגויים
בנקוד מפני הסמיכות :

הפרטים הנודעים) ועי' רמב"ן עפ"י ג"כ לשון אלה
על העתדות האורות אשר אני חפץ לעשות • וכן
נראה כי רק באלה ח"כ נאמר ויחזק ה' :

יב (מג) ליל שמורים • לולי הרגס נראה שהי'
נוס' ביו"ד ולא כמו שהוא לפנינו ליל

עפ"י לשון הכתוב והוא מכני הסמיכות ולא מלאנו
כן בשם נוס' וגם האוגר לא הביאה בשמו ולא הביא
נוס' בלשון שמורים אם הוא כמו שלפינו נסיר או
נעירין כמו בפסוק השני בשם' החומש הזה אבל בשם'
שלו גם בבני נסיר כי הוא חורף השם והוא ע"מ רבים
כמו בן זקונים וק"ו סבתין בן זק"ו נסירין •
אבל ח"כ ה' ז"ל גם בראשון בן זק"ו נסירין •
לילי"א כי לולי הוא לבון סתמי כ"ה בלשון הגמ' פסחים
על לשון אור לארבעה עשר לילי"א לילי"א הוא ח"כ על
החלה הלילה • ואולי בא לרמז כי הפסח נאכל עד
הזות ועי' מ"ש בצעל הסורים על מלה שמורים ב'
במסורה חלוי על יציאת מצרים :

יג (יד) מכל מה שג' בזה נראה שהי' לפניו
חיה נוס' בהוספה מלה פולחנא ובה לומר
כי לא יהקן מפני שהוא ב"ו שחטו ח"ל לרבע ואף
כי י"ג שהוא בלשון לבס עכ"ל לא יהקן להוסיף
ומה שאמר ועוד כי הרגומו פולחנא שהוא לזכר
נראה שהי' בשם פולחנא הדיון :

וגר"ה מכני בשלשון צעול מלינו בהר' גם ע"י מ"ש
יד (ו) מימים ימימה • מזמן לזמן ולא הרגס משהלך
לשהא נראה דסובר כר"י הגלילי בקאיו על
מוצות הפליין ולא כר"ע בקאיו על הפסח (מנחות דף
ל"ו ע"ב) עכ"ל • המיהני אשר לא זכר דברי רש"י ז"ל
בגמרא שירובין (ל"ו) ד"ה אלא לענין פסח •
וז"ל והאי מימים ימימה משנה לשנה כדמהרגנוין
מזמן לזמן אלמא מדלא דרש ר' עקיבא האי קרא
בהפליין ש"מ דס"ל דבבת זמן הפליין דלא קא
מומעט ליה קרא • וגם במנחות בלשון ר"ע לא
נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד • ועי' רש"י בס'
וה"ק עשה כשה משנה לשנה • והוא דלא כר"י
הגלילי שם דדריש ימים ולא כל ימים פרט
לשבתה ויו"ט • ונראה כי לר"י הגלילי לשון
מימים ימימה הוא כמו דבר יום ביומו ומדלא
הרגס המהרגס בן משמע לר"י דס"ל כר"ע שהוא
הלמיד ר"ה רבו ומלינו לו בכמה דבר ש
הרגס אליבא דר"ע • אמנם לעג"ד מדלא הרגס
בלשון שחא בשחא • ולא יום ביומו • נראה דגם
לר"י הגלילי צריך לדרשו מזמן לזמן עפ"י הדרש
מימים ימימה ולא כל ימים וכ"ה לפי הלשון כי
הוא כמו מימים לימים כי ה"ה במלה ימימה
הוא במקום למ"ד ולא בלשון דבר יום ביומו • ולפ"ז
ההרגס הוא ככולי עלמא אלא שרש"י ראה
להרץ הלשון גם אליבא דר"ע ומיפזז בזה קושיה
הרב הגאון וצריך יהיה אשר העירני :

פרשת בשלח

יג (ט) ויקח משה • ואסק לא הרגס נסב (או ודבר) •
המלות או ודבר טעות כי לא יתכן רק על
ההי ולא על עלמות המה • ומה שאמר או אפשר
שרמז על מ"ש רז"ל שהעלה ארונו מנילוס לעג"ד
הדרש הוא מדלא כתוב ויעל רק ויקח ולפ"ז
אדרבה הו' לו להרגס ונסב אלא שהתר' תר' עפ"י דרכו
להשוות הלשון עם והעליהם ועי' מ"ש בשמלה :
יד (לא) וייראו העם את ה' • בהר' מן קדם
כל מה שכתב בזה הוא הפך ממ"ש בפסוק
ליראה

הנכסר כי הפשוט ידוע הוא ואין מקרה יולא מידי פשוטו ומאחר שהרגם האחד בלשון חכילה לא יתכן לשנות האחרים . הנה במירונו הלא עוד קשה בכהוב ועבדו לעולם למה לא פירש הנכסר שהוא עד ויבול ונראה כי ר"ל דווקא במקום שהנגלה והנכסר שיהיה אמת הוא שגילה הנכסר והנגלה מובן אבל באשר הנכסר כוזה הנגלה רק הוא מפרשו בע"א יעזוב בלשונו כאשר הוא . כי לא יתכן לפרשו עפ"י פשוטו כמו שהביא רש"י או אינו אלא כמשמעו . ועי' מ"ס בשמ"ה כי על ב"ו תיקן כמה שהרגם עפ"י הנלמא במשנה תורה והי' לו עבד עולם ויתכן שהוא לרמו על דין העבד שיו"א ביו"ב . וכבר הארכו הבאים אחריו בקושי' הזאת מדרך המתרגם ז"ל ועי' מ"ס להין ב"ג י"ט בלשון לא הבשיל קרוב לדברי הקדמון הזה והבשיל לו דבר דומה וחרמונו על לשון מפני שיבה תקום :

כב (ה) אחר שהביא ציה רבים אשר יתרגם בלשון אש אשתא ורבים בלשון נור מורא . אמר ועקר הדבר כך הוא כי יסוד האש נקרא אשא וכשנלמא בדבר נקרא נור וזרין לישב את האש ואת המאכלת למה לא תרג' נור . וי"ל כי הי' מולך בידו ענין ואבנים להוציא מהם אור כדרך הולכי דרכים שמולכים בידם אבנים ובזול שמוציאין מהם את האש . עכ"ל * ובסוף דבריו אמר ואפשר כי הו"ס מתרגם אישתיא היתה כוונתו סדור מערכת אש כמו הענין אשר על האש ואשר הרגם נור הכוונה בהם הדבר השורף כמו בת כהן בשפילה של אבר והנה סוף דבריו מסכימים אל מה שכתב' בעושה אור כלל ט' בסופו ועי' מ"ס שם ע"ש המתורגמן ומה שהוספתי :

(יא) ישלם לבעליו . למרוהי . להלן בפסוק י"ג כחז וז"ל . בעליו אין עמו . מריה . ישלם לבעליו למרוהי ואפשר מפני סוף פסוק ועליו בפסוק התי' לדוניה הביא סהס . בעליו מריה . לבעליו למרוהי . ונראה שבה לכלול גם התי' לעיל כל"א נ"ד יסוב לבעליו שתי' ג"כ למרוהי . אף כי שם אינינו סוף פסוק אך הוא באתחתא . אמנם באשר טובה נפרגן של ראשונים העירותי על דבריו שכ' דבריו להעיר מלבון בעליו אין עמו שתי' מריה . ולא מהסכתוב הקודם ישלם לבעליו ולקח בעליו שתי' ג"כ בלשון מריה . ועלה על רוחי כי מאשר שם הוא על השכונה כתרנומו ויקבל מריה מיני' מומתא ושעושה לא' שעושה למאה משת"כ בענין תלמונין יתכן כי בא לרמוז אשר אפשר להיות לשון לבעליו כולל ל"ר כגון שתי' הגניבה של בני שותפין . ע"כ דקדק מלשון בעליו אין עמו שהוא ג"כ לענין תלמונין ובגמ' ב"מ דף ז"ו שאל משהפין ונשאל לו אחד מהן מהו כולו בעליו בענין או דלמא ממהוא פוגא דודי' מיהא מיפטר . והוא בעי' דלא אפשר . ולפי זה יתכן שע"כ בלשון ישלם לבעליו וכן בלשון יסוב לבעליו שהוא תלמונין בזרין ע"כ בא לתרגם בזיווי הכנים אלא שפשה לי בלשון כסף שלמים שקלים יתן לדוניהו למה לא תרגם לרצוניה הלא יכול להיות ג"כ שהעבד הוא של שני שותפין ואחרתי אולי הוא מפסי כי שלמים של עבד הם קנס ודינו כמו שאמרו בגמ' ב"ק ע"א לענין גנב שור של שני שותפין ועבדו ומהו לאחד מהם שהוא ג"כ בעי' דלא אפשר שם . וכאשר הצעתי הדברים לפני הנאון הגדול מוהררי"א אב"ד דק"ק קאוונא בעל המחבר שו"ת באר יתכן ונהל יתק' . אמר לי כי לא נראה כן מהגמ' בדיון שור שהמית מי שחזיו עבד וחזיו ב"ח נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליודשו (גיטין מ"ג) ועוד לי דברים בזה אבל כבר הארכתי יותר מדאי :

כג (ל) עד אשר תפרה . די חסני וז"ל למה לא תרגם דחפיש כמו פרו רבו . והפירתי אתכם וי"ל לפי ששם

שכ' רש"י שם צפ' ראה וצפ' בהר כלשון וקדחתה דרור וכלשון ואיש אל משפחה :
 (י) שארה זיונה בדבור הזה קילר ממה שהאריך בזה הרמב"ן והג' מוהררי"ב צמיתי הרגימא והביא ג"כ מה שדקדקתי בהפרס הלשון בין מזוגה ללשון זיונה עפ"י הגמ' ברכות מ"ד וצפ"י רש"י שם . אבל לפי דבריו קשה מנ"ל להמתרגם לתרגם בלשון זיונה ולא מזיונה ולפי מ"ס שם הוא ע"פ המכילה דליוף מלשון אשר אכלו שחר עמי וגם מלשון וימטר עליהם כעכר שחר וכחול ימים עוף כנף והנה הוא מילתא דהליגא בלפונתא כמ"ס שם עכ"פ בעיקר מלתא רחיה כי דבריו מזכונים ה"ל אל דברי :

(כט) וגם בעליו יומת . מה שהעיר על מה שכתב מדוע הר' כולנו מהים (לעיל י"ב י"ג) לא הבינותי . כי וודאי שמיחה בזכרות הי' מיחה טבעיה חלף שהם לא הבינו כי הקצ"ה הוא הפסין בין עשה של כבוד לאינו כבוד ע"כ אמרו כולנו מהים ועכ"ו הבינו כי יד ה' הוא ע"כ חזקו למהר לשלמה מן ההרץ ומה שהראה לעי' במ"ס ויקרא ט"ו ל"ב הוא להראות למ"ס שם כי כרה אינו מיחה בידי שמים ושם שהרגם ולא ימותון על מיחה בידי שמים

(* ונראה לי כי על כן נתחלה לא מזכר רק ויבצע עמי ועלה ולא מזכר האש . רק אח"כ ביום השלישי נאמר ויקח בידו את האש והוא אהה שהוציא מהאבנים עם הכרזל ומסתמא דליוק מהאש היוא' איהו פתילה לעלות לבתו והיו מתרגם בלשון אש .

מלשון אשר נשבעתי לאברהם • וכן אשר נשאתי את ידי וסוף דבריו וזהו מן קדם דהילא דשכינתא כו' וכן דעתיך דמנחם קרבא קדם ה' כלומר כמות ה' • ונראה שזוהו רוצה לישב הל"ע שלו כי זוהו בל התר' לפרש דברי משה שלשון כי אשא וגו' הוא שבוטה ולא דברי השי"י • והוא תרגום כי יד על כס יה כמו שכתב הרב בתחלת דבריו ועי' מ"ש בעו"א כלל ג' • וע"כ לא טובה השמועה שהביא ק"ו מאבן וידי משה על ידו של הקב"ה וכסא כבודו ומי יבין זאת ועי' רמב"ן :

פרשת יתרו

יח (ד) ואשא אתכם • וטעמה כמו וינטלם וינשאם מ"ש ותרגום וישא יעקב רגליו • ויסע תר' שויה • וכן לעבוד ולמשא בספר חומרי מהייתא אשר העסקתי דבריו בסוף המחברת כתב ויסעו ונטאלי המשכן תרגומם שזה כי בהלכו רגליו נושאין אבל מלשון וישא יעקב רגליו נראה כי יעקב הוא הנושא את רגליו ובענין שאמרנו החי נושא את עלמו : (יג) לא תגע בו יד • ידא תרגס • אבל יד העדים (יג) לא תגע בו יד • ידא תרגס • אבל יד העדים שהוא סמוך ידא תרגום • נראה שהי' לפניו הפרש בנקוד כי זוהו ז"ל היו"ד בקמ"ץ י"ה ושם ידא דהדיא בשו"א • אבל בנז"ל שליו גס זוהו בשו"א וכן בפ' משפטים ויד תחת יד :

כ (כג) כי הרבך הנפת • ללא תריס כ"ל • לא תניף עליהם כזול וחרמש לא תניף לא תריס • והטעם זוהו שהוא תרגום על לשון הנפת שהוא לשון עבר רק התרגום פי' על דרך המובן אשר לא תריס כי אם תריס ותחלינה • ע"כ איננו כמו הנווי רק מוסב על ותחלנה אשר אחר שיריס יהי' החלול :

פרשת משפטים

כא (יח) מ"ש זוהו בתוך הדבור וכן ועבדו לעולם לא פי' בו שאינו לעולם ממש אלא לעולם של יובל וכן לא תבשל גדי לא רמו התרגום בלחד לשון בשול • וי"ל כי בל"מ שיש בו נגלה ונסתר רמו הנסתר

אוחס גם משעבודם משא"כ אם הי' פרעה בולח אוחס ברצונו היו משועבדים לו להביר טובתו ורס"י ז"ל כתב לשון רדוי ומרות היד שהיו מכבדים עליהם • והוא קושי הסעבוד שהשלים הקץ ודומה למה שנאמר למעלה מתחת סבלות מזרים :

פרשת משפטים

יקרא הוא תרגום כס יה • ואולי הוא כמ ששמעתי משום שאהרן וחור לקחו חזן ושמויה תחת ידו ויהי ידיו אמונה עד בל השמש לכן אמר אם כשהיה היד נשענה על האבן עשהה כך שהיה אמונה עד בל השמש אם שהי' יד על כס יה על אב"כ שהי' המלחמה לא יוס ח' רק מדור דור כי עפי' השמועה לשון כי יד על כס יה הוא ע"י עלמו וטעם ק"ו על עלס ידו כשהי' על כס יה • מי חכם ויבין את זאת מהי שהי' ידו על כסא הכבוד ואם הוא משל על ידו כל הקב"ה כמו שפי' רס"י ז"ל והלא יהי' ק"ו של שעות לדמות היד והאבן לידו של הקב"ה וכסא כבודו ית"ש והלא עיקר הרמת ידו של משה הי' לתפלה כמו שתרנס המתרגם ויהי ידיו אמונה פריסן בללו וכי לא הגיע הפלחו עד כסא הכבוד ועי' מ"ש הרמב"ן ז"ל על לשון ויהי ידיו אמונה ומ"ש בכתוב הזה בשם י"מ כי כאשר שהי' יד על כסא ה' שהוא כענין שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך וילהם בעמלק • וזוהו שהי' השמועה טובה כי יהי' הק"ו מעת שהיו עדיין ישראל בלא כסא מלכות לאשר יהי' להם כסא מלוכה :

פרשת יתרו

יח (י) מתחת יד • מתחתו מרווח לא תר' בלשון תקיף כדרכו בלשון חוזק יד מפני שכבר הראו שאין להם חוזק • עכ"ל ולא הבימותי כוונתו במה הראו [ועי' בהשבתו מה שהסיב לו ע"ז הנדפס בסוף הקונטרס] ויותר נראה שהוא מלשון מתחת שהסיף הכתוב זוהו מפסוק הקודם שאמר מיד ולשון מרות הוא לשון אדנות שהגיל אוחס גם משעבודם משא"כ אם הי' פרעה בולח אוחס ברצונו היו משועבדים לו להביר טובתו ורס"י ז"ל כתב לשון רדוי ומרות היד שהיו מכבדים עליהם • והוא קושי הסעבוד שהשלים הקץ ודומה למה שנאמר למעלה מתחת סבלות מזרים :

כא (ו) לעולם • לא תרגם לעולמו של יובל כקבלת רז"ל וכו' עי' מ"ש בשמלה על מה שהסיף זוהו לשון עבד פלה ולא תרגמו ויפליחיה ועפי"ז יש לומר שיש בכלל דבריו דברי חז"ל שהי' כמו עבד אשר בו מפורש בפ' בהר ואיש אל משפחתו השובו כמו שכ' :

האחפסל בלרמייה וכ"ה לקמן (ויקרא יו"ד י"ה) הובא זה דמה להעלגים אגבי העירוייה בלח"ה והבבתי כי חיינו עפ"י לשון המקרא בפועל סתמי שהיה ראוי ויהעל או עפ"י דרכו בל"ר * חמוס לא מלאני לבי להביה אחר שלא מלאתי הנוס' וגם האוג"ר לא הביא שום נוס' * ועתה אחרי ראוי כי גם הרב הגדול אשר מלא זה חבורו מנוס' כ"י ישנים אשר היו לפניו לא מלא זה בזה בזה נוס' רק הגיה מלבו * אמרתי הלא דבר הוא אשר הוא פלא כי עד כה לא נגעה יד א' מהרש"ש להביה דבר פשוט כזה ע"כ עיני ולבי שומתי ויבנתו וה"ל זהה מלאתי כי בגמ' (יומא ע"ב) הביאו הכהוב הזה אל הגאמ"ר בלמוד ללמוד שיהיו הצדיקים מהפסקין ואינן נשמטין * וגם הניח נמי הכי

חיינו על פי לשון המקרא ופלא אשר האוג"ר ג"כ לא הביא וכן גם המוציא לאור סי' הזה לא ראה ואמר להגיה עפ"י העברי ויתעל מד"ע ועי' מ"ש בל"ה :

(לו) עובר ציור * וכן מעשה רוקח עובד בוסמנו עי' מ"ש בזה האוג"ר :

פרשת תצוה

בח (יו"ד) קרמאה * אין זו חלוקה והשיי חלוקה על אציל תמיחה והפעם שלא הוצרך כן בראשון לפי שאמר למעלה וחלוקה עליהן וכו' ע"י האוג"ר כי הוא הוספה נכונה מאד * ולא ידעתי למה לא יהיה הפעם מספיק גם על האבן השנייה הלא לשון ופתחה עליהם מוכח על שתי האבנים וכ"ה בכל נוס' שלנו בלא מלת חלוקה גם בשנייה :

הובא ג"כ מהכרוז הזה שתי פעמים ועי' גם בחוס' שאמרו קשה לי טובא אמאי מייחי האי קרא דהובא דכתיב במוצה הנחושת ושביק קרא והבאת דכתיב גבי ארון וכתיב שם דוחק הוא לבצק הספרים ובמקלת ספרים בצדייתא והבאת אלב באתקפתח דר"י ב"ה בזולתו והובא * וס' בהירושלם כתבו ולהכי מייחי נמי קרא דהובא דכתיב במוצה לגלויי על והבאת דארון כי היכי דהובא דמוצה לא היו הצדיקים קצועין דהא לא כתב החס' לא יסורו כן הכהוב הזה והבאת דארון לא היו ממש קצועין לגמרי * מכל זה נראה כי והובא בזה דומה ק"ה ללשון והבאת הגא' בלרון * והנה צ"י ויקהל בעשים נאמר במוצה ג"כ ויבא כמו בלרון חף עפ"י שבוה גא' והובא שהוא פועל סתמי והיה רשות לאחריהם להביאם בטבעות עכ"ל היה העושה המביא עפ"י הגאמ"ר בלרון והבאת ויבא עליו ועפ"י זה יתכן כי התרגום שינה בזה להרגס בלשון ויעל שהוא על העושה עפ"י הגאמ"ר בעשים ויבא * אלא שלפ"ז יקשה למה לא תרגם והעל כמו והבאת דארון בלשון נוכח וי"ל שלא ראה המתרגם להשוותו לגמרי כדי להודיע השמיי שחייב דומין לימרי כי גם בלרון הוא והבאת משמע שגטעיה להביא בעלמנו היכף כדי שלא יסורו ממנו הצדיקים היכף אחר שהשלים עשייתו משא"כ במוצה דלח כתיב בו לא יסורו * (כ"ז מלאתי כדאי לאמרו למטן לא הגע יד להגיה מלבי בתרגום) :

פרשת תצוה

כט (לט) הכבש האחד * אמרנו חד כ' ל"ל אמרנו חדא וכ"ה בכ"י אלב בפסוק (מ"ה) לבצק האחד לאמרנו חד בלח"ה בןסוף ועי' (ביומא ל"ד ע"ב וז"ע * והוא מה שדרשו מלשון לבצק האחד שפ"י פינחס מיוחד שבצדו ועי' מ"ש שם כי אעפ"כ בתרגום שם חד ולא בלשון חדא שהוא מורה על הידיעה כי אחר שנסוך היין שזה לכל הכבשים לא הוצרך

(* ועפ"י דמיון הזה הוא גם דמיון ל' המנוב (מזכר ד') כי בשתי אלה לא נא' את בדיו אלא בשמו בדיו עי' ביה"ט שם * ועפ"י הדברים האלה יבא לעי"ד יבוא על דברי מהרש"א בל' החוס' שם שכתבו בדבור הני"ל וא"ת וכו' ובתרגום שם ש' ויראה לי שכתבו וכן במוצה הנחושת כתיב והובא זה בדיו אלב לא כתיב כן והבאת בלוי * ובעשים לא כתיב ויבא כדכתיב ג' כי ארון בין בלוייה בין בעשים וכו' מהרש"א לא ידענו מאי בנה לשון והבאת דהיינו בלרון מלשון והובא דכתיב בלוי גבי מוצה הנחושת * גם מ"ש עוד ובעפ"י לא כתיב הוא המוזה דבמוצה הנחושת נמי כתיב ויבא את הצדיקים ולפי דברינו הוא פשוט כי והובא הוא לאו דוקא על בללל העושה ולכן ויבא הוא כמו חינו מלווה ועושה משא"כ ויבא דארון שהוא חוזר על הלוי והבאת * והוא כוונת החוס' במ"ש כדכתיב גבי הארון בין בלוייה בין בעשים *

ששם סמוך להם • ורצו • והרביתי שתר' לשון סני
 אבל צריך עיון למה לא תרגם ופריוו צהרן ויסגינא •
 עכ"ל • יש לראות כי טובה צפרן של ראשונים אשר
 ראה לקדק בלשון המהרשם אף בשמות נרדפים אף
 מדרכם להתחלק זה בזה כמו שגמאל בלשון גדול
 שמהורגם בלשון סני שהוא באמת תרגום של רב ע"י
 מ"ש במאמר פל"א ציון ז' • וע"כ אשר נשאר צ"ע
 על לשון ופריוו צהרן בלשון שתר' בלשון ופוס נראה
 שהוא מפני בלשון פוס או פסה הוא על ענין ההשפעה
 השפה • ע"י צפרסי הרד"ק שפרש פשה • ולכן באשר
 שם נאמר (אחריו) כי עתה הרחיב ה' לנו והרגומו
 יפת משרש פיה בצרמית ע"כ נאה לתרגם בלשון
 הקרוב בלשון הרחיב שהוא לשון פשה • משא"כ בזה
 שנאמר אחריו ונחלת את הארץ שהוא לשון הנחלה
 לא על ההצפעות הגבול אחר ואמרנו את הארץ ע"כ
 תר' בלשון סני שהוא כולל הרצוי בכמות ובאיכות :

פרשת תרומה

כה (ה) ועורות החשים • ססגונא • פי' רז"ל
 וכו' ע"י מ"ש בזה בלחם אצילים ע"ש
 האונ"ר שביא בשם המחבר הזה אבל מה שכתב בזה
 שהוא מלשון יחלסם סס ודומתו בירושלמי במס' י"ט
 לא הביא • והביא המורכו מן הערוך שם איזה חולי
 ידוע שמהפך לכמה גוונים וע"י במצביר • ומ"ש
 ומציו כיוצא בזה מלשון הקודש בתרגום כמו שכתרתי
 הוא טעות הדפוס וצ"ל שצ'הרתי • וע"י מה שכתבתי
 דוגמא מלשון חז"ל דבנא דרך גג • דשא דרך סס •
 ובערוך הביא מנ"ל הגמ' אחרתי' ססגונא (יבמות ס"ד)
 ופי' בו שנגטייר צפרו גויון מן החולי • אבל לא
 אמר שהחולי נקרא כן ויכול להיות כי גם לפי
 דבריו הוא מלשון הולע וכמו שצ' המחבר הזה •
כז (ז) והובא את בדיו • ויעל • ראה זה מנאחי
 דאחא לדי כי גוס' המחבר הקדמון הזה
 כמו בכל הנוס' שלנו ולא העיר כלל בלשון הזה כי
 חינו

שמים • חמנס גם סס הראיתי בספרי ח"ש
 דמיתה דההס הוא כרה כמו שהוא מפורש
 בספרי • ואף כי למעלה (י"ב ס"ו) נאמר
 ויהרוג ה' עכ"ז בלשון ומה כל צבור תרגם
 וימות כי מיתה פתאומית נקראת הריגה כמו
 בלשון הכתוב הנני הורג את צנך בצורך מה
 כא"כ במכה איש ומה תרגום בלשון ויקטליני'
 ומה שהרגם בלשון כי יגה סוד את איש ומה
 בלשון מיתה ולא בלשון קטלא הוא כמו שכתב
 הרב שם בפסוק מ"ב • וע"כ במועד תרגם
 לשון והמית ויקטול מדכתיב בהפעל אבל
 במיתה פתאומית יבא בלשון מיתה וגם צ"ל
 קטל • כלל הדבר כי כל שהוא ע"י מכה או
 ע"י הרב והנית או ע"י חיה וכדומה הוא
 מהורגם בלשון קטלא • וגם בלשון מיתה משונה
 בל"ע • כי זה יבוא לרוב בצדד יומת וזה בקל
 ימותי' אבל בתרגום מהורגם לפי הענין • וזהו
 ההפרש בין לשון ימותו חנשים (שמואל א' ב')
 שהרגם וינחן ימותון ובין הכתוב שאחריו צבני
 עלי ציוס ח' ימותו כניהם שהרגם יקטלון והוא
 כמו שגח' עליהם שחלה בפסוק כ"ב כי חפץ ה'
 להמיתם • וכן היה שמהו פתאום כמו שנאמר
 (שם ד') ושני בני עלי מהו והרגומו אהקטלו
 כי היתה מיתהם פתאום שהוא כמו הריגה •
 (לה) וגם את המות יחצוין • ואף יה דמי
 מוחא יפ'גון • הוסיף מלת דמי כמו שרז"ל
 צ"ק דף כ"ו שהסם משלם הלי נזק רק מגופו
 עכ"ל • לא הבימות דבריו כי שם לא אמרו
 רק בלשון והלו את כספו • כספו כל זה ולא
 של אחר • ומלשון יחצוין אמרו שם דשמעינן
 דאיין הלי נזק חלוק לא צר"ה ולא צרה"י •

אבל עיקר הדרשה הוא שם ד' ל"ד על פלוגתא דר"מ ור"י • ואמר שם לר"י צא ללמד על
 פחה נבילה שפחה מיתה יחלון צחי • ושם הו' חסיקה לזה נוטל חיי המי ח"ב לכתוב
 ואת המה מאי וגם ש"מ תרתי • וזה הית' כוונתי צמ"ש ואולי צ"ל דמי מוחא כמו שהוא בלשון
 היוצ"ע ולא יהיה כנגד הדגם אלא שיצא מפורש יותר על דמים שפחהו המיתה אשר מלשון
 דמי שהוסיף לחוד לא משמע כ"כ • אבל עלה על דעתי לפרש כן בלשון הכתוב המה כמו
 המיתה • ומ"ש כי מלבד זה הוא טעות כי השם המקרה מיתה הוא מיתוחא (במדבר ט"ז
 כ"ט) צגוס' שלנו באינקלוס שם אס כמוהא ורק ביוצ"ע הוא כפי הגוס' שלו כמיתוחא •
 חמנס (דברים ל' מ"ט) החיים והמות חיי ומוחא ובלבון הגמ' יומא ע"ה טעמא דמוחא •
 ואם כי צגמ' הענינו ו' הלשון הצרותא או מיתוחא אפשר שהוא לזווג המלות :

פרשת תרומה

כז (ז) והובא את בדיו • ויעל כהב צ"ל ויהעל שהוא מבטן הפעל בעצרתה ובה תהתו

שלא תר' גם פס לכוך וכוף שאין דומה לו עמוד למשה
שהוא לדבר עמו לו עמוד הכללי שהוא לעיני הדבור
משא"כ צוה לעיני הקדושה אחת הכל למשה ולהם :

פרשת ויקהל

לח (כג) ומויתן גבריא עם נשייא לפי הענין ומפני
תיקוניה' האוג"ר לא הביא ממנו רק הגוס' עם
ולא הנקוד ומיין ועי' בלח"א שכתבתי להגיה כן לע"ד:
(כד) כל מרים תרומת בכף ונחושות • כל דאריס
תרומת תרומת ה' בלוותו פסוק עלמו
אפרשות • מריס תרומת ארמות הביאו את
תרומת אייתו אפרשותא • מסוף בלשון שהביא
נראה כי זהו ההקדש אם הפעל בא בלשון הרמה
יתרנס בלשון ארמות גם השם תרומת אבל באשר בא
הפעל בלשון הבאה תרנס אפרשותא וז"ע :

פרשת פקודי

למ (לד) וערכת את ערכו כו' כ' רש"י ז"ל שהים
מערכות של להם הפנים • הוזקק לפרש
קד מפני התרגום שת' סדרותיו ופלא שלא העיר
על
המ"ס ועל כמו עם גם בתר' עי' מ"ש בלח"א חמנס לפ"י יתכן יוחר לקיים הגוס' עם נשייא
ועי' מ"ש בח"ש פסוק לא תקח האם על הבנים ועי' רש"י שם שפי' על כמו עם :

לו (ה) מ"ש • כי מאשר לא הר' ממיסת מוכנע דלח כפי' רש"י והגרייה גם מהטעמים •
שאין חוזר על לשון מרבים עי' מ"ש בלח"א שהוא לפעל"ד כמו מדי חודש בחדשו
שהוא לשון שטור ומ"ש על שם הראש"ע עי' על דבריו כפי' אבי העזרי שאומר כר"ל גם
יוחר מדי כמו מכל מלמדי הסכליה שהביא :

פרשת פקודי

לח (כג) את כל אשר צוה • כל דפקוד עי' רש"י שפירש אפילו דברים שלא צוה לו רבו
כי משה צוה לעשות כלים ואח"כ משכן כו' (ועי' ברכות ל"ה ע"א) והביא
מה שזכר דרוש הגיוני • אבל גם מה שהראה לעיני ברכ"י לא הביטתי מה ענינו לדברי
המהרשם צוה ובמה רמז לנו החר' דאיכא למדרש בלשון הכתוב הזה • ואולי כוונתו להעיר
אשר לא הסוה המהרשם את לשונו עפ"י לשון הכתוב להלן (ל"ט י"ג) כאשר צוה ולא ככל אשר צוה
וכמו ככ' רש"י אשר צוה אין כתיב כאן אלא כל אשר צוה • והוא עפ"י מה שהראיתי
בספרי שטוב אור כלל צ' מדרכו להשוות הכתובים • אם לא במקום דאיכא למדרש משנינו
הלשון • והנה אשר הביא הדרש טוב לעמו דברים העומדים צדומו של עולם • ומי יצין
את זאת האם היה צללאל יודע יוחר ממשה רבינו אשר אליו נאמר וראית את אחורי אשר
פירש צו מלך פעולותיו ית' הנמלאים והנראים לעין • חמנס סוד ה' ליראיו • ועי' קרוב
לזה צם' לכמוע בלמודים להרצ' אג' מ"מ דקהלתו ביהר' בצור • ואנכי אענה חלקי
עפ"י הדרש הקרוב לפשוטו • ועי' מה שכתבו החוס' שם צד"ה לך אמור • וז"ל יש לומר
דבפרשה השא כתיב [אחר הכתוב ועשו את כל אשר צויתך • את אהל מועד] ואת הארון
לעדות וגו' • וכ' שם המהרש"א ואע"ג דצפ' הרומה נמי דברי רש"י הם וכתיב ארון
תתלה

באשר כתבתי בסוף הדבור ובהר' באשר כתב
לא חצין לפי דבריו מה יבטיענו המהר'
צוה (עי' מ"ש בהשבונו חליו) :

לד (ו) מ"ש ה' ה' אל • הן שתי מדות
עי' ראש"ע שם' אל הוא מדה
שלישית ונראה כי מלת אל בלבונו מיותר
ומוסב על ה' ה' שהם שתי מדות כמו
שהשם הראש"ע חמנס מה שחר' בלשון אל
רמוס אלהא רחמנא וכ"כ מהטעם שזכר במרכא
טפחה בהוא בלא מנפסיק נראה שהוא שם
אחד ומדה אחת משא"כ אל שדי אל קנא עזב
המת' הכס אל כמו שהוא • ולא הר' אלהא
ורק אל חמונה הר' ג"כ אלהא מהימנא ועי'
מ"ש בל"ח בפסוק הראשון בראשית ברא
אלהים בסוף הדבור :

פרשת ויקהל

לה (כג) ויבואו האנשים על הנשים •
מ"ש ואפשר שז"ל ומיהין בליר"ה

המ"ס ועל כמו עם גם בתר' עי' מ"ש בלח"א חמנס לפ"י יתכן יוחר לקיים הגוס' עם נשייא
ועי' מ"ש בח"ש פסוק לא תקח האם על הבנים ועי' רש"י שם שפי' על כמו עם :

לו (ה) מ"ש • כי מאשר לא הר' ממיסת מוכנע דלח כפי' רש"י והגרייה גם מהטעמים •
שאין חוזר על לשון מרבים עי' מ"ש בלח"א שהוא לפעל"ד כמו מדי חודש בחדשו
שהוא לשון שטור ומ"ש על שם הראש"ע עי' על דבריו כפי' אבי העזרי שאומר כר"ל גם
יוחר מדי כמו מכל מלמדי הסכליה שהביא :

(לז) והיה פי ראשו • והיו פומי ז"ע למה לא
 תרגם ראשו ובעשים כתיב פי המעיל בחובו
 ואין בו ראש ואפשר וכו' [וגרסה לע"ד כי הוא
 עפ"י דרכו של המתרגם להשוות הלשון עפ"י המפורש
 במ"א ובפרט בזה להשוות לשון הנווי אל העשים
 ועי' מה שכתבתי לעיל בפ' תרומה על תר' והוצא
 שמתרגם ויעל] :

פרשת תשא

ל' (לה) ממולח בהור קודש • הביא ל' רש"י ואמר
 אפשר שכתב כו' להוציא ממשמעות התרגום
 סב' דכי לקודשא • ותרגם אונקלוס ע"ד הכהוב שבכוף
 פרשיות אלו ואת קשורת הכמיש לקודש כמו שפירש
 רש"י בס' ועי' מש"כ בלח"א שהבאתי ע"ש האוג"ר סב'
 והאחרונים השמיטו הלמ"ד מפני שלא מלאוהו בעברי •
 אבל לפי מ"ש בזה הטעם לא בדיון השמיטו כי הוא
 עפ"י קודש המהר' לפרש עפ"י המפורש במקום אחר :
 (לז) קודש היתה לך לבון תרגם • האוג"ר לא הביא
 שום ט"א בזה ובכל גוים' שלנו עפ"י לשון סב' לך •
 וע"כ יצ"ד לומר שהוא על הכלל כמו שכתב הראב"ע
 ז"ל וראה כי הראב"ע לא הביא דבריו על הכתוב הקודם
 אשר אוועד לך • וזהו שאמר ואף עפ"י שאמר אוועד
 לך ולא נוכל לומר וכו' והוא כמו הערה על התר'
 שלא

הוארך לפרטו • והנה יש להעיר מה שדרכו
 שם מהכתוב בפ' פינחס ולא מהכתוב בזה את
 הכבש האחד או מלשון לכבש האחד הנאמר
 אחריו • ונראה כי עיקר הדרש שם משיגיו
 הלשון שלא נאמר שם לכבש אחד כמו את
 הכבש אחד שם משח"כ בזה הלא הלשון שיה
 בשניהם האחד • ובה מתורג' קוסית החוספות
 י"ט מנחות פ"ו משנה ד' ד"ה אר"ש וע"ש בחוס'
 חדשים ועי' מ"ש הראב"ע בזה ה"ל הכבש
 בעבור ה"ל אחרת וכאלו כתיב הכבש האחד
 ועי' בפ"י חבי העזרי סב' הימיה על הרב סקרא
 התם האחד אחד חולם דבריו לודק' בפ' פינחס
 והנה בכתב הקבלה כ' בפ' פינחס כי עיקר
 הדרשה הוא ממה שלא נאמר שם האחד כמו
 הכבש בזה"ל ועל דעהי בל' הראב"ע ז"ל כאלו
 כתיב הכבש אחד ובה ל' הראב"ע עפ"י הפשוט
 על מקומו יבא כי כ"ה בפ' פינחס על דעת'
 כמו כבש האחד וכן נראה שלפי התרגום עיקר
 הדרש מלשון האחד כאשר בזה • כי בפעם
 הראשון שלא הוזכר בתחלה ראוי בלשון אחד
 כמו שהוא שם בפרשה פינחס • וע"כ יתכן
 שבא הה"ח בו לדרשה ולכן שינה גם התרגום

להרגמו הדא לא כמו לכבש האחד הנח' אחריו כי
 הלא שדרשו משיגיו הלשון אבל לא ידעתי מה יהיה ההפרש בין
 הדא הזה לתרגום אמת בל"ג
 כמו הידיעה האחת בהרגום • ונראה כי הנקוד יפריד כי בזה
 ל"ל בקמץ כמו חד ושם בפתח חדא :
 ק' (ד) על שתי גלגלותיו • זויתה כמו לעיל (כ"ה) בלרון
 פעמותיו ועי' רש"י שם ומ"ש בזה
 כהתרגומו פי' אף כי בכל מקום הר' על לשון אלע
 סטר וכמו שהר' שם בפ' תרומה על אלעו
 האחת על שתייה חד והנראה מזה כי בא להשוות הלשון
 וכי גם שם היה רק ארבע טבעות ועי' שם
 בנתינה גר שנסתפק בדעה אונקלוס והוא כמו
 שכתב שם ואפשר וכו' ע"ש • ואולי זה כוונתו
 באשר תר' שם על לשון האחת חד בל"ז ולא
 חדא כמו השניות שם סת' תניחא • להורות כי
 לשון אלעו שם הוא כללון לדיו בזה כבא בל"ז
 שני • וההפרש בין לשון חד ובין לשון אלעו
 עי' מ"ש הר"ק בדרש אלע • כי יכונה פעמים
 בלשון זכר כמו לקרבי אלע המסכן האחד
 (שמות כ"ו) אף כי גם אלע המסכן השנית
 בל"ג כי עיקר לשון אלע על החד הוא מושאל
 מן לשון אלעות הצע"ה • ויבן את ה"לע
 וכדומה :

פרשת תשא

(טו) חעשיר לא ירבה • לא תרגם עתירה וכן
 והדל לא ימשיט לא תר' ומשכנא עי' בהערתך
 תהלה דברי ונראה לו לדומק אמנם מה שכל'
 הוא לחלק בין עשיר בעהו לעשיר מלפני
 ס וכן בין עני באתה שעה לעני מלפנים
 מעולם לא כמעתי לחלק בניהם אבל זהו
 אמרו הז"ל ליהוה עשיר השגחה בחלקו
 והוא על נדיב לב ויכול להיות שרצה
 ליתן יותר ובאשר כהבתי לפי הנקוד
 בספרים האחרונים לא יאני ולא
 יזעיר היודיין' בפתחין אבל לפי הכוס'
 שבאו תרוקין פרשתי שהוא כמו של
 העשיר ושל הדל • והם זה לא יכר
 בפניו • למה לא בחר באשר

א (ט) ירחין במים • יהלל מ"ס ובדברים המטופפים יהרגם וחר' היל מלשון דחללי בי טבחא כן הביא בספר יח"ר ועי' מש"ס ובסוף ואם נאמר שמכנים מים בכללן לרחלן הינה קרב • כרעים מאי חיבא למימר אמר: לפי מה שז' בזה ו"ל כי דרך הכרעים לטוף ג"כ בהלכס במקומות הטופפים ואף שהעור הופשט מ"מ העור החלוי מחלחי ע"כ עד הכשר יגיע ועי' מה שהביא הערוך ערך הל הי"ב מגמ' חולין קי"ט ופירושו שם וכו"ה שפי' רש"י שם כי הנימא נוקב לעור ויורד על הכשר ובגמ' ליטנא דחללי בי טבחא הוא על כלל הכשר לאו דווקא על דברים המטופפים • אבל הוא מפני נקבי הפארוס אשר בהדחה רבה החלוי מחלחי ונכנסין בחוך הכשר וע"כ נמלא גם על בשר האדם ברות ע"פ ורחלח שחר' ותחילי במיא והיא הדחה יפה כמה פעמים ואולי הוא קרוב ללשון חורר חלילה שהוא ל' סביב אבל לשון רחילה שהוא על הטבילה הוא מהורגם בלשון סה כי הוא רק לטבילה :

ב (יב) קרבן ראשית • קרבן קדמי • לא ידעתי למה לא תרגם רש"י כמו בהרגום (שמות כ"ג י"ט) והוא הכתוב ראשית בכורי אדמהך שהרגם ריש בכורי והראה לעיין ברש"י משלי ח' שכתב שם על ראשית דרכו קודם בריותיו של עולם ונראה שפי' מפני שהכתוב מפרש אחריו קדם מפעליו מאז • וההפך בין לשון ריש ללשון קדם הוא פשוט • כי ריש יאמר על התחלת הנושא ולשון קדם הוא כמו לפני שהוא קודם להנושא והנה ראשית בכורים פי' התחלת הבכורים אבל בזה שהוא כולל הבכורים עם שתי הלהם שנקרא ראשית מפני שהם יתרגם בלשון קדמי :

א (ט) ורחין במים • וחלל וכן בדברי חז"ל במס' חולין דחללי בי טבחא ונראה לומר כאדם המנהג הדבר אילך ואילך עי' מ"ס בזה בהערותי על הכתיבה לבר כי בעיני נראה שהוא מלשון חלילה שהוא לשון סביבה והוא קרוב לדברי המחבר בזה רק מה שאמר שהוא מלשון חול וקלות ראש רחוק מאד כי מה קלות ראש שייך בזה אחר שמתורו צדק • והלא מצינו בהיסק קידוש וידים ורגלים מן הכיור אף כי בלה"כ בלשון אחד נאמרו בלשון רחלים • ואולי הוא בזה ע"ד לדעתי שפי' להסיר הדשן כ"ה בזה להסיר החלול והבזיון אם יקריבנו כמו שהם מטופפים וגם מפני שהרחילה נכרה בור כמו שכתב הרמב"ן שמתל ורחן הוא על בעל הקרבן ואח"כ וסקטרי הכהן ע"כ יבא בלשון חולין מה שאין כן קידוש ידים ורגלים שהוא לקדושה :

(עו) אל מקום הדרשן • לאחר דמקרין קטמא כל מה שז' בזה ליטב העוב' אשר הו' לפניו הוא רחוק ורחוק מאד ועי' מה שז' בלחם אבירים • וראיתי להרב הג' מ"מ דקהלתו בספרו פתשן הדת כפסלים שז' ולקיים גי' דמוקדיו וכו' יתכן עפי' דלויחא בגמ' דתרומת הדשן בכל יום היו מן המאכלות הפנימיות שבאמצע מוצא נמלא שהי' הדשן רותח ובוטר בעת הלקחו וכו' והוא קרוב למ"ס שם שנקרא בגמ' בית השרפה אבל מה שז' עוד ויתכן עוד לגרום דמקרין הוא עוד רחוק ורחוק יותר ממה שז' בזה המחבר הקדמון לפי גי' זו שהוא לשון אקראי וארעי אמנם אכתי הלא כבר כתבתי רא' גדולה לדעתי לגוס' דמוסדין מהתרגום ירושלמי שהרגם בית שפיות קטמא וכן כתב הרב הג' בל"ג שהוא הכוס' הישרה שז' כז' שלו • ולא הזכיר רא' מתרי ירושלמי בשמי :

פרשת צו

א (ג) והרים את הדרשן • ויכריש כל מריס הרומת כסף של דאריס ארומת • יש להעיר אשר לא הביא

הבכורים עם שתי הלהם שנקרא ראשית מפני שהם לפני הפירות הבאים אחריהם ע"כ יתרגם בלשון קדמי :

פרשת צו

א (ב) על מוקדה • על דמיתוקדה כ"ה בפנים התרגום וכן הוא בזיון שלו • והוא מדפס בטעות כי מלה על השני מיוהר אם לא שגפרש שהוא טעם למה נקרא שמה על אשר מהוקדה והוא רחוק ועי' מ"ס בלחם ובשמלה וכו"ה בכל הכוס' שלפניו היא עלתה דמיתוקדה :

(ה) והקטיר המזבחה • ויסק למדבחה • הוסיף למ"ד למדבחה אף שבקרא לא כתיב המזבחה לבאר פשוטו של מקרא • ויש להוסיף על דבריו כי באמת קשה על שינוי לשון הכתוב שחסר בזה הו"א ממה שהוא בז"מ אמנם הוא לענ"ד מפני שהוא מוסב על הגא' קודם אל

על לשון החר' עצמו למה לא תרגם סדריה וכו' ביום' שלנו בהרבה דפוסים . ונראה שכל להוכיח מלשון רש"י שכן היה ביום' שלו בחר' ולכן פי' בן אעכ"ל שאין לירד' ונראה כי לפי היום' הזאת הוא כמו שחר' בלשון ערך להם בל"ב . סדרין דלחם על שתי המערכות ע"כ אף שזוה ל' ערכו על השולחן חר' על המערכות הלחם :

כלל ואתריו פרט ועשו ארון וגו' שהארון וכלים ק דמין ואת"כ צפ' השאח את' חלה מיעד ואת הארון לעדות הוא חזר לכלל וע"כ הוא עפ"י מה שהוא בצרייתא דר"י שאין אהה דן חלה בעין הפרט . וע"כ הביין משה שאין חלוק . וזה עטם הכתוב בזה ככל אשר לזה ה' את משה בפרט אף כי לא נאמר לו נדדק בעיני הקדמים . אבל להלן (לט) וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר לזה ה' בן עשו כי למשה הוטב בעיני כלל המלאכה . וזוה נראה לו דקדוק נכון אשר להלן (ל"ט צפסוק מ"ב) נח' ככל אשר לזה ה' את משה וגו' בן עשו את כל העבודה . ואתריו צפסוק וירא משה נח' את כל המלאכה . והוא כי לשון עבודה הוא על העובדים במלאכה . והוא נעשה בסדר הפרטים ע"כ נח' ככל אשר לזה חבל לשון מלאכה הוא על הכלל אחר שנמנה וע"כ בא על הכלל כנ"ל (*):

(* ועתה נבוא אל העיני אשר ה' בין משה ובין בלאל . בזכרו חו"ל ומה שאמר לו משה בלל אל היית בי צפ' תרומה (כ"ו למ"ד) נח' והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראה בזה , והנראה הוא פי' דרך כלל , כי לא נראה לו בפרט מה שנעשה קודם ומה שהוא מחוזה , אבל בלאל סדר הפרטים לפי דעתו כמו שאמר כלים שאני עושה היכן אכניסם , ובמדרש פי' ויקהל בלשון ויעש בלאל את הארון דכחו מלשון פחה דכירך יאיר עשה את הארון תחלה אף כי לשון ויעש בלאל את הארון נח' אחר מעשה המשכן ואיך דכחו הספון , ועי' מ"ט היר"ף בע"י בזה . ועל"כ גם זה ה' מתחמתו של בלאל שקיים שני הענינים יהו שהתחיל במלאכה הארון , אבל לענין הגמר ראה שיוגמר המשכן תחלה כדי שיוכל היקף להכניסם וזוה דברי המדרש עם לשון הגמרא יהו ויתלמו — ועיין מש"כ הרב הגדול שאר קהלתו מגיד מיעדים המפורסם ברוב תכרוזי הוקרים , בשפתני דת וכו' לשמוע בלמודים , כי משה הים סבר שיש חלוק בין סדר העשה להקמתו , ועי' מ"ט עם באריות ומה שדקדק בלשון חו"ל ואתה אומר עשה כלים , ארון ומשכן , כלים שאני עושה היכן אכניסם שפחה בנתתי ומסיים בכלים ולא אמר כלים וארון , ועי' מה שחירך עם עפ"י הגמרא (וימא ד' כ"ו) ותירוצו קשה להולמו וכי סמך על הסם שאין לירד מקום לארון — ועפ"י מש"כ הוא שהיה מלמאם שיוגמר מעשבו ברגע גמרו של המשכן ע"י אחרים העובדים אבל הארון עשה בעצמו כמו שנה' ויעש בלאל את הארון :

סליק סדר שמות

השמה שייך ללויית חן דף י"ג

כו"ש על וימח מלך מלרים טוב לשמוע . אבל לא יתכן להעמיס בלשון התרגום שהוסיף בלשון מן העבודה . דהוי קבי עליהון . משמע שמייתתו הוא שגרמה קושי העבודה ולכן למרחי עפ"י פשוטו . כי אם אמנם מוסב על החדש שהדס גזירותיו עכ"ל אין דומה הנעשה בגזירת מלך וסריו כי לב מלך וסרים ביד ה' משא"כ כאשר מוח המלך . ועוד לא הוסיף מלך תחתיו היה העם פרוע ואיש כל הישר בעיניו עשה וכל אחד המיזר לישראל נעשה ראש וע"כ הוקשה עליהם העבודה יותר מאשר היה צפני המלך . וכן נראה מלשון המדרש שאמר המלך לעמו שוטים אחם וכו' וע"כ גם אחר שהורידוהו והולך להסכים עמהם עד שהוקם מחדש עכ"ל לב מלך ה' לו לעזור בעצמו משא"כ כאשר מוח המלך . וזוה יתישב אשר בתחלה הענין אף שנאמר ויעבדו מלרים וגו' בפרך . לא נח' כי זעקו אל ה' . כי היה להם לזעוק לפני המלך אם היו גובסים אותה יותר מני העבודה אשר הוטל עליהם . וכאשר עשו אח"כ באשר לא ניתן להם ההבין . משא"כ באין מלך לא ה' להם למי לזעוק רק ויועקו סתם . ע"כ ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה . התרגום לא הוסיף בזה דהוי קשי עליהון כמו בלשון מן העבודה אשר לפנינו כי לפני ה' עלתה שועתם גם מעיקר העבודה :

יא (ג) כל מפרסת פרסה וכו' • מה שהארץ
 צוה בל' המרגום על וסופעה שטע שהרגס
 ומלפא טלפין • ופוך דבריו 'צפ' ראה) וזראה כי
 בעבור שהטלפא תחתון והשבור דבר שכורה אותו
 הרגס כן • והוא מענין ויפסעהו כשטע הגדי • וע'
 מ"ש צוה בשמלה על לשון רש"י ז"ל שכל על וסופעה
 שטע ומלפא טלפין מלשון רש"י שבגמ' כמה שהמרו
 השפועה צרי' צפ"ע ויש לה שני נצין ובני שדראות
 שר' ולכן נקראת שפועה תלומה עב"ל • ואולי לפי
 דעת המחבר הקדמון הוה ל' טלפא בא בתלוף הרי"ש מן
 טרפא בלמ"ד וכמו שה' בלשון עריפה בלשון תבורה •
 והוה שאמר בעבור שהטלפא תחתון והשבור דבר
 שכורה אותו וזוה יהי' ג"כ דומה ללשון פרסה
 שהוא מלשון פרוסב ע"ש צפ' ראה שהביא מלשון
 הכהוב צמיכה ופרסוקין אשים נחושם והדיקות עמים
 רבים ואעפ"י שכתב ופרסוקין כוונתו על הטלפס •
 ומ"ש צוה ולתרגום אונקלוס קשה לי מה שכתב צמל
 וארצינת ושפן ופרסה לא הפרסו ותרגם ופרסוקין
 לא סדיקון ואפי' הוה' סדוקה מלמלה ומלמלה מה
 חושיל אם לא יהיה להן עלפין לא הבינותי כמה
 יהיו הסדקין אם לא יהיו להן עלפין •
 ואולי שזוה מה שהביא מן הערוך ערך עלף וסופעה
 שטע פרסות תרגום ומלפא עלפין פרסות וכל
 בהמה מפרסת פרסה תר' ויכולתו ומלפא עלפין
 ע"כ ועי' מ"ש בדבור השני בסופו וי"ע מאין יאה
 לו לאונקלוס משמעות עלפין במלת וסופעה שטע ועי'
 מ"ש צפ' ראה והוא מה שהשתקתי לעיל מדבריו שם :
 (ג) כל אשר בהרוב יטבא • יסתאב ומסורת עליו
 יטמא דמחרגס יסתאב ו' בתוריו לכל טומאהו •

י (ית) לא הובא את דמה • פלא צעיני
 שלא הביא הניס' מדמה אף שכן הוא
 צם' יא"ר וכ"ה צהויצ"ע וכ"ה צחומס וויין
 הקני"ל אשר הי' נוס' צרשימנה הרשד"ל ובספרי
 האוג"ר לא הביא הנוס' הזאה ועי' מ"ש בלוי"ש
 וגם בחל"ש צוה :

יא (ה) אל משה ואל אהרן • עם משה
 ולאהרן כל מה שכתב צוה כהבתי
 בקינור בלחם אצורים למעלה י"ה ובהערה
 שם כי לא נאמרו מעוטין כנגד לשון אמירות
 שנאמר למשה ולאהרן • כי לא רלו למשט רק
 הדבור • ואחר כמה שנים רחיתי להגאון
 מלצ"ש בספרו החורה והמלוה כי מנה הי"ג
 דברות ולא האמירות ועתה ת"ל הנה בא
 הגאון גם הוא כי לא ראה את דברי הגאון
 מלצ"ש ועב"ז דבריו מכוונים אל הגאונים
 ת"ל ועי' מ"ש צוה בספרי חליפות שמלות :

(יט) ותקראנה אותי באלה • מ"ש אבל לא
 ידעתי למה הרגס וטרעא ולא וטרען
 בל"ר נראה לי כי הוא פשוט מפני שהביאה
 והמקרה אחת הי' לטעיהם אף כי הלאה
 שנים היו לאב על שני בניו יחד ועי' בלשון
 הכהוב והי' כי תקראנה מלחמה ומה
 שכתבתי שם :

פרישת תזריע

יב (ב) תעדי • עיין ברמב"ן שפי' דעת
 המהרגס שהוא כמו זרועיה תלמית
 יטן כי הפעל עדי בארמית כשבא צפועל
 הירחאה

מנחתי בספר הנתיבה לגר שכתב צוה וז"ל לכאורה ל"ע מדוע תרגם בכל הפסוקים יטמא והא מהכאב ופה תרגם
 יסתאב ואפשר באשר פה חינו טמא מעצמו רק נעשה עמא מהכלי ע"כ סיגה להרגס באהע"ל • והנה
 דבריו הם מכוונים אל דברי יודי הרב מוהרי"ב נ"י בהערה צפ' מוצרע • וז"ל שם חספתי ומנחתי כי
 כשיבא פעל עמא בעברית להורות על ההחלשות והשינוי מטהור לעמא ולא יתכן אז להביא צו זמן כי
 לא ידבר רק מרגע הולדת השומאה וחלה (עליו) על עמא הטבור מבני השקפה על זמן השמחה אז
 יתורגם צנין אהפעל משרש טב ועי' מ"ש שם עוד באריות והנה בלשון הכהוב להלן (ל"ו) וגועה צבלתם
 יטמא שחרגס יהא מסאב אשפר ג"כ ליטב עפ"י דברי המחבר הקדמון הוה שפא להאיא כי דווקא במגע
 הוא מטמא ולא במשא כמו שהוא בת"כ והובא ברמב"ן • אבל מה נאמר על הכתובים כ"ו כ"ז כ"ח שהוא
 על טומאת נבילות ועב"ז שחרגס בלשון יהא מסאב • אמנם הלא הוא בעצמו השלים דבריו ואמר ואין להמך
 על זה עד שיעיין את כולם :

פרישת תזריע

יב (ב) ארי תעדי • והנה ואלדעית ונקחה וזרעה זרע והעדי עזוי והסיר את מוראתו וידעי וכו'
 ואמר

הביא לשון תרומה שתרגם בלשון אפרשותא וכן בלשון הפעל תרימו אפרשון ובלשון הכתוב שהביא כל מריס תרומת כסף צפ' ויקהל לאמר אחריו הביאו תרומת ה' ותרגם אפרשותא ועי' מ"ש שם המהמר ושם לא הביא מלשון הכתוב הזה • עי' מ"ש שם בשמלה כי עיקר לשון ארמוותא בתרגום הוא על לשון הנוספה שהוא ענין רוממות ולשון אפרשה הוא המפריש חלק מהלק • וע"כ יתכן זה לשון ויפריש שהוא מוסב על הנא' אחריו (2) על המזבח ואף על גבי המזבח הי' חותם מן המאכלות הפנימיות עי' רש"י וכן בתרגום והריס ממנו בקוממו בלשון מפריש אף כי לנבזה סלקא אבל מאשר בא ביחס שמונו מסולת המנה ומשמנה ע"כ יבא בלשון הפרשה :

אל כפי המזבח וכמו שהרגם שם לקדם מדבחה עפ"י מה שז' רש"י שם שהוא הדרום וכן היה לו להוסיף בזה מלת לקדם לאלא מפני שנאמר צפרשת (ויקרא צ' ז') וכן שם (ט) והקטיר המזבחה • ועיין רש"י שם בפסוק שלפניו אל המזבח שאמר מבישה לקרן דרומית מערבית ועכ"ז תר' שם ג"כ רק בלמ"ד כמו המזבחה המפורש אחריו • ע"כ השווה לשונו גם בזה כי די לו בזה שמפורש בזה אל פני • והרגם לקדם כי הוא בא ללמד על כל המנחות וכמו שז' רש"י צסוף הדבור ולפי שלא פירש בן אלא בלחה מן המנחות בזיקרא הולך לשונה פ' זו לכלול כל המנחות כמשפטן • וראה כי רש"י ז"ל לא פירש בזה כי המזבח הוא כמו למזבח וראה כי סמך ג"כ על לשון אל פני שלפניו :

(יד) תופיגי • הרגם כצבערית לרמו על דרשת חז"ל מנחות ג' ע"ב • לא ידעתי שום רמו בלשון התרגום מלשון הכתוב ולפי דבריו הי' ראוי בתר' תופיגא בל"ף ועיין בזה מ"ש בשמלה ואולי הוא מאשר לא הרגם בלשון בלע ע"ד שתר' המהרגם האחרון מנסקא ע"כ משמע לי' שהוא לרמו על הדרס • אבל רש"י ז"ל פי' בזה אפוי' אפיות הרבה והוא כמו הופיגים וא"י"ד הגו"ן עם הליר"ה הוא לסי' הרצים בסמיכותו ועיקר דרשות חז"ל הוא מתוספת הגו"ן (עי' שרשי רד"ק) ע"כ ר"ל חס הי' המהרגם מכון עפ"י פשוטו הי' ראוי שהורגם אפוי' ולהסיר ההוספה אבל אין זה מוכרח כי נמלא הרבה בלשון התר' אשר עוז המלת בל' העברי עי' צע"א כלל ג' :

(כא) ומורק ושופף • ויתמריק עי' מ"ש בזה שנראה דס"ל כרבי דאמר שם במסקנא מריקה כמריקה הכוס שטיפה כשטיפה הכוס ועי' רש"י שם • וראה כי בלשון מריקה עלמה משמע מזפנים שהוא היפך המלוי • וזיוב"ע הוסיף לשון בגרבושתא שהוא מורה על דבר המריק כמו המרוקי הנשים והוא לכאורה דלא כרבי ולא כרצנן ועי' מ"ש שם במפרש לגי' אחרת ויסהפג ולא כחכמים לא ידענא מאי משמע לי' (1) :

(יג) ואבנט המיינין • אף שצבערית הוא לשון יחיד תרגם כמו כותנות ומגבעות שלפניו ולאחריו מ"ש בזה כי בלשון עברית הוא כמו שם המין כמו ויהי לי שור והמור אשר המהרגם יתרגם שם בל"ר רחוק מאוד שיהיה זה טעם שטוי הלשון צעברי כי על כל פנים הי' לר"ך להגור באבנט לכל אחד צפ"ע אבל לענ"ד הוא מפני שבכותנות וכן במגבעות היו לריבין לעשותם לחיש כפי מדתו משא"כ האבנטים לא היו מיוחדים לכל אחד לבדו אחר שהי' רק להגורה לא היו מקפידין על המדה וע"כ היו כולם שווים • ועיין מ"ש צפ' תלוא בשמלה בלשון מלנפת ואבנט אף כי שם כל הבאים בלה"כ הוא בל"י עכ"ז תרגם אבנט בל"ר ומלינו גם בלשון הכתוב ועשית להם אבנטים ומגבעות בל"ר ובגמרה יומא מסיק מלשון ויחגור אותו כי אבנטו של כה"ג לא זהו אבנטו של כהן הדיוט ומלשון וחגרת אותם יליף דזהו אבנטו של כהן הדיוט :

לא

(1) ואולי הוא מאשר לא תרגם וימק כתרגום בלשון ומלך • וכן בלשון ומהה אל מי המריס אף שתר' וימתוק והוא עפ"י הנקוד שבאו בחול"ם ולא בקמ"ץ • והיוב"ע הוסיף בלשון ומורק ושינה לתרגם ויסהפג בגרבושתא עי' במפרש •
 (2) ואף שלא נאמר מעל המזבח רק את העולה על המזבח הוא יובן מאלו כי יהי' התרומה מעל המזבח ושמו של המזבח • ואח"כ כשהוא רבבה מוליאו משם אל מחוץ למחנה •

עשה צאתי להשיב צירחא מפני הכבוד * גם כי הוא צטוהגוהו באל שאילתא כהלמוד לפני רב * ונהי חכמי כהלמוד הלמודיו עיני ולבי שמתי למה שאמר כי לריך עון גדול על דברי רש"י וזאת מלאתי כי דבריו עפ"י דברי הרמ"ם הוא מפורש בספרי פרשת רוקח בלבן את מקדש ה' עמא ונכרתה מפני מה ענש להלן מיתה (ויקרא ט"ו) וזאת כרת ללמוד שמיתה הוא כרת וכרת הוא מיתה והעיר שם צפי' זרע אברהם על הספרי בשם הז"ר (הוא מצעל מ"ח) וז"ל להלן מיתה צפ' מזורע כהיב ולא ימוהו וגו' שמיתה הוא כרת וז"ע דרש"י והוא' שבה דף כ"ה מחלקים בין מיתה לכרת לרש"י כרת הוא זרעו נכרתים ולהוא' לריך כרת בן המסים ומיתה בן ששים וז"ל דמיתה דהוא הוא כרת עכ"ל * ועי' בלוח הטעות שדפסם כעת על החומשים החדשים) :

פרשת אחרי מות

מז (כ) יחגר יסר בכל המקומות יה' חגיגה בלבן זרין וכן לעיל ח' ז' והוא תר' בלבן אשר אפשר שטעות שופר הוא וכן לא יחגרו ביוע שביום' שלפנינו ולא יסרון גורם הרד"ק ולא יזרון * הרד"ק צפ' יוע העתיק מהדרום ולא יסרון על חרליהון על לבןן יסרון * חכן צנוס' שלפנינו ולא יזרון על חרליהון על לבןן יסרון אולי כ"ה גי' הרד"ק בפירושו עפ"י ז' התהילו האחרונים להדפיס כן אבל צנוס' הראשונים היו שגיהם בלבןן יסרון * ועוד הביא בשם ספרי ואמר ובעל ספר לחס ושמהל ראה להבדיל כשהוא פעל עומד יה' אשר וכשהוא פעל יולא מהרגם זרוח ולא ידעתי מה יענה על לא יסרון שביחזקהל שסם הוא ג"כ פעל יולא ע"ש * דבריו ח"נס מיונים לי ח"ך יפרש שם לפועל יולא הלל מוסב על הכהנים עומס שלא יחגרו ח"ע במקום שמוזעין אבל בהיפך נוס' ולא יזרון קשה וגם כי בסוף הכתוב הנירו בלבןן יסרון * חמוס עי' מ"ש (דברים ח' מ"ח) בהל"ש כי סם ותחגרו צת' ג"כ וזרזרון מפני מלח את שהוא יחס הפעול *

ור"ל הפעול הוא כלי המלחמה חף שהם חגרו ח"ע משח"כ ובאבנט בד שלא נח' ואח אבנט בד ולפ"ו יתכן הגי' ולא יזרון * אחר שהפעל הוא גבור בזה מהס חגורה והסס יחורגם בלבןן זרוח כמו ויעשו להם חגורות שחר' זרון משח"כ לפי הגו'ס ויסרון לא בזין צמה יסרון משח"כ הבני שחזור על הרשקון חר' יסרון' וכפ"פ הלל ימלא מענה על אשר כהבתי כי לבןן זרוח בל חלל יחס הפעול הבא במלת את או חוהס * ולא נמלא בהס ל' אשר * ולא ללטרך לומר כי ט"ס הוא ובפרט כי נמלא בלבןן הגמ' ברכוח כי אשר הגי'ני' כאשר הבאתי בלחם : (כח) איש עתי גבר דומין הוא כדעת חז"ל המוכן לכך * מ"ש הרב בזה ואפשר ח"ס מעיר עת הגלומר ביהושע (י"ט י"ג) קשה להולמו ח"ך דין אפשר משחי אפשר כי ח"ך יעלה על הדעת אשר ההורה ח"ה ללוח דיוקא ע"י ח"ס מעיר אחת צפמה וגם כי השס הוא עתה ק"ין כמו שכ' בעלמו * ואולי חסר בלבנו מלח כמו ח"ס מעיר עת ובל להורות רק הדקדוק במלת עתי שהוא כמו גמי מנה והסס עת יהי' על ח"ס יודע העהים וכמו שכתב הרמב"ע והמפרשים אהיו חסס ח"נו נכון צעיני * ועוד אפשר כי לפי דעת הרב יהי' אפשר שבסס עת יקראו כל עיר שיש בהם יודעי העהים ע"ד שדרשו חז"ל בלבןן רקח מפני שמלאים מלוח כרמון * וגרחה שכן הוא בלבןן הכהוב בצרכת ישרים הרוס קרת (משלי י"ח) ומנה יהיה השס הגמלא בלבןן חז"ל קרתני וכן עד"ז יהיה השס עתי :

יז (ה) בחומש הזה נדפס גם צסוף הכהוב וידבחון דבתי קודשין לא כמו שהוא בכל הגו'ס שלפנינו ויבסון נכסס קודשין וגרחה כי עפ"י גו'ס' בלגו העיר על השינוי מתחלת הכהוב לכופו * אבל מה שכ' כי דבתי יחמר רק על דבתי חולין וע"י לא הבינותי כי נמלא גם על קרבן לה' בלבןן כמו שהביא המחורגמן וזכחה עליו והתי דבתי וכן ויזכה חלקנה ודבתי עי' מ"ש צע"י"א כלל ה' ליון ז' בשם הרמב"פ * ועפ"י מ"ש שס כי השס זכח כשהוא נכלל בלבןן הפעל מתורגם בלבןן דבתי ראוי ה' בכל לשון זכח שלמים לתרגם בלבןן דבתי כמו

ואמר ז"ע מה הפרש יש בין לשון הסרה והריון .
 וקשה שלא הביא גם מלשון העברה ממקום והרב
 לא תעבור שהרגם לא יעודין . נראה כי לא הי'
 לפניו שם הנוס' כן וכן לא הביא גם שם . ונראה
 שגם שם לא הי' לפניו דעתא . עי' שם בגלג' שהביא
 הנוס' וכו' דעברא אבל לפי נוס' שלנו הוא דומה לפרש
 עבר אשר בפועל נמלא ממנו שורו עבר (איוב כ"ד)
 אכן גם בלשון הסרה יש הפרש כי כביש אשר תר'
 בלשון אחר כמו שתר' סורו נא אל בית עבדיכם
 וזרו וכן ויטורו שם . ונראה כי רק בהצבור הנפרד
 יבא בלשון עדה ולכן גם על הסריון שהוא חבור
 אשר סופו להפרד :

הוראהו על הזריעה ולכן בא תמיד גם על
 ההריון . מה ש"ל על הפעל עדי כשהוא בפועל
 הוראהו על הזריעה ולכן בא תמיד גם על
 ההריון לא ידעתי היה איפוא נמלא לשון עדי
 על הזריעה . והי' נראה בהיפך כי עקרו
 בארמית על ההריון ומזה הוא גם הרגום לשון
 זריעה האומר באשה כמו זה וכן וזרעה זרע
 והעדי עדיו ומלאתי צב' חומרי מתניהח'
 בליקוטין על התרגום (והוא להבאין מו"ה
 גדלי' חזי צעל תפארת ישראל) שאמר והסר
 והריון ה"ש כי דרך ההרה להסיר עובריה .

והוא כמו ש"ל בלשון והרב לא תעבור בארלכם כי גם פעל עבר מהורגום בלשון הסרה
 עדה . ובאשר בא בפועל שורו עבר ולא יעשיל (אוב כ"ד י') ענינו חבור חיוג והריון .
 והעיקר הוא על לתיחת הזרע וזהו ש"ל הרמב"ן שהוא כמו זרוע' תמימה . וכן נמלא
 ל' עבור הה"ש על פרי הארץ . וכן לשון עדי נראה שהוא כמו תוספת אל הגוף או בחבורו וע"ל
 דומה הוא לפרש ספה . והרגום ספחה עדי' . מספחה עדיה ועיקר ל' עבר שממנו הפועל
 עיבר . והנה הנקוד בהרגום בכל לשון הסרה והריון שיה כמו ותסר . והנה ועדיהח'
 והמפריד בין לשון זה שהרגם ארי העדי ובין לשון וזרעה זרע שהרגום והעדי שהוא בקל
 הוא לשון העברי בזה בא במפעיל ושם בנפעל :

פרשת מצורע

בין (לא) כתב על התרגום שהרגם ולא ימותון מדלא הרגם בלשון שילחה כמו שהרגם בל'
 כרה בכ"מ ש"מ הסובר שזר הנכנס למקדש בטומאה חייב רק מיתה בידי שמים
 ולא כרש"י שכתב הכרה של מטמא מקדש קרוי מיתה והחוק בין כרה למיתה בידי שמים
 כתבו ה"ס' שלהי מ"ק ד"ה ומיתה ובמ"ל בפ"ג מהל' ביאה מקדש ככרה חמור ממיתה
 בידי שמים ובאמת כהלמוד לפני רבו לא ידעתי מ"ל לרש"י שזר הנכנס למקדש חייב כרה
 דמ"ש הרמ"ם דילוף מן הכתיב אה מקדש ה' טמא ונכרחה (במדבר י"ט כ') המוה דשם
 חיירי בכהן כדמוכח במס' שבועות ט"ז ע"ב ובמס' יבמות ל"ב ע"ב כתבו ה"ס' צעל מוס
 הא דלא נקט זר היינו מבוס דאטומאה לא הוזהרו זרים אלא כהנים דכתיב דבר אל אהרן
 ואל בניו ויגזרו ע"ש גם מסוגיא דהריות (ח' ע"ב . ט' ע"ח) מוכח שהזר אינו חייב כרה . גם
 מספרא בפסוק שלפניו לא משמע כן ולע"ג ע"ל . והנה רהשית דבר מה שדקדק מל' התרגום
 מדלא תרגם בלשון ישתוין כמו שתר' ברה בכ"מ . הלא מלינו כיוולא בזה בטמא שמש
 בה"כ והוא מלחא דהלל בלוגתא בטמא שמש שהביא הרמב"ם בהלכות ביאה מקדש פ"ד
 ה"א טמא שעבד במקדש חלל עבודתו והייב מיתה בידי שמים אף שלא שיה שאמר ויגזרו
 וגו' ולא יתלוו הרי זו אזהרה ולהלן הוא חומר ומתו בו וגו' והוא ב"ס' ור"י חמר שם האמר
 כאן חזי ה' ונח' להלן חזי ה' מה שם מכריח אף כאן מכריח והנה בלשון התרגום שם על
 לשון ומתי חין שום רמוז לא על מיתה בידי שמים ולא על הכרה כי חין זה מדרך המתרגם
 רק באשר ישנה הכתוב בלשון מהקל אל הכבד כמו וגם צעלו יומת והזר הקדש יומת שלא
 נאמר בקל יומת הוא שמענה גם הוא אה לשינו אף צמיחה בידי שמים ומהרגם בל' יתקטל
 ונמלא ג"כ אשר גם בצנין הכבד יעווב בלשון מיתה עי' מה ש"ל שם בלשון וגם צעלו
 יומת . ומ"ש בחליפות שמלות בפ' קרה (במדבר י"ח ז') אבל ל' מיתה בל' שילחה לא מלינו
 רק בלשון להמיה לדיק עם רשע . בס' יא"ר הביא נוס' לשילחה עי' מ"ש שם בפ' ורח' .
 ענה

עפ"י מה שהלוייתא בעו"א נמצאו רבים בתרגום בלשון הקודש במקום שבה לבאר שהוא מענין הלשון ובדולאי גם כשאין הכתובת מפורט הוא בכלל האיסור לכן לא תר' מפרש :

פרשת אמור

כא (ד) בעל בעמיו • בעל רבא בעמי' • משמע שכן הי' נוס' שלו וא"כ לשון בעל אין לו תר' ולשון ברבא אין לו מלה וגם ה' בלשון ברבא צריך מובן שהוא כמו לרבא אבל הרמב"ן הגו' שלפנינו רבא בעמי' ועיין מ"ם בשמלא ואולי לפי הגו' 'צב' הוא כמו בריבי שבתלמוד שפי' רש"י שם חלם גדול :

(י) ומלא את ידו ללבוש את הבגדים • צ"ע מה יהי' משמעות ויקרב את קורבני' למלכת ית לבושי' • עי' באור מ"ם בזה עפ"י פשוטו • אמנם לפי הגא' בס' תלוא (כ"ח • מ"א) והלבשת אותם וגו' ומלאת את ידם נראה שהכתוב הוא כמו הפוך ומובן מענינו :

פרשת בהר

בה (נג) לא תרדה • לא הפלת וידו בנס וירדון הוא פשוט כי מפני מלה נפדך שהרגם בקצו ע"כ תרגם בלשון פלה וכמו אשר עבדו בהם נפדך • אף בלשון עבדו הוא בקל לא כמו שהוא בלשון ויעבדו שם שהרגם ואפילו וכן צ"ח בזה בשמו שהב' זו כמו שהוא בהם ולא ביחס הפעול את :

מגמ' ריש זבחים וריש המורה אבל התרגום כן שלא לירך אחרי שאין זה מוכרח בלשון הכתוב :

בג (צ) בחומש הזה נדפס על לשון מועדי בלשון זמניה ולא כמו בכל החומשים שלנו בלשון מועדיה • וכ"ה בס' יא"ר ע"ם שהאריך ופלא שלא העיר הרב בזה :

פרשת בהר

כה (כט) ימים • מ"ם בזה ולא ידעתי מדוע שינה לתרגם מימים ימימה (שמות י"ב) מזמן לזמן ולא מעידן לעידן • גם העיר שלא תרגם משתח לשתח וע"כ אמרתי שם כי משמע דס"ל כי בחוקת הפסח מדבר ולא בחוקת הפילין ולפ"ז יתכן כי הוא עפ"י הפרש בין לבין זמן ולשון עידן כי זמן הוא לבין כולל קבוע כמו לכל זמן ושם לכל חפץ וכן בתרגום ויהי לכבעה הימים בהוסוף לזמן לענין הפסח להרגם לעידן שבעה יומין כי הוא כולל זמן כל שבעה הימים וכ"ה לענין הפסח שהוא קבוע וכולל כל ימי החג אמנם הוא לביטחו שפי' שם מדלח תר' משתח לשתח דס"ל להמהרגם דבחוקת הפילין הכתוב מדבר ואפ"כ כי גם למ"ד כי בחוקת הפילין מדבר תרגם מזמן לזמן כי צ"ח להלוייתא שבה וי"ט דלאו זמן תפילין הוא וא"כ כולל בלשון זמן רק כל שבעה ימי

דסבר באורייתא והוא נדרש מלשון זקן זה שקנה חכמה אלא שהתרגום מהפך הל' כדי שיהי' קימה והדור קיומה אחריו :

כ (יד) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה • מ"ם לכאורה קשה דלוייקלוס הרגם דלא כמאן • לא ידעתי מה קפי' לי' אחרי אשר לא שינה מלשון הכתוב י"ל כי לא רצה להכניס ע"מנו בפלוגתא והדרשה הדרש למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ולכן גם כי לר"י דרריש מלשון יתכן את אחת מהן שכן בלשון יונית קורין לאחת הן • כי הוא מדלח כהיב לוחה חין חייב על המהרגם להכניס הדרש בתרגומו בדבר שהוא תלוי בצית דין כי המה ידרשו מלשון המקרא ולא מלשון המתרגם :

פרשת אמור

כב (טז) באכלם את קדשיהם • מ"ם בזה על התרגום לפי הנוס' שלנו במיכלהון בסוואבא • עי' מ"ם בזה בס' הליפות שמלות בשם יידי הרב מוהר"י שבעה"ק כ"י מה שהשכחי לו על קושייתו מדברי רש"י שהביא מלשון התרגום בפ' הלק (סנהדרין דף ל') אמנם לשון רש"י מדויק כי אף שלפי חז"ל כ"ה כמו שהביא

מגמ' ריש זבחים וריש המורה אבל התרגום כן שלא לירך אחרי שאין זה מוכרח בלשון הכתוב :

כג (צ) בחומש הזה נדפס על לשון מועדי בלשון זמניה ולא כמו בכל החומשים שלנו בלשון מועדיה • וכ"ה בס' יא"ר ע"ם שהאריך ופלא שלא העיר הרב בזה :

פרשת אחרי מות

כמו שהוא בחומש הזה אלא מקשה למה ישתנה בזה מכל לשון זבח שלמים שהורגם נכסה ונראה בעיני כי הוא בכל מקום להפריד בין שלמים לקדשי קדשים וע"כ בזה יהבן לקיים הגוים בלשון דבח • ותמי' לי טובא חס גמולא הגוים' הואת בכ"י שלו למה לא העיר בזה על שינוי הגוים ועי' מ"ש בשמלה בלשון ואם זבח שלמים (ויקרא ג' א') :

יח (ה) וחי זבחה • מה שהרגם בזה הוא בשיטת ר"א רבו סנהדרין ע"ד ע"ז כ"ה דפליג עם ר' ישמעאל שאמר ולא שימות זבחה כמ"ש הגאון בס' ההורה והמלות סימן קמ"ד ועי' מ"ש בחריכות בספרי חליפות שמלות בזה :

פרשת קדושים

יט (ב) מפני שיבדה תקום • מן קדם דסבר באורייחא • האריך בזה יותר מדי אמר שפי' הר"ן דברי חונקלוס כפי הגוים בלנו וכמו שהעסקיה דבריו בשמלה חין לורך להג"ה ומכ"ש להזכיר עליו מאמר גיורא וכו' ולפי שעלה על דעהו של"ל באונקלוס סבי דארמאה החת סבר דאורייחא חס כן מלי יחי' זמנה שהרגם חס"כ וההדר חפי סבא היעלה על הדעה שהי' הפרש בין זקן ארמאה לזקן דעלמא חס לא סנא' של"ל סס חפי דסבר

וכן אל אשה נבדח מומתה סס י"ט ולאחתי הועבה היא בפקוס ואח זכר הועבה חר' וכן לא העשו מכל הועבות כי אח כל הועבות דפרשא הועבתא חר' ובכל שאר חר' בלשון רסוק • זריך לעיין בכולם ועוד כהצ בפקוס שאחריו (כ"ג) תכל הוא דנפסוק וכל בהמה תבלת וכן תכל עשו • מכל הועבות וכו' זריך להבין כמו זה שחזר וביא מלשון הועבה אלל תכל • ונראה כי בל להעיר ומס שאין הפרש בין השם הועבה הכולל כמו הועבות וזין השם הפרטי הועבה עשו כמו שאין הפרש בלשון תכל • ולכן חזר אל דבריו כי זריך לבאר בחיזה מקום חר' בלשון מרחא :

פרשת קדושים

יט (ג) ואת שבתותי תשמרו • ז"ע למה הרגם דילי מה שלא עשה כן גבי מצות חקותי ותורותי • כ"ה גם צפ' תשא יומי צביא דילי ושם לא העיר המחבר ויש לדקדק שלא חר' על לשון מועדי מועדיא דילי כהר' שבתותי אמנם הוא מפני שהלוי בקביעות ב"ד כמו שדרשו אשר הקראו אחס ועיין מ"ש סס בחליפות שמלות • ועוד עי' מ"ש הראב"ע ע"ש חכס אחד מהחכמים הגדולים ומה שהשיב ע"ז :

(יד) לא תתן כבשול • צהר' לא חסים וז"ע למה לא חרגס לאחוק וז"ח' כי לא יתכן לפי הארמית כו' אף ע"כ כי' לו להרגס לא תשוי כמו מלא חסים דמים בניחך וכל שאר לשון שימה • עי' מ"ש בעו"א כלל ג' זיין וי"ז ובחיוב"ע הרגס לא תשוון :

(כה) וכתובת קעקע • ורשמיין חרוזין ז"ע כי חרות על הלוחות חר' מפרש ואיך יהיה חרוזין ל' ארמית עס"י

יח (בא) ומורעך לא תתן • צפ' אמור איש מורעך מבדק כל איש אשר בו מוס מורע אהרן מורעא אשר יקרב מכל זרעם בזה יש הלוף • ואחר שהביא ההרגום שצאו בלשון זרע והבא בלשון נדף או נדף אמר • וראה כי נדף או נדף הוא סיואל מהם לדורות ולפיכך חר' לזרע • מורעך • לדורותם מבניך לדריהון באס תרגס מורעך לא חי' זריך לומר אח"כ לדורותם וז"ע לפ"ז מה שהביא זרע אין לה שהר' זכר • ובגמ' דרשו זרע זרעס מיין וכו' עי' מ"ש בשמלה סס • ונראה כי הוא מפני הדרש מאין לה עי' עליו וכמו שאמר במולך זבת כהן מיניו עשפה בהם זכרים כקבא וזרע זרעס ואפי' פסול בזרעס ואולי רק לענין האבות כולל כל זרע הדורות אבל לענין האם לא נקראו זרע כי משפחה האם אינה קרוי' משפחה ועי' מ"ש בחליפות שמלות צפ' תאז על הכתוב וכן אין לו • ולכן הולך רש"י להוסיף בלשון זרע אין לה ממנו ע"ש מ"ש בחל"ש ס' אמור ואחר שבכתוב בל בלא מלת ממנו ע"כ משמע לי' להמתרגס שהוא כמו זכר והדרשה אשר דרשו מאין לו לא חי' מתייב המתרגס להביא כמו שלא הביא בלשון וכן אין לו צפ' תאז :

(כב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה • הביא מסורת ההרגום אשה דמהרגס איתא • אבל לא צאר ההפרש בין לשון איתא ובין לשון איתא אמנם ממה שהביא בלשון האשה צה"א או את האשה הביא את האיש או את האשה שבהר' איתא נראה כי הוא המפרע אשר בל צה"א הידיעה אלא שמיניו גם בלשון ואשה • איש ואשה אל יעשו שחר' ג"כ ולאחתי וזה זריך טעם וזריך להבין למה לא הביא אשה כי תזריע שחר' איתא זכר צפ' אחרי לעיל י"ח • ואשה אל אחותה צהר' ואחתי

וכן אל אשה נבדח מומתה סס י"ט ולאחתי הועבה היא בפקוס ואח זכר הועבה חר' וכן לא העשו מכל הועבות כי אח כל הועבות דפרשא הועבתא חר' ובכל שאר חר' בלשון רסוק • זריך לעיין בכולם ועוד כהצ בפקוס שאחריו (כ"ג) תכל הוא דנפסוק וכל בהמה תבלת וכן תכל עשו • מכל הועבות וכו' זריך להבין כמו זה שחזר וביא מלשון הועבה אלל תכל • ונראה כי בל להעיר ומס שאין הפרש בין השם הועבה הכולל כמו הועבות וזין השם הפרטי הועבה עשו כמו שאין הפרש בלשון תכל • ולכן חזר אל דבריו כי זריך לבאר בחיזה מקום חר' בלשון מרחא :

ד (ח) וכמו אורו במבכה • האחד חרנוס לשון כסוי והאחר לשון חופאה פי כי השם חלוק מהפעולה • וכו' (בפסוק י"ד) כסוי עור חפש חופאה • אבל נמצא גם בפועל ויכס הענין (שמות מ') שהרנס וחפא ונראה כי הוא מפני שכסוי הענין על האהל הי' מרחיק לא עליו ממש והי' כעין חופה ע"כ חרנוס מעיני השם חופאה • אמנם הרד"ק בשם חפה הביא לשון החרנוס הזה על לשון ויחף את הבית שהוא ענין כסוי ממש ולא שם לבו עפ"י דרכו להפריש בין הלשונות ועי' בחרנוס הלבן ט' (פ"ו • ט"ז) ובחרנוס התומות יבסיומו • חפו עליהן • וכן כסמו יס חפו עליהן (שמות ט"ז) • (ט) בלי שמנה • שמושה צריך לרשותן בשרשים • נראה כי נוס' בה"א ולא באל"ף ועי' מ"ש בלחם • כי לפי הנוס' הוא י"ל שהה"א לבטוי על המורה ו"ל במפיק :

פרשת נשא

ה (ג) וכל טמא לנפש • דמחאב למחא נפשא • וכן והנוגע בכל טמא נפש עמי נפשא ובסדר בהעלותך • לנפש אדם כי יכיה טמא לנפש

וסמוך על הנ"ל אחריו בביאור אשר ישרה לה • אמנם מ"ש כי לשון משחח לא נמצא בחר' לרוב רק בל"ר כמו משחנין טבין (אסתר י"א) אבל היחיד נמצא רק על הוראת המדה משחח הוא (מ"א ו' כ"ה) והאמה עד לעלמו עב"ל • לא אעלים מאת הקורח כי ממני האמה נעדרה בזה הלא באונקלוס לשון שמן המאור משחח דאיהרורחא וכן משמן המשחה משחח דרבותחא ובלשון מדה אחת לכל היריעות משחחח חדא • וכן במדה במשקל במשחחח אבל האמת השם משחח בארמית הוא שם הקבוצן שלא יתרצה כמו השם יין בעברי • ולשון משחנין טבין הנ"ל בחרנוס אסתר שם הוא ע"ש כמה מונים משמנים • אבל סחם שמן הוא שמן זית ומחורגם בכ"מ לפי הענין שמן זית שם זוחא ארץ זית שמן דזיהא עבדין משחח • ואם כוונתו כי בזה שהוא על כל כלי שמנה הי' ראוי בל"ר לא ידעתי מנח לי' והלא גם בלשון הכהוב לא בל"ר • וגם בלשון לריח שמינד בחר' בחיר ממשח רביתח (שיר א') ולא ממשחנין :

פרשת נשא

ה (ג) טמא לנפש חרנוס לטומי נפשא • נראה שלא הי' צניס' שלו מלח דאכנח וכמו שהביא בס' יא"ר ומה שהביא דברי רש"י ומ"ש עליו האונ"ר כי דעת רש"י רחוקה ורחוקה מאד בזה *) כי לא מלאנו לאונקלוס סיהרנס עלם בלשון טומי אלא גרמא בכ"מ ככר

(*) ולישב דעת רש"י ו"ל נראה לעיני כי גם לדעתו אינו זו מלשון טומאה אלא שהוא על עממות מחים הפמאות ועי' מ"ש בלשון חרנוס (בראשית מ"א ח') וז"ל הנחרים צטימי מחים ששוליים בעלמות טומי הן עממות בל"א ובעממות (ר"ל עממות של מחים) אבל בארי עממות שאין בהם לשון טומאה הן משורגמין גרמא • וכן נראה בלשון המשנה ובמו שהוא בלשון הרמ"ב ס' י"ז דאבלות במשם החורש מלא עמיא • ועיין שם בחו"ט שאמר כי הכיב פי' הר"ש עם פי' הר"מ והוא מפי' רש"י ובאשר מפורש בעלם אדם מתורגם גרמא דאגא • אלא שלשון טמא הוא לשון כולל בקבוצר ובחרנוס חרנס שלא ע"פ לא שחרנס חרנוטי חכמי ועי' מ"ש שם הרב שהוא ל' שתיקה מפי ש' שששים מעשיהם בשתיקה כלמים • ועי' מה שג' שם שהוא בחלוק דעל"ס :

פרשת בחקותי

ימי החול שהם זמן הפילין ועי' מ"ט שם
 על דברי הרב נ"י בזה • אבל מעידן לעידן
 הי' בלא הפסק :

פרשת בחקותי

כו (לו) העיר על השימוס בהרנוס צין
 לבון בעל דבבא וצין לבון סנאה

ועי' מ"ט במאמר השלישי הנדפס בספרי
 חל"ט כי יוהר יש להפליא בלא הרגס על

פי לשונו בלבון המקרא במקום שבא בלבון סנאה • ובלבון שבא בלבון חויב ע"ט בליון ז' :

כו (לא) בריח נוחכם • ז"ע למה לא הרגס
 קדבניון וגראס שרצה לומר שאף קרבנות
 צבור לא יקרב לראון ולא יהיה סמוך בענין חבור
 האמור חבור עזבים אפרים החלו היטיב להביא בזה
 השעס למה לא יהי' לראון קרבנות הנזכר וענין כל
 הכתובים שם בהושע וכמו שאמר שם ויבשו מזבחותם
 וכ"ה בעמוס ולא אריות בעלרוחכם ושם וכי אם תעלו
 עולותי וניחוחכם לא ארצה ובוהי יהי' לשון המחרס
 לפי הענין לא כמ"ט האוג"ר בסוף ספרו • כי אין זה
 כאן לפי הענין :

סליק ספר ויקרא

פרשת בהעלותך

חזר הוא לנעילה שערס בו ועי' צהרע"ב
 (פ"ה דלכות) בן חמשים לנעילה שכ' מהו
 השירות ול"ע דהלל הוא חזר לנעילה
 שערס וכו' . החלה דברים שהציו דברי
 רש"י ז"ל על ההרגום נראה כי בא להטיר על
 אשר הרגם עם אחוהי ולא בלשון יה אחוהי
 כי הוא רק להיות מסייע לעבודה ולא לעבוד
 בעלמו ועפ"י זה נראה לענ"ד ליטב הל"ע שלו
 על דברי הרע"ב והוא עפ"י שהראה לנו הגר"א
 ז"ל במחוג על המשנה שם בקלור לשונו בן
 חמשים בו כמ"ש בר"ש פ"ב דחגיגה שר חמשי'
 בו עכ"ל והנה בתחלה עלה צדוהו כי הוא מכוון
 על לשון הגמ' שם (ד' י"ג) ח"ר חמי אין מוסרין
 סחרי תורה אלא למי שיש בו המטה דברים שר
 חמשים ושוא פנים ויועץ וחסד הרשים ונבון
 לחם והוא מל' ויועץ ללמד כי בן חמשים לנעילה
 חמסם ליטב דברי הרע"ב נלע"ד כי יש לכונן אל
 לשון הגמ' שם (ד' י"ד) שאלמו שם דבר אחר
 שר חמשים כד"ר אצרו דאמר ר' אצרו

מ (ח) מה יצוה . הביא ביתרו והוא בל' הכבוד ואל
 ידבר עמו אלהים ולא יחמלו וכן בזה מה דמהפקד
 מן קדש ה' . ובזמ' שלטו דיימקד עי' אוג"ר .
ו (זו) ובנחה יאמר . אמר התרגום בשביל
 שקדמו בפסוק ויהי כנסוע הארון ויאמר
 משה שהרגומו ואמר ראו להתרגם גם זה אמר
 ולא הוה אמר פי' כי בלשון ויאמר הוא
 ואמר מפני שמזר על לשון ויהי כנסוע ומשכ"ל הו'
 גם אל לשון ויאמר . ולכן גם בלשון ובנחה יאמר
 שהוא כמו פי' אומר התרגם ג"כ אמר בלא לשון הו'
 ובתיוב"ע הוה מלוי . ובזמ' החומש הוה ימר בלשון
 עתיד ולא נמצא בן כשם נוס' שלפניו וגם האוג"ר
 לא הביא שום נוס' בזה :

יא (יב) שאהו בחיקך סוכריה בחוקך . הבא
 נא ידך בחיקך אל עמפק לוי לעמפק
 שניו התרגום הוא פסוק כי שם הוא חיק ממש
 מחורגם בלשון עמפאל ובהו שהוא משל חרגם בל'
 חוקפא . אבל לריד להבין שניו הלשון שבא זה בשמש
 הב' בחוקך ושם בשמש הלמ"ד לעמפק :
 ומראה

מכאן שאין מעמידין מהורגמן על הלבור פחות מחמשים שנה וע"ש ברש"י שפי' להעמיד
 לפניו מהורגמן וקשי' על דרשה דר' אצרו מ:ל למדרש מלשון שר חמשים על העמדה
 המהורגמן . ונראה כי הוא מלשון הגאמר בלויים כי מצן חמשים ישוב מ:בא העבודה ולא
 יעבוד עוד רק ושרת את אחיו היינו שיקלו לו מן עבודה משא לעבודה טעינת העגלות
 ולשיר שהוא בעזר אחרים וכן יהי' בזה כי מצן חמשים והלאה הוא לריד לעזר המהורגמן
 להשמיע לבור והוא רק יהושע לו להמהורגמן בלש"כ ועי' מש"כ בלשון והאלהים יענו
 בקול . בלשון רש"י ז"ל על לשון יענו בקול . יענו על דבר הקול . ועי' רש"י בגמ' חגיגה
 שם בלשון זקן זה כראוי ליטב בשיצה שכתב והוסיף וליטול ממנו עלה בכל דבר חכמה .
 ועפ"י הדברים האלה מכוונים דברי הרע"ב לדברי רש"י ז"ל כי הצעל חמשים הוא רק
 כצעל עלה ולהיות ליד העושים לעזר . וכלבון הכחוב כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל
 הרגם המהרגם דיהיב לך עטא למקני . נכסין . כי יש עבודה אשר הוא קשה כמו עבודה
 משא ככתב . ויש עבודה קלה והוא הנקרא שרות בזה והוא העלה גם כן והוא הכח
 לעשות חיל כח"א :

מ (ג) ככל חקותיו וככל משפטיו . וככל דחוי ליה . כהז ולא ידענו למה צהר לו
 פה להתרגם הוי . ונלענ"ד כי מפני שלשון גזירתהי הוא כולל כל ההלכות והדיין
 ע"כ חר' בלשון חוי והוא על מלות של גופו ממקום אחר * כפי' רש"י והוא מן הספרי
 ובתיוב"ע התרגם בזה קומי' ודינוי ובפסח שני להלן פסוק י"ד הרג' כאונקלוס :

יא (טו) ואם כבה את עושה לי . מ"ש הג"ל שהז"ש הנרחה ונפחד בולע לפעמים
 אות אחת בדבור . לא יכולתי להבין כי מה עיניו לכבדות פיו ולשונו הלא הוא
 ה"א הוא מאותיות הגרון ולא מאותיות הפה והלשון . וגם למה היה לו לחבר ככתב
 ספר

(* עיין רמב"ן שכתב על דברי רש"י בסוף ט"ם במה שכתב במלות של גופו ממקום אחר לנעור המן כי כן
 הוא בפסח שני ומלא וממן עמו בנית ועי' רש"י . ועי' בספרי סוף סימן ס"ט . או אף לשכנס ולמלא ונעור המן כ"ל
 ועלם לא תשכרו בו . ואולי לזה שנים במתרגם השני את לשון מאמר חר' בפסח ראשון ועי' התרגום בלשון ועלם לא
 תשכרו שביא דינא דספרי ואמר כרם בפסחא דניסן היינו אוכלין פטיו .

לנפש שלשמה לפני נפשא דאגשא • וראה שלא הפריד
 בין טמא באל"ף ובין טמי ביו"ד בלשון התרגום •
 ועי' מה שהאריך בזה בפ' אמור (ויקרא כ"ב ד')
 ושם הביא דברי רש"י שפי' ל' טמי נפשא עלמות
 אדם • ועי' מ"ש בזה בעו"ל כלל ב' לזית חן •
 (יז) בקרקע המשכן • באיסורי האריך לקיים
 הנוס' בריש (ולפינו בכל הנוס' בד') והאוג"ר
 לא הביאה וכ"ה בכל נוס' שלפינו ביסודא באל'
 אמנם מה שהעיר למה יקראו יסוד וכי כל קרקע
 המשכן קרוי יסוד נלע"ד לישב עפי' מה שכ' הראב"ע
 ז"ל בקרקע • ידוע הנה הקרקע פי' לדבריו כי
 לא יקה עפר שעל טמא הקרקע רק שבחך הקרקע
 בעומק וכן בקרקע הים (עומם ט) וכל הארץ בעומק
 הוא יסוד לשמה אשר למעלה •

ז (ב) ויקריבו נשיאי ישראל • וקריבו לא ידעתי
 אם כזוונה עשה כן וז"ע בתרגום אחר שהרי
 נקד וקריבו ויהי' פירושו הקריבו את עצמם כמו
 ופרעה הקריב שהרגומו קריב וכו' ובפסוק שאחריו
 כתיב ויקריבו והרגומו וקריבו בקמ"ן ויהי' המקריב
 דקריב • ובדגש טו"ם' שלבו גם בראשון הקודש בקמ"ן
 כמו השני וכמו שהוא בלשון הכתוב ויקריבו
 לא ויקרבו • והאוג"ר לא הביא גם כן נוס'
 המחבר בזה אחר שבאמת הוא נגד לשון הכתוב
 עפי' פשוטו •

עב) ביום עשתי עשר יום • יומין תרגם וז"ע
 עד יום האחד ועשרים דבא אל פרעה ולא
 הבינותי שלא הי' לו להעיר מכל הממונים בזה
 שבאו עם ה"א הידיעה והתרגם בלשון יומא כי הוא
 מספר סדורי רק בזה וכן שאחריו שנים עשר יום
 שבא בלשון יום אחריו ובלא ה"א הידיעה הוא
 שאר' יומין • ואולי משום דשם בפ' בא משמע
 שאינו מספר סדורי כי היום האחד ועשרים הוא
 נגד למלאות מספר השבעה ע"כ הי' ראוי להיות
 יומין • עי' מ"ש במאמר משפיות כסף לזית חן וי"ו
 בסופו ואלו הי' מספר סדורי הי' ראוי הד עשרין
 כמו הד סר •

כבר העיר בזה המזרחי והעסקתי דבריו
 בס' עוטה אור כלל ב' לזית חן ו' ובס' יא"ר
 בפ' אמור העיר ג"כ כי לא מלינו לשון טומאה
 בארמית ועי' מ"ש סס כי אפשר לומר שהתרגם
 בלשון הקודש להפליג הענין ועי' מ"ש עוד
 ושם אמר כי מה שכתב בפ' זו הוא מ"ש
 מתחלה • ומ"ש בשם האוג"ר וז"ל והנכון
 כי לזית חן המלה זזה מלשון טומאה כ"ה אבל
 הוא הוסיף בלשונו והשתמש בה חונקלוס (אף
 על פי שאינה לשון ארמית) להיות שגורה
 ומיבנת להמונ' • אולי היה מליצ' טמא
 נפשא מובנת לעם בענין טומאה מה • ומ"ש
 הוא ז"ל בזה וכתב כל פעם טמי נפשא
 לרמוז שרק נפש האדם טמאה ומטמאה ולא
 נפש בהמה לא הבינותי היכן רמז זה אם לא
 שרז"ה לקיים הנוס' בכל פעם נפשא דאגשא
 ומ"ש עוד ולעיל ויקרא כ"ב ד' הוכחתי
 שדעתו כדעת הרמב"ם פ"ג מהלכות ביאת
 מקדש לא מלאתי בדבריו שם • אבל דבריו
 הלא הם בס' יא"ר על מקום הזה מלשין
 הר"מ בס' קרבנות בהלכות קרבן פסח פי'
 כמו שהעתיק שם • ועי' בפ' אמור שהעתיק
 דברי הר"מ פ"ד מהלכות ביאת מקדש •
 וסיים שם ולפיכך לא תרגמו דאגשא שאפי'
 טומאה נבלות במשמע שאסור באכילה קדשים
 עד אשר יטהר כדמאמע בספרי בפ' נזיר
 וכו' ע"ש באריכות •

ה) תער מספר • דקדק בלבונו לומר
 מספר לשון יחיד שהוא חלק התחתון
 מן המספרים וכו' אינו יכול להעביר השער
 רק דרך השתהה וזה אסור מ"ש לחלק בין
 התחתון לעליון לא הבינותי כי מן התרגום
 והוא הנקרא בל' חז"ל זוג של ספרים שחלקו ונקרא גם סהם זוג עי' בערוך בערך זוג
 ובערך גנמטר האריך בזה ואמר שם כי בלשון הורה הוא הער ובלשון החר' ולשון
 חז"ל מספרים ולא הביא לשון מספר ביחיד אמנם בהפלה שבערין להגאון מזהר"ב
 בלקוטי אמור לז' קי"ג הביא בלות הער מלשון הרמב"ן בס' הורה האדם • וז"ל מתרגומו
 של הער בארמית מספר בלשון יחיד והוא הסבין המהודד המסחית שער ומספרים בכל
 מקום לשון רבים והוא הזוג הנקרא (אלמוס) ודברים פשוטים הם עכ"ל • אבל לחלק בין
 התחתון לעליון לא ידעתי מנ"ל • רק ב"ד סי' קכ"א הוכר ברמ"א דדווקא חלק התחתון
 היו כהער והוא כנרשס מה"ה עי' רנ"ה וז"ע שם •

פרשת בהעלותך

ח (כו) ושרת את אחיו עם ארוהי • עי' רש"י שכ' ולא יעבוד עוד עבודה משא ככתף אבל

פרשת שלח

יד (נג) מאחרי ה' . ל"ט מדוע לא תרגם
מבשר דחלהל כדלעיל פסוק כ"ד
מ"ט ואפשר משום ששז אל וימלא אחרי ה' .
ז"ל וימלא אחרי ולשון ואין גם מקום לטעות
לא הבנתי כוונתו ויתכן שכונתו רלויה שהיה
מקום לטעות הלילה בכונתו ששבו מיראת ה'
ט"כ תר' מפילתא שהיא על העבודה בפועל
וכראה כי מלה ועוד רריך למחוק ויש לגרוס
ויש להבדיל והטעין אחד :

זו (כד) נעשתה לשגגה . לשבו' נראה שהי' כחזב
בנוס' שלו בתורה בזה בני' כמו להין
וזה שאמר אך בכל ספריו הוא לבגנה :

(כט) האזרח ולבר . יביא ולגיוויא . ל"ט למה
לא תר' ויביא . בספריו גם בלשון ולבר
בל"י ולגיורא וכמו שהוא בפסוק כי אלכל בפסוק
שאל"ז מן האזרח ומן הגר בלשון רבים מפני לשון
מן שלא יתכן רק בלשון רבים :

פרשת קרח

זו (ג) וברחוב ה' . וביטחון שריא שכינתא
ל"ט באזה . מקום תרגם שכינתא ובאזה
יקרא . עי' מ"ט ולא נוכל לומר וכו' אמנם אם
נוסיף לקח טוב על דבריו כי הפרש הוא בין
השרי' ההמיות ובין השרי' צמח ובזמן כי
התמידות נקדחת בשם שכינתא והוא הסורה על
הנבואים ועל מקומות הקדושה וע"כ השם שכינתא
משמש שכן העצמי . אלכל בלשון אכן יש ה' שהוא
היה דבר צמחו תר' בלשון יקרא אף שהרגום הפעל
ג"כ שרי' ועוד נראה הפרש בין לשון שריא על
השכינה שהוא בל"ג ובין לשון שריא על לשון יקרא
שזא בל"ג ולודעיס חן :

(ט) בבוד ה' . תר' יקרא אלכל וירא אליו ה'
לא תר' יקרא כן דרכו להעיר ולא להעיר
בכמה מקומות ומך על המבין . ועי' מ"ט בספרי
הל"ט (בראשית מ' ל"ג) :

(כ) סורו נא . דקרא ודלוע זורו וכן וזורו אליו
דלוע אלכל לא יסור שבט מיהודה לא
יעזו . וכן כל אשר לשון הסרה נראה כי כוונתו
להסיר בין לשון הסרה פשוטא ממקום למקום ובין
הסרה חזית :

יד (ה) להקטיר ונראה . לאשקא מקטר קטורה
דואתה תזיה לאקטירא . העיר על השני
ולא פירש ונראה לע"ד כי שם צפ' תזיה מקטר
קטורה הוא כמו שם כמו שנקרא צפ' ויקהל מיתח
הקטורה פ"כ גם לשון מקטר שהוא שם הנפעל כ"ז
שכתב הרשב"ע פ"כ גם המתרגם שהרגומו על
הפעולה לא שיהי' מלשון השם משל"כ בזה להקטיר
תר' עפ"י המפ"ש בלשון הכתוב צפ' תזיה לא

העלו עליו קטורה זרה והרגומו שם מוכרחין עי' רש"י שם ומ"ט שם הרמב"ן ובמסורת התרגום (ל' א')
מדבחה לאקטירא . אהרן לאבקה ע"ש מ"ט הרשב"ל שהוא רק לשי' בעלמא שהוא סמוך לאהרן . אכן נראה
כמ"ט הוא מוכב על לשון אשר לא יקרב אים זר ע"כ תרגומו שיהי' כמו לא תעלו עליו קטורה זרה :
(כז) וינה משה את המטות . וכן ויניחו איתו עד הכוקר דמן ואלנע ולפי מקומו כבר כתבתי בדברים

פרשת קרח

יד (כז) בלגו אברנו . מ"ט חולי על דעתו
לפרש לשון בלגו מלשון כליון לא
ידענא למה לא הסהפק באשר הכתוב מפרש
אשר כל הקרב הקרב וגו' האם המנו לגוב
והוא כפידים" ז"ל וכן תרגם לשון תזרו ה'
אזננו כיפין לנימות . אמנם מלה בלגו שהרגם
מויגנא דמיתו הוא . ע"ד המת' מפרש
בלשון הכתוב כל הקרוב הקרוב וגו' ימות
שהרגם מניה ולא ימות פי' כפי שאלו רואים
בלגו מהים :

יד (כ) אני חלקך . ומה שאמר שהוסיף
בזה המתרגם וכניה מפני כבוד ה'
לא הביטוי וכי אש ה' מהרגם עפ"י הפשוט
כמו שהם בתר' האחרון לא רב כבוד ה' עד
שאמר דוד המלך ע"ה חלקי ה' אמרה נפשי
ה' מנת חלקי אלא שההרגום מפרש בזה יגדל
חלקם מחלק צ"י כי הכל לפי היותן והוא
כבודו ה' :

(כז) במולאה . בהרגום כמלתחה מ"ט שלח
תר' המרג' כיוצ"ט נראה שהוא עפ"י
פירש"י ז"ל שהוא כולל תירוס וילטר . ופ"ה
בספרי שכלל בזה היין והשמן :

בהעלותך

יב (ח) ומראה ולא בהירות * ובדמות יקרא וכו' ע"ל * נראה שכן הוא נוסח' שלו ובדמות צב' וכ"ה ברוב הנוסח' התרגום ובאמת צריך מובן כי הכ' הוא הוספה על לשון הכתוב שלא נאמר ובתמונת * ונראה כי על מלת יקרא שהוסיף להצדק להוספת הכ' אשר לא נכנס כי הכבוד הוא הדמות * והלא נא' במקום אחר וירא אליכם כבוד ה' שהר' בלשון יקרא ולא דמות יקרא וכבוד ה' הסתר דבר כמו שנאמר כי לא ראייתם כל המונה ותמונה אינכם רואים * ועי' רש"י פס'י זהו מראה אחרים בעיני הנאמר וראית את אחורי ע"ל * והוא מהספרי והוא 'וכן בצמות הכ' ר"ל בדמות ולא הדמות שהוא מל למראה הפנים * ואולי זהו הספדש בין לשון פנים בפנים דבר ה' עמכם ללשון ודבר ה' אל משה פנים אל פנים * ובחיו"ב חרנס נ"ב בזה דמו דבחר שכינתי והוא כפירש"י ומה יקר ונראה אורח אחת בתרגום הראשון הקדוש בצדיקים העומדים ברומן של עולם * ויפלא בעיני כי בהרבה חומשים וכ"ה בחומש הזה בתר' ודמות בלא ב' והגוס' הזאת ובדמות לא מזכיר גם באוגר שאגר כל הגוס' * ורק בספר הקדמון הזה ז"יין כן בדברי התרגום ולא דבר בזה דבר * ועכ"ז בהרבה גוס' נדפס עם הכ' ובדמות וכן עפ"י הפסוק ללשון מסהכל נאות בשמוש הכ' יואר :

ספר התורה * ועוד הלל מלינו ואת הדבר אלינו * ולכן כתב רש"י בזה כמו שם חשש כמו של משה נקבצה * וכן שם ההשתה את כתי נקבצה ועי' רמב"ן בזה ושם ומדבריו לזן לגרוע אבל יחכן להוסיף לקח ולהבין המשל שהביא רש"י נקבצה והוא מדברי אגדה ולפי מיעוט הבניה נראה מאשר מלינו כד"מ בל' חז"ל השכינה מהוארחה בל"ג שכינה מה חומרת שכינה מדברה מחוק גרונן של משה והוא כח מקבל מגובה על גבוהים * והנה כמו של משה היה עולה למעלה רק בעת הפורעניות השש כמו שהיה משפיע עליו נקבצה שהיא מקבלת מהמשפיע אף שגם על ידי השכינה הוא המשפיע * ע"כ אמר בלשון נקבצה להקטין ח"ע וכמש"כ הרמב"ן במדת הדין ידבר * וכן שם אמרו קרב אחת ושמע ואחריו אשר השמע את צדיקיה קבלתך די לנו כדבר אלינו ודי למצוין :

יב (ה) כי אשה בושית וגו' * מ"ש בזה על דברי בל"ג שהמה דמוקין * לדקו דבריו כי הוא דחוק בל"ג אבל בלשון ההרגום אל לשון דנסיב דחוק לא ידענא חיד לקרב את הדחוק אל לשון לקיחה * ועי' מ"ש בזה במאמר הרביעי הנדפס בס' חל"ש ליון ד' * ואולי יש להוסיף כי נקראה בזה בושית ע"ש היופי כי שם בארץ כוש היופי הוא השחרות כמו במקום הלצנים הלובן :

(ח) ומראה מ"ש על וחו שהוא ל"ג לא הבינוהו כי לדעתו הוא שם כולל כמו דחילו כסו שגם המראה של משה לא נוכל להאר אותה ועי' מ"ש בספרי חל"ש * וע"כ נאמר בצדיקים במראה צב' אבל במשה נאמר ומראה כמו שמפורש אחריו ולא בהירות :

פרשת שלח

יג (ג) וכן היינו בעיניהם * דרכו להרגם מלה כן בצעצרים * ואולי כוונת הכתוב וכו' לא ידעתי מה ענינו לפי התרגום אם כי גם רחוק מלפרשו בלשון הכתוב כי הנפרד הוא כנה ולא כן * אבל בלשון התרגום גם כנים מהורגם קלמחא אכן העירני בדבריו כי י"ל התרגום הלך בזה עפ"י דרכו והוא מוסב על ההגבים ועי' רש"י ז"ל שהביא בזה כנמלים * ועי' בעל העוררים שהקשה בזה על פירש"י נמלים מאן דכר שגם ע"כ אמרתי עפ"י דברי המתרגם סת' על כהגבים קממין אף כי בלשון ואת החגב הרגם חגבא * ונראה כי בזה לענין הדמיון אמר קממין שהוא ג"כ מומין הגבים והוא מלשון לקמלים שהוא לשון קבוץ וקמין * והוא ע"ד הכתוב (שהלים ע"מ) ושקמוהם צהנמל והוא ע"ד רש"י ז"ל עפ"י הכתוב (משלי ל') הנמלים עם לא עז אגרה בקיץ לחמה וגרחה שהמשל הוא מפני שגורחו כבאים לכבוד צר וע"כ לא הכירו בהם שהם מרגלים * :

מאחרי

(* וע"פ הדברים האלה נראה לענ"ד לפרש לשון המדרש במדבר רבא * חז"ל אמרו ונתי צעירינו כתבדים וימתי להם אלא וכן היינו צעיריהם וכי יודעים הייתם מה עשיתי אחכם לעיניהם מי יאמר שלא הייתם כמלאכים פוי' שהייתם רואים ואינם נראים כמו שדרשו שם על מלת ותפנו * ובלשון חנמל נראה כי סת' נוסף ועקרו חמל * וכן כתב מן גובא והרגום אגרה גובא * ובתרגום משני הר' על נמלה שומשחא * ובגמ' נדרים לנחא שומשחא חזי ואסיק שני' מפני שגם כנים * ואולי יקראו כן ע"ש הכתוב ויכם את עין הארץ עפ"י התרגום עין שמשא וזהו דרש חז"ל כמלאכים שמתחיים אור שמש :

פרשת בלק

וע"כ אמר של"ע כי הם דרכו מלכות נהלה והוא הרגם נחליא ואפסר וכו' דחק עלמו יוהר מדי . כ' הרגם הם ענין מוכרי ולא בכונת ההכוב על פי הפשט (וכן צהי"ב ע' וירושלמי הרג' בל' נחלים ולא בל' נהלה כי גם שצ"ב ע"ע נראה שהרגם ל' נחליאל לטורח רמיא עב"ז אמר בסוף לכונו ומשקיא יתהון כל חד וחד כי כל הענין הוא על צהרה כל תרים ונראה שכל פי תרגומו נקרא נהל אל כי אין דרך נהל להיות צהרים הרבים אם לא כי יד ה' עשה זאת כמ"ס המכלח מטינים צנהלים בין הרים יהלכון (הכלים ק"ד) . וע"כ אמר הם פירוש דהא מלחא ולא דהא קרא וע"ס צה"א מהרש"א דפריבא דקרא כתרגומו :

פרשת בלק

כב (ט) יובא . ואתח בהב צב"מ שצא האלהים לאומות העולם לא תרגם בל' ההגלות מפני כבוד ה' עכ"ל . עי' מ"ס הרב בעלמו בל' ויבא אלהים אל אבימלך (בראשית כ' ג) והוא מדכתיב ויבא ולא יורח ע"ס צפורה . ואף כי מלאנו הנה אנכי צא אליך בעצ הענין . וכן לבעבור נסות אהבם צא האלהים ותרגומו מהגלי . אהגלי והוא עפ"י המפורש בענין שם וירד ה' שצ"גם ואהגלי אבל צוה שהרגם בלשון מימר מן קדם לא יתכן ל' התגלות וכן בל' ויבא אלהים אל לבן שם ל"א הר' מימר מן קדם . ומפורש בצהובים צהלוס הלילה :

כג (ח) לא זעם ה' . דלא תרכיה ה' אף כי דרכו לתרגם צסם אלהא . נראה שהוא טעות הדפוס והיו לריבין לזיין תחלה ל' הכתוב לא קבה אל אשר על לבן השם אל הוא שדרכו לתרגם צסם אלהא כמו צפסוק (י"ט) . וראייה בלוס ההקיים שתקנו בלבן (לקמן פסוק י"ט) של"ל לפעמים ולא אוכל להבין כי אנכי לא מלאחי צהונקלוס שיתרגם שם הוי' בל' אלהא . ועי' מ"ס צספרי חליפות שמלוה להבן (כ"ד ד) :

כד (יז) פאתי מואב . רצבני מ"ס שהוא מלבן פנות העס כן הצאחי ג"כ צשמלה צסם המצקר ספרי . אמנם הוא מואשר שם (צס"א י"ד ל"א) תר' בל' ריבי עמא אבל בלבן רצבני נראה יותר שהוא מנ' הז"ל צר פחתי כמו צפ"י רש"י בן גדולים . ועי' מה שכתב צשמלה לעיין צערוך ערך צר פחתי . ושם הביא חיוב דאמרי צר פחתי כמו ומחן פחתי מואב (צרכות מ"ג) ועיין בהפלאה צבערכין שהעיר שלא הביא הערוך מהמוקדם שם י"ג משום כי שם היה גירסתו צגמ' ואיכא דאמרי צר פחתי משח"כ מקודם [ואוספתי לזה נוסף אשר קשה צאמת למה לא הביאו צגמ' דאיכא דאמרי על הקודם אמנם שם הוא לשון ר' חייא לרב ור' חייא לא היה צא וכו' לפרש הח' (עי' מגילה כ"ד) וע"כ היה חללו פחתי כמו פחתי ממילא משח"כ שם ד' מ"ג הוא מאמר רב לר' חייא . והוא דייק בלישנא ע"כ הביאו חיוב דאמרי כדי להבין ל' פחתי דככתוב שהוא צחלוף אה"ע אוהיות המולא :

כג (נג) כי לא נחש ביעקב וגו' . נחשיא צפח"פ פ' מנחשים וכן ולא קבס קוסמיא אבל נחשיא נחשיא צסור"א לפי שהוא שם . ופי' התרגום כן הוא כי הוא סמוך על הפסוק האמור למעלה ממנו שאמר אל מושיאס וגו' ומ"ס בסוף והדע שכן הוא שלא היו רוצים לא הבינומי מה לריך רחיה לזה שלא היו רוצים . ונס התרגום שהרגם למעלה כי רעה נגד פניכס ארי ציטין דאתון סבורין למיעבד הלא הוא סוחר לראיה זו ועי' רש"י שם שהביא ראו כי רעה נגד פניכס כתרגומו ואח"כ הביא מ"א כובב אחד ים ששמו רעה וזה שייך אל ענין הנחשים . ועי' צנתינה לגר שפירש ג"כ לשון המהרגם על דרך הזה והביא מן הכתוב ראו כי רעה ואמר שהי' דברי התרגומים צפי פרטם ולא ידעתי מנין לו . ועמ"ס עוד ע"ס מה ששמע מפרשים כי על ישראל הוא אמר וכו' והוא לסי' כפי' רש"י ואיך יאמר רש"י ואונקלוס לא תרגם כן . ע"כ נראה כי רש"י ז"ל סי' דברי התרגום על המנחשים והקוסמים רק לא על התרגומים של פרעה רק על סתם מנחשים וע"כ תרג' בלשון הויה לבן . רש"י לא בל' עבר שלא תרגם נחשיא לא צפי . והבין :

פרשת פינחס

כו (סד) ובאלה לא היה איש . נצר תרגם ולא נותר צסם איש צפסוק הסמוך לו אנוש

עפ"י המפורש בענין שם וירד ה' שצ"גם ואהגלי אבל צוה שהרגם בלשון מימר מן קדם לא יתכן ל' התגלות וכן בל' ויבא אלהים אל לבן שם ל"א הר' מימר מן קדם . ומפורש בצהובים צהלוס הלילה :

כג (ח) לא זעם ה' . דלא תרכיה ה' אף כי דרכו לתרגם צסם אלהא . נראה שהוא טעות הדפוס והיו לריבין לזיין תחלה ל' הכתוב לא קבה אל אשר על לבן השם אל הוא שדרכו לתרגם צסם אלהא כמו צפסוק (י"ט) . וראייה בלוס ההקיים שתקנו בלבן (לקמן פסוק י"ט) של"ל לפעמים ולא אוכל להבין כי אנכי לא מלאחי צהונקלוס שיתרגם שם הוי' בל' אלהא . ועי' מ"ס צספרי חליפות שמלוה להבן (כ"ד ד) :

כד (יז) פאתי מואב . רצבני מ"ס שהוא מלבן פנות העס כן הצאחי ג"כ צשמלה צסם המצקר ספרי . אמנם הוא מואשר שם (צס"א י"ד ל"א) תר' בל' ריבי עמא אבל בלבן רצבני נראה יותר שהוא מנ' הז"ל צר פחתי כמו צפ"י רש"י בן גדולים . ועי' מה שכתב צשמלה לעיין צערוך ערך צר פחתי . ושם הביא חיוב דאמרי צר פחתי כמו ומחן פחתי מואב (צרכות מ"ג) ועיין בהפלאה צבערכין שהעיר שלא הביא הערוך מהמוקדם שם י"ג משום כי שם היה גירסתו צגמ' ואיכא דאמרי צר פחתי משח"כ מקודם [ואוספתי לזה נוסף אשר קשה צאמת למה לא הביאו צגמ' דאיכא דאמרי על הקודם אמנם שם הוא לשון ר' חייא לרב ור' חייא לא היה צא וכו' לפרש הח' (עי' מגילה כ"ד) וע"כ היה חללו פחתי כמו פחתי ממילא משח"כ שם ד' מ"ג הוא מאמר רב לר' חייא . והוא דייק בלישנא ע"כ הביאו חיוב דאמרי כדי להבין ל' פחתי דככתוב שהוא צחלוף אה"ע אוהיות המולא :

פרשת חקת

אלה צטרם האיר ספרי לנגד עיני ואזו ראהו גם
סרוב הנשר הגדול לא היה מבקש ממני מעיה כפי'
אחרי בלשון והייתה שם :

פרשת חוקת

יט (ב) ואת חוקת התורה • דא נזירה אורייתא
וכן זאת חוקת הסורה דנעולי עובדי כוכבים
וכן לחוקת משפט לנזירה דין ושאריוון לקיום יצא •
והייתה שלא הביא זלם חוקת הפסח סתרי ג"כ נזירה
פסחא (שם י"ב) ועי' מ"ש שם בשמלה ועי' רש"י מ"ש
זכה ומ"ש עליו המזרחי • ושם הבאתי מהמדרש
שהזוה שניהם כמו שדרשו יהי לבי חמים בחקך :
כ (יא) מים רבים • ולא היו מים לעדה דפי'
זו ודפי' חסתי מלא סניאי' וימתקו המים

מלא נערמו מים מוא במוס אדירום במין מקיפין
(וסניאי אולי העשם נרם לו) גם נ"ע מה בין סניאי'
לסניאון ולסניאיא • והל"כ ל"ל וסניאי' אולי העשם
נרם לו או שמה לא יתכן לומר סניאון כי אם במקום
מין ימים רבים וימין סניאון ימים רבים ששפי' זו
וימין סניאון בימים רבים ביומיא סניאיא הן רבים
עקה סניאון • ונראה לומר כי במקום שיאמר מין
יאמר סניאון כדי לנוונ המלות כמו שאמרו המפרשים
וכו' • וי"ל כי שם מורה על הידיעה [זכה חוזר על
מה שהביא בימים רבים ביומיא סניאיא] וכן כפי' עקב
בימים הראשונים ביומיא קדמאי' ולא הראה הידיעה
בחרגום הראשונים (פי' על מלת הראשונים כי קדמאי'
אין זה לשון ידיעה כי חווב זכר דמה ימים רבים
וימין סניאון ויהי בימים הרבים ביומיא סניאיא) •
וכפי' עקב ארץ נחלי מים נחלון דמין הוא דקדוק
אחר כי שם הוא כפי' יודין דמין ועי' אמר
אפשר לומר כי שם תלויס חלוקין ומיס חלוקים •
ועי' מ"ש בספרי חל"ש מאמר הסליטי יזון ה' בהפרס
שכין לשון סניאי' ללשון סניאון שהוא כמו בהפרס
בין לשון יהודאי' ליהודאין • וגם עי' מ"ש בלחם
אזכרים בריש ויקרא על מלת חורי :

(יז) נעברה נא בארצך • אל מלך אדום מלכא
דאדומאה הוא כפסוק לעיל (י"ד) מלך האמורי
הוא להלן (כ"ח) מה יפה ומה נעים הערתי כי נריך
להיות שם ארומאה לא דארומאה • ובכל הספרים
שלו דארומאה ועי' רש"י שכ' אעברה בארץ אע"פ
שא' נכחו לפתוח להם בשלום :

עם • (צ) הלא נאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים
הדבר זו בחר' עימיה • ונראה כי מלשון הרק אך
הדבור במשה עלמו כענין סכינה מדברת מחוד גרונו ולכן
הף שהיה כדד פה ולשון חבל בדברו דבר ה' לא נכשל
חלילה אף באות אחת • זע"כ לא סינה המתרגם שם
ותרגם בכמוה הב' ולא עם :

(יח) ומדבר מתנה • כל דברי המתרגם הוא כפירוש"י
ז"ל וכן על פסוק שאחריו ומתנהגה
החלואל כהז רש"י כהרגומו ולכן מה שכתב זכה
הוא חז"ל מדרים כ"ה וע"כ

יט (ז) ונתן עליו וגו' • כל מה שכתב
והאלריך זכה והביא מההגאון מהרי"ב

במנ"ח כבר הבאתי בספרי לחם ושמלה
וכתבתו שם גם כן הנראה לענ"ד ותציהנו
אשר לא זכרנו זכה אם לטוב או להשיג עלי
עפי' דרכו הישרה • ומ"ש על מי מצוה שלא
הר' מין נבצין כמו מים חיים • הוא עפי'
הספרי פי' קב"ח ע"ש בפירוש זרע אברהם
והוא פשוט מפני כי שם חוזר על וימלאו
וכו' ומ"ש זכה על מלת עליו היינו המים
שבהוך הכלי והיפך וכו' וכ"ה לפי התרגום
בלשון עלוהי לא הביעתי • ח' כי התרגום היה
לו לתרגם בלשון ערוב או בלשון היפך • ז'
אשר מלת עליו לפי"ו יהיה נמך אל מים
חיים שהוא נא' אחריו ולשון אל כלי הוא
כמו אשר הם בתוך הכלי והי' לו להר' עכ"פ
דבמן • ובחז"כ"ע הוסיף ותרגם לנו מאן
דפחד ועי' מ"ש כפי' ז"ל על הספרי :

כא (ה) באלהים ובמשה • להלך כבוד

לשכינה לא רלה להר' גלו במימרא
עי' מ"ש בשמלה כי זכה ראה המתרגם עוד
להפדים בין שם אלהים הנא' זכה למה שאמרו
ביוודים כי דברנו בה' וכך בשם הש"י ב"ה
כי עיקר השתרומות היה על מדה דהין חבל
בלשון הוודיו ה' לפני ה' הו' וע"כ התרגם
קדם ה' ולא בלשון מימרא • ומ"ש בהפרס
לשון התרגום על הכהוב הרק אך במשה דבר
הלא גם בני דבר סהר' חלל משה בצ' במשה
ולשון בני בלשון עמו כי המתרגם רלה להרחות
כי גם אהרן ומרים הבינו בנפסוחם כי במדרגת
דבור ה' תלויס לא שווה אל דבורו אל ארון
הנביאים לא הביעתי דבריו • ח' כי מין הבין
המתרגם כן אחר שאמרו בלשון שווה בצ'
במשה • ב'ו' ובחז"כ"ע תרגם גם במשה ב'
אל פנים אל פנים ותרגם בלשון עם וכן אל פה
הדבר זו בחר' עימיה • ונראה כי מלשון הרק אך
הדבור במשה עלמו כענין סכינה מדברת מחוד
גרונו ולכן אף שהיה כדד פה ולשון חבל
בדברו דבר ה' לא נכשל חלילה אף באות אחת •
זע"כ לא סינה המתרגם שם ותרגם
בכמוה הב' ולא עם :

(יח) ומדבר מתנה • כל דברי המתרגם הוא כפירוש"י
ז"ל וכן על פסוק שאחריו ומתנהגה
החלואל כהז רש"י כהרגומו ולכן מה שכתב זכה
הוא חז"ל מדרים כ"ה וע"כ

אנכי נגוף את גבולך בצפונדים הא' אלא מחו וכן כל הפעלים כלם מתורגמים בל' מחו וגם לשון נגוף שהוא שם מתורגם מוחל לא מוחלל • ובלשון וכי יגוף שור בפי' משפטים הוא כלשון הכתוב ארי נגוף עי' רש"י שם שכתב שאין נגיפה אלא לשון מכה ועכ"ז מתרגום שם בלשון נגיפה אחר שמפורש בלשון ומת :

ועי' מ"ס בזה הראב"ע והובא בכתב והקבלה כי לפי שהבין הרמ"ח ודבריו הוא כ"ס להיטיב ולתת לדקה כי בדברים שיש בהם עיניו נפש הבעל הוא נוגע בדבר כי אשתו היא קנין מקמינו כמ"ס הרלב"ג וח"כ יתכן בזה לשון והקיס כי הוא יהיה המקיים ואם לא יקיים ויכריחה לעביר ונשא עונה • ואולי גם מהוייב לתת לדקה כאשר נדרה אחר שהסכים לדבריה • ואם היה הגוס' בהרגום מקוימת שכל בל' עתיד ה"ח כי ע"ז הוא מרמו לשנות הלשון עפ"י לשון והקיימת :

פרשת מסעי

לג (ז) וישב על פי החירות • והב' וז"ע שהרי ראש הכתוב וסופו לשון רבים ולא כן מהג' התרגום עי' מ"ס בזה בס' החל"ש ואולי מרמו כ"י • ועי' בבעה"ט שאמר ואינו אומר וישבו מלמד שכלם היה להם לב אחד לעשות ק עפ"י זווי של משה :

לד (ח) לפי עדים ירצח את הרוצח • על פוס ובפ' שופטים עפ"י פנים עדים על מימר וכן הרב צעל הכהונה לבר נשאר בל"ע ועוד הביא מלשון על בנים (דברים כ"ד ע"ז) על פוס בנין • ועי' מ"ס שם בשמלה בקצור מהכתב והקבלה שהאריך שם • אמנם מה שלא תרגם בלשון על פי פנים עדים ג"כ על פוס עי' שם בכתב והקבלה על מקומו כי הוא על ההתלה ע"ס באריכות :

פרשת מסעי

לג (טו) ויהגו במדבר סיני כ' מה ששמע מאהיו הגאון מוהר"ג זל"ל מה שלא הזכיר בפסוק זה נתינת התורה שהיה במדבר סיני כמו שהזכיר כל הגסים שנעשו להם במסעיהם ככפסוק ג' ח' ע' משום שהתורה אחר נתינתה לא הוציא כלל במקום ולא בזמן ודכח"ח עכ"ל • מה טוב ומה נעים נתן מקום לדברי אחיו זל"ל • אמנם צעל הטורים לעיל פסוק י"ח מדבר סין מתחלה יקרא מדבר סין ולצפוף יקרא סיני שנהוסף לו יו"ד כנגד יו"ד דברות והרי שיש עכ"פ רמו קלה ועי' רמז"ן מ"ס על ויחמו צרפידים • ובה יס לענ"ד מעט ענין לדברי המתרגם שהרגם עפ"י לשון הכתוב סין סיני ולא השווה את לשונו כמו שעשה בלשון מפני המדה שכתר' אלפינו מן פוס הרוחל אלא שבהרגום ההומש הזה הגוס' מן קדם ולא העיר על שינוי הגוס' שם וכן צעל ס' יא"ח והאוי"ר לא שם לבו על שינוי הגוס' • ועי' מ"ס בספרי הליפות שמלות שם • ועי' עוד מ"ס הראב"ע בפסוק והגבלת את העם (שמות י' י"ב) נגד הכתוב והגבל את ההר שם פסוק כ"ג וכבר הראיתי בספרי עומה אור כי חף שדרך המתרגם להשוות את לשונו אלל במקום דאיכא למדרש לא נגע חלילה ומכל שכן במקום דלית למיחס לקלקלה חלילה :

(כג) כל משביותם • תרגם כל בית סגדהון • הוספתי לשון בית הוא על הוראתו לבית המיועד • לכן תרגם בית סגדהון על שם שהיו מסכנין את הקרקע שלהם ברלפת אבנים של שיש להשתחות עליהן כפשוט ידים ורגלים כדכתיב ואבן משכית לא תהנו בארלכס להשתחות עליה אלל ואבן משכית בפי' בהר (ויקרא כ"ו) שהרגם ואבן סגידא • ולא בית סגידא כמו בזה • ונראה כי שם משכית יתכן על האבן • אלל לא יתכן לקרוא בשם משביותם את כל הבית על שם האבן האחת • על כן הוסיף המתרגם מלה בית סגדהון • וראה המתרגם ז"ל את מלה כל הנח' בזה וע"כ הוסיף לשון בית סגדהון • על שם שהיו מסכנין את הקרקע ברלפת אבנים של שיש להשתחות עליהן • וזהו שכתב רש"י ז"ל משביותם כהרגומו בית סגדהון • על שם שהיו מסכנין את הקרקע ברלפת אבנים של שיש להשתחות עליהן כפשוט ידים ורגלים • אלל שם בפי' בהר דכתיב רק ואבן משכית לא תהנו בארלכס פי' רש"י שם שהוא לשון כסוי כמו וסכותי כפי • שמכנין הקרקע ברלפת אבנים • ולא ראה להגיה שם בהרגום בפי' בהר ואבן בית סגידא :

אנוס הר' • עי' מ"ם בהגה"ה מן הגד בשם ל"ט וגם
 מ"ם בסוף דבריו מס' ממות ולא נפק מנינו א"ס
 קדמיה גבר תיגאל איש וכן הרגו איש את אחיו
 ואיש את קרובו בהרחה אנוס איש דאמרי • או
 הפער במקום שרואה לכלל הכל כאלו אמר שום נפש
 הרגם איש • דבריו אלה הם מכוונים אל מה שב'
 בטובה אור כלל ה' ציון ה' באריות • ומ"ם בלשון
 וגונב איש שז"ע למה לא הר' איש • עי' מ"ם שם
 כלל ב' ציון ט"ו • ע"כ לא ראיתי להאריך בזה :

פרשת ממות

לא (טו) ויהי המגפה • והוא מחתה ז"ע וכו'
 היום הוא לא נמלח ואדם לא זכרה •
 ומה שזכר בסוף דבריו מלשון ויגוף ה' את העם
 (שמות ל"ב ל"ה) ש'הר' שם ומחא • וכן הרגם הנה
 חנכי

כח (יד) עולת חודש • באהמדתוהיה ז"ל
 הרב לעיל פסוק י"ד בל' ההרגום
 עולה שבה בשבתו שהרגם ההעבד בשבת
 ולקמן פסוק י"ד בחדשו הר' באהמדתוהיה
 מוכס בשבתה אי אפשר לומר כן דאקבע
 וקיימא כמ"ם ש"ם (חולין דף ק"א ע"ב) ויש
 לו עוד דברים בזה להראות חוץ שהמהרגם
 דייק בלשון הכהן אבל אין כאן מקום להאריך
 עכ"ל • ועי' מ"ם בלחם אבירים שם בלשון עולה
 שבה בשבתה לתמוה לפי פי' רש"י ז"ל שלא
 הרגמו דבריו בשבתו כמו יוס ביומו שהר'
 ביומו' ואין הרואו מסוס שבת קביעא
 וקיימא מספיק לענ"ד • ועי' מ"ם שם אבל
 קצ' במקום שהיה ראוי להאריך קצת • ומה
 שראה להעיר על מה שב' בשמלה כי בעברי

יבא השם חודש גם על יום הראשון ראש החודש כמו מחר חודש מה שלא יתכן שבס ירח
 הארמי וע"כ הר' ריש מאמר כי הוא דבר הנראה לעין כל כנגהה ש'אלה מלפני • כי מחר
 חודש (ש"ה כ' י"ה) יתרגם מחר ירחא א"ס כי לדקו דבריו עכ"ל לא אומר לפני המלאך כי
 שגגה היא מפני כי זאת נראה בעליל כי בעצרת הוא ההפרש בין שם חודש ובין השם
 ירח כי השם חודש הוא על יום החודש ועל שמו נקרא גם כלל החודש • משא"כ שם ירח
 הוא שם הכלל על החודש והוא ע"ם הלכנה כמו שכתב הרשב"ע ז"ל וכמו שהוא לעין כל
 בערשי הרד"ק בש' חודש ובס' ירח ולא נמלח בעברי לשון ירח על יום הראשון כמו בשם
 חודש כי הוא ע"ם החודש ועיקר שם ירח על החודש בלשון ארמי אריך מוזן כי הירח
 שהיה הלכנה בהר' סיהרא • אלא שהשם הושאל לארמית משם העברי שעקרו על כלל
 החודש ואין להם שם פרטי על יום החודש • וע"כ אין תימא על ההר' שם שהר' בל' מחר
 חודש בשהם ירחא כי אין שם ל"מ לדינא • משא"כ בזה וגם כי נמלח עוד מדוע את הולכת
 אליו היום לא חודש ולא שבת עי' מ"ם הרד"ק בשורש חודש ע"ם • וכן י"ל לדעת המחר'
 בל' מחר חודש ליום החודש :

פרשת במות

ל (טו) הקים אותם • יקום יתהון • לא ידעתי מדוע שינה המהרגם מעבר לעמיד והכלא
 שחף אחד מן המפרשים לא שם לבו להעיר על זה ובכ"י הנוס' קיים • ועוד יש
 להפליא על כבוד המהבר וכי המהרגם חתום על הנוס' שלו אשר ראה בחרגום בלשון עמיד
 אשר לא נמלח בשום נוס' שלפניו וכן האוג"ר לא הביאה וגם בס' יא"ר לא הזכירה וכן
 בהר' יוצ"ע ג"כ קיים בל"ע • אמנם אי קשיא לי על המפרשים זה קשיא ליה על שינוי
 ה' החורה עלמה בל' והקיס את כל נדריה למה לא נאמר וקמו כל נדריה כמו בפסוקים
 הקדמים כי הוכף אחר מעל"ע או יום שלם אחרי שמעו ולא השר ממילא יקומו הנדרים
 וממילא נשמע כי השתיקה שלו היא קיומם וע"ז לא ראיתי במפרשים שהעירו • אבל לפי
 דבריהם יתכן שהוא מאשר מוצא מדרביהם כי הכתוב הזה הוא דברים שיש בהם שינוי
 נפש • ע"כ יתכן ג"כ שהמלה עליו אחר ששמע והחרים לה והחלה בזה מליה עליו נקיים דבריו
 ול"ע בפוסקים הם מחוייב לתת לה מזונותיה בימי הענותיה והיא החלקם לעניים א"ס לא
 נדרה רק להענות • אבל א"ס נדרה לחלק ללדקה הסבאל גותחם שמחוייב לקיים דבריה
 ועי'

א (ח) מה ש' על שלח הוספתי לשון על קודם דלחפלי כמו קודם דלרגיו הוא פשיט מפני לשון בין ובין לא יוכל להפטר חלל על המקומות חלל שהיה טעם השם שנקרא חופל ולכן משל"כ כל לשון על שבהרגום הוא על לשון חוכה יהיון כמ"ס בשמלה וכו' במזרחי :

א (טז) ובין גרו . מ"ס על מ"ס הא"ב שטעמו אינו חמה הוא מ"ס בלח"ח חלל שקלר מאשר כהצחי סס ולפי דבריו בחמה הוא כמ"ס האוג"ר כי מלשון וגרך אשר הכינוי הוא על הכלל חין ראיה לזה שיבא לשון גרו בכינוי על הפרט . כמו אחיו וע"כ יאל לחז"ל הדרש כמ"ס סס . ע"כ לא יתכן לדמיה הניס' זה מפני זה :

פרשת ואתחנן

ד (יא) ואמטתא . בחלוף הע' בח' [נראה כי לפי דעתי ששנו עמס עי' ערוך] וכן ערפל נראה שהוא עכור וחושך יאר ואפילה יותר ממנו כמו ויהי חושך אפילה שגח' שם לא ראו איש את אחיו ולא קמו . ונראה כי לדעתו מלת ערפל הוא כמו ארפל מלשון אפל והר' נוסף כמו מן שגם שרצים :

ז (ד) ואתם הדבקים וגו' . לא תרגם בפלמחא כי השם המה מורה על המעשה כמ"ס לעיל (ח' ל"ו) והכתוב הזה מהנגד אל אשר לפניו כי כל האיש אשר היך אחרי בעל פטור וסס נענש אפילו שלא עשה מעשה רק היך במהשכחו אחר העבודה כובדים . חמנכ לפי' יקשה למה לא תרגם בלשון וכו הדבק ולפולחני' ועי' מה שכתב ביה בחל"ס :

פרשת עקב

ח (ד) ורגלך לא בצקה ומסנאך לא יחפו . ואית דאמרי יחיסא נ"ע כי משמעותו הנעל אינו יחף אבל התרגום יחף וכן והרקותי אחרכס חרב והחרב אינו מהרוקן רק הנדן ר"ל לפ"ז כי לשון יחף יתכן על הנעל בלשון התרגום . ויותר מ"ס בזה שקרא להשוות הפסוקים רחוק מאד וגם ח"כ למה לא תרגם לא ערו כמו שם בפי' חבא . ועי' מ"ס בשמלה ומה שמצאתי אחר כך בדברי בספרי חל"ס :

פרשת ואתחנן

ז (י) ומשלם לשונאיו אל פניו וגו' ישלם לו . מ"ס בזה כי החר' שינה להרנס בל"ר כדרכו להסיות הלשון עם לשונאיו הנאמר בראשונה בפסוק ג"כ בל"ר . לדקו דבריו אבל יורה היה לו להקן הלשון לשונאיו הנח' בל"ר אל לשון להאזינו לו יחיד כי פי' יהיה לכל אחד משונאיו וכמו שטעה רש"י ז"ל ונראה כי באל להשווהו עם הפסוק שלפניו לחובציו ולשמרי מליותיו :

ח (ח) ודבש . והוא עבדא דבש . ג"ע איך לא תרגם ודקלעא כמו שמרגס ויחיהא ואף על פי שזה מפורש בפסוק וזה אינו מפורש . לא ידענא פי' המלה דקלעא ומה שאמר שזה מפורש בפסוק . ואולי

ז (כ) ישלח . לעיל (שמות כ"ג כ"ח) ושלחתי את הנרעה הר' ושלחתי לא ידעתי מאי קשית ליה הלא גם בלשון הכתוב עלמו הוא ההפך כי זה באל ושלח בכבד ושם הוא בקל וגם בזה יבא אחריו שמום לשון כס ושם בלשון את חמתי אשלח גם בהרגום בכבד כמו שהוא בעברי כי לא יתכן לשון גירוי על האומה אבל וכן בהמות אשלח כס בתרגום ג"כ אגרי (להלן ל"ב כ"ד) ועי' רש"י מ"ס בלשון והשלחתי כס (ויקרא כ"ו כ"ב) ושם (כ"ה) ושלחתי דבר ומ"ס רש"י שם ועי' מ"ס בשמלה להלן ל"ב שם ומ"ס בפי' ונראה (שמות ח' י"ג) בשמלה ושם כי גם ושלחתי באל בהר"ק הוא גם כן פיעל ואין דומה להשלחתי הקודם . התרגום שיה בלשון גירוי :

פרשת עקב

ז (כ) ישלח . לעיל (שמות כ"ג כ"ח) ושלחתי את הנרעה הר' ושלחתי לא ידעתי מאי קשית ליה הלא גם בלשון הכתוב עלמו הוא ההפך כי זה באל ושלח בכבד ושם הוא בקל וגם בזה יבא אחריו שמום לשון כס ושם בלשון את חמתי אשלח גם בהרגום בכבד כמו שהוא בעברי כי לא יתכן לשון גירוי על האומה אבל וכן בהמות אשלח כס בתרגום ג"כ אגרי (להלן ל"ב כ"ד) ועי' רש"י מ"ס בלשון והשלחתי כס (ויקרא כ"ו כ"ב) ושם (כ"ה) ושלחתי דבר ומ"ס רש"י שם ועי' מ"ס בשמלה להלן ל"ב שם ומ"ס בפי' ונראה (שמות ח' י"ג) בשמלה ושם כי גם ושלחתי באל בהר"ק הוא גם כן פיעל ואין דומה להשלחתי הקודם . התרגום שיה בלשון גירוי :

(נה) ויצררו אחכם • צפירש"י כהרגומו ולא הצנתי שזא להשמיטנו • ואפטר שזא להשמיטנו
 שאין פירושו מלשון צרור כספו צורר מים צעציו • כלומר כיכניעם אותם ההחיהם
 כאלו הם קשורים ואסורים צידם החתה אסיר • או אפשר שזא להורות שהרגומו לכן
 ואין להרגמו יתכון כי לא יתכן לפי שמוש לשון ההרגום אלא צלמ"ד כמו הצר לך ויעיק
 לך • כי צוררים הם לכם • לכן • ואף על פי שזא צעצרי צלא למ"ד שכהוצ אהכם •
 גם כן כתיב צרור את המדינים • והרגום למדינאי צלמ"ד ומכל מקום היה לומר הרגומו
 כך וכך • אבל צל מרום ממיינו צפירוש רש"י כהרגומו אז צא להוציא באינו מלשון
 מוצר כמו אל הצור את מואב [כ"ה לשון ס' יא"ר • ועכ"ז הרגומו צספרו (החומש)
 ויעיקון יתכון • אבל צל הספרים ה:דפסים הוא ויעיקון לכוין] :

סליק ספר במדבר

מז (יח) וישופרים • פורענין מ"ש ואל"ג
 מן החיוב או מלקוח או ממון • עי' מ"ס
 בלח"א בראשית י"א ה' ב' נח וסס בהטרה בלשון
 המשנה מי שפרע מדור המבול הוא עמיד להפרע :
יח (יד) ואל קוסמים ישמעו • שמעון • ז"ע
 איך לא תרגמו בלשון קבלה כמו שמעון
 דפסוק דבשרי ועי' צפי' גל"ג מ"ס בזה יש לדקדק
 עוד אשר (לא) סיגס להר' לשון אל בלשון מן
 ונראה כי הוא מפני שבאמת אין להם דבור להשמע
 אלא שהם תולים באיזה סימנים והוא ע"ד לשון חז"ל
 שמע מינה ולא שייך עליהם בל' קבלה • [וגזרתו]
 עכ"ל מה שאמרתי בילדותי על מאמר חז"ל בגמ'
 חולין כל נחוש שאינו כליעזר עבד אברהם וביזתו
 בן שאלו חינו נחוש עי' חוס' שם שפסוקו וליעזר
 ה'ך נישא וזכרו כי אליעזר לא שמך על הכחוש
 והוספתי לקח על דבריהם • כי כן נראה מלשון
 הכתובים כי היא סיגסה מדבריו שאמר והיה הערה
 אשר אמר אליה וגו' ואמרה שהם וגם נמליך אשקה
 והיא לא אמרה וגם נמליך רק אחר שכלתה להשקותו
 ותאמר גם נמליך אשאב • ועי' נאמר אחריו והאם
 משתאה לה מתריש לדעת הכללות דברו אם לא רק
 כאשר כלו הגמלים לשתות ויקח האיש נוס זהב כי
 הבין בעצמה קוב לבבה כי ראוי היא לכן אדוני
 ועד"ו יש שינוי ביזנתו בן שאלו כי הוא אמר ואם
 כה יאמר עלו עלינו בוי"ו • ואח"כ והאני המעבה עני
 ואמרו עלו אלינו בל"ג • והתרגום לא הפרים בין
 הלשונות ותר' גם השני עלול אף בלשון הכתוב
 מנואר כי הוא דרך גאוה כמו שאמרו ומדעת
 חתום דבר] :

פרשת תצא

כב (ח) ורחעלמת • ותכבש • נראה לפרש
 תכבש עיניך כמו ויסתר משה פניו
 וכבשניו הוא צפ' (שמות ג' ו') אשר מסורס אחריו
 כי ירא מעבד אל האלהים ועל פניו תר' בלשון
 רבים וכבשניו • משא"כ בזה נראה שהוא חוזר
 על ענינו שיכבש א"ע מהם וכענין כונס כעסו •
 ועי'

עלמיה מלד אבותינו הקדושים כמ"ס צפ' עקב רק באבותיך חשק ה' ועי"ו ויבחר • משא"כ
 והשקה • וכן בשכם חשקה הלא החשק הוא מלד הבחירה מאהרת ע"כ תר' שיה ללשון בחירה :
כב (ט) עי' מ"ס על התרגום שחרגם המלחה דמעת זרעך שר"ל הערובה הרע עם
 ההוספה ממה שנתגול ונתרבה כי דמעה היא ערוב כמ"ס צפ"ס גיטין ג"ג מדמע
 היינו מערב וכו' ומ"ס שם הר' משה מפוטיוזא שדמע הוא לה והביא ראיה מת"א שתר'
 פה המלחה דמעת ובמלחה (במדבר י"ח) כ"ו מלייתא הנה לדעתו משמע להיפך שדמע
 הוא ציבש ומלייתא הוא בלה והפס' שהוא מושאל מדמעה הפין מפני שהדגן נוכל מן
 השבלים דמעות וכן בתי"י ע"פ ראשית תבואתה (ירמיה ג' י"ג) מלאנו ג"כ דמעה ארמית
 עללחא ע"ס • וכתבתי בגליון על הכ"י אשר נשלח לי וז"ל מה שז' כי על דעתו הוא דמע
 על הציבש ומלייתא על הלה לא הבחינו כי הלה הוא חוזר על כרמך והוא על הענבים •
 וכתב אלי בתשובתו במכתבו סי' י"ג • מה שהקשה מע"ל עלי על מה שז' שדמע הוא
 ציבש הלא מוסב על כרמך והוא על הענבים פשוט הוא עפ"י הקבלה דרעה ר' יאשיהו

מז (יח) וישופרים • פורענין מ"ש ואל"ג
 דלעיל (במות ה') תר' סרכן עי'
 ערוך ערך סרך כשהוא נסמך אלל דיין
 הוראחו כמו שמש צ"ד עי' שמלה שהעירותי
 עי"ו ג"כ מלשון ודברי השופרים שתר' סרכי
 כי הם עורכי המלחמה משא"כ בזה שהם
 עורכי הדין ועכ"פ אין זה מלשון סררה כי
 לא נמלא בלשון תרגום רק בלשון רבני דברבי
 ולשון סרך עפ"י הערוך סרך הא' והב' הוא
 ענין דבוק והוא מלשון הגמ' ברכות ט"ו סרכא
 נקט ואתי וכו' בזה מפני שהם רגילים אלל
 השדים והדיינים למלאות פקודתם :

יח (טו) מקרבך • תר' מצינך • מלה קרב
 כשנסמכה אל הכינויים תר' חונקלוס
 במלה צין וכשתסמך אל ה' יתר' במלת גו
 כדלקמן (פסוק י"ח) מקרב אחיהם מגו אחיהון
 עכ"ל לדקו דבריו אבל הוא כמלחא בלא טעמא
 ועי' מ"ס צפ' פקודי ע"ס בעל מצוא ל"א
 בהפרס בין תרגם בחור וצין לשון בתוכם הגא'
 בפעמונים ומ"ס גם חני להוסיף על דבריו
 והמלא קת טעם בשינוי הלשון :

פרשת תצא

כא (יא) וחשקת • ותהרעי • וכן חשקה
 נפשו (בראשית ל"ד) אהרעיה •
 לא כן לעיל ז' ז' חשק ה' לבי ה' מפני
 כבוד ית' עכ"ל • לא הבחינו דבריו והלא שם
 נח' בן בחר בפסוק הקודם וכן בפסוק הזה
 ויבחר בכם תרגומו בלשון אהרעי וע"כ
 הוכרח לתרגם על לשון חשק בלשון לבא שהוא
 ענין רצון הפשוט לא בלשון בחירה שהיא בחירה
 מדבר אחר לא כן הפך ה' במו היא אהבה
 עלמיה מלד אבותינו הקדושים כמ"ס צפ' עקב רק באבותיך חשק ה' ועי"ו ויבחר • משא"כ
 והשקה • וכן בשכם חשקה הלא החשק הוא מלד הבחירה מאהרת ע"כ תר' שיה ללשון בחירה :
כב (ט) עי' מ"ס על התרגום שחרגם המלחה דמעת זרעך שר"ל הערובה הרע עם
 ההוספה ממה שנתגול ונתרבה כי דמעה היא ערוב כמ"ס צפ"ס גיטין ג"ג מדמע
 היינו מערב וכו' ומ"ס שם הר' משה מפוטיוזא שדמע הוא לה והביא ראיה מת"א שתר'
 פה המלחה דמעת ובמלחה (במדבר י"ח) כ"ו מלייתא הנה לדעתו משמע להיפך שדמע
 הוא ציבש ומלייתא הוא בלה והפס' שהוא מושאל מדמעה הפין מפני שהדגן נוכל מן
 השבלים דמעות וכן בתי"י ע"פ ראשית תבואתה (ירמיה ג' י"ג) מלאנו ג"כ דמעה ארמית
 עללחא ע"ס • וכתבתי בגליון על הכ"י אשר נשלח לי וז"ל מה שז' כי על דעתו הוא דמע
 על הציבש ומלייתא על הלה לא הבחינו כי הלה הוא חוזר על כרמך והוא על הענבים •
 וכתב אלי בתשובתו במכתבו סי' י"ג • מה שהקשה מע"ל עלי על מה שז' שדמע הוא
 ציבש הלא מוסב על כרמך והוא על הענבים פשוט הוא עפ"י הקבלה דרעה ר' יאשיהו

ואולי ז"ל דקילהא והוא מלשון קולין בלשון חז"ל ויהיה מוסב על המפורש בפסוק הקודם עינות ותהומות יוצאים בבקעה בחר ועי' במ"ס בהפלאה שבערכין על מלה קטילין שהוא מין קטניות ואולי ז"ל קולילה כהגרוס פנז דבס (יחזקאל כ"ו כ"ו) וקולילה ודבס :

פרשת ראה

יב (כו) ודם ובחיד ישפך • ישרפך תשפכנו תשדונוי • מ"ם בזה על לשון שדי' הוא תרגום לשון רמה בים שדו • וכן יש לשון השד צעפית שחר' בלשון שפך כמו ואלה הנחלים • אשדות הפסגה • וז"ע ואלה דמה ישפוך על יסוד המזבח שחר' יסוד וע"ס (ויקרא ד' כ"ה) שהביא שם ישפוך קרא ותרגום • ולא הביא על מה שקודם (בפסוק ז') אולי שם הוא יסוד וסמך הכני על הראשון :

מז (ח) לילה • ועבד לך כסין בלילה • כל מה שכתב בזה הוא מבוחר עפ"י מ"ס בל"ס עפ"י פי' רש"י ז"ל אמנם מה שכתב על שהוספתי שיש להפריש בין הלשונות עלמס כי מה אמר הויליך ה' ואמר כי הדברים האלה חין להם שחר לא ידעתי למה ? כי אחרי כי כן פי' בעל ידי מכה האחרונה נהן להם פרעה היקף רשות ללכת כמו שהוא לפי' רש"י ומה לא יחבן כנו כן לומר על היליחה בזה הויליך ה' והוא כשחר ככון מולאו • ועוד נראה כי על כן נאמר בזה מנמלרים ולא מארץ מלרים משח"כ ביליחה ממ"ס נאמר מארץ מלרים : (ו) מועד צאתך ממצרים • זמן מפקד • עי' בש"ס ברכות ט' וכפחיס ק"כ שרז"ל

הבנו ג' זמנים וכמ"ס רש"י ז"ל והמתרגם הרגס כפשוטו שהגלוה ההחילה בלינה כמ"ס לעיל בפסוק ה' זל"ע • עכ"ל הרב • אמנם גם בכתיב הזה לא נאמר מועד אלאך מארץ מלרים רק מנמלרים והלא הוא רחיה למ"ס למעלה כי היליחה מעבדות היא חגיגה הלוייה בארץ אלא במדינה וכמו בהיפך וזכרה כי עבד הייה במלרים (להלן י"ב) וכן עבדים היינו לפרעה במלרים • ודרך אגב בזה ואחריך שינוי בלשון הכתיב להלן (כ"ד י"ז י"ה) כנא' שם לא הטה משפט גר יהוס ולא תהבול בגד חלמניה • ועי' אמר וזכרה כי עבד הייה במלרים ויפך ה' אלהיך משם משח"כ שם י"ט כי תקלור • כי תהבול כי תפגור שהכתוב משהעני בהבזיחה הארץ ומשפטיה נאמר אח"כ בפסוק כ"ב וזכרה כי עבד הייה בארץ מלרים מדה במוה והבן כי לא ראיתי מי שהעיר בזה • וכ"ה בפ' ואההנן כנגד שאמר בפ' והיה כי יביאך וגו' ובהים מולאים כל טיב כרמים וזהים אשר לא נטעה נאמר אחריו האמר לך פן תבבה חה ה' הלהיך אשר הויליך מארץ מלרים משח"כ שם בענין כי ויחלך בך מהר ואמרה לבנך עבדים היינו לפרעה במלרים ואח"כ אמר איתנו הליח משם למטן הביא אהינו להת לנו חה הארץ • וכן במקרא בבורים בפ' הבא בהחלה בא לתת חדה על ההולאה מן עמינו ועמלינו ולחלינו אמר ויוליחנו מנמלרים ואח"כ בא לתת חודה ביה ד על הארץ ועל פיחיה : (ח) ששית ימים • ששה יומין האכל פטירה • מ"ס בזה כי במקום שאין בו חלוקי דעוה הניה המתרגם חה הכהוב כפשוטו חין זה משפיק להך רומי' דקראו וגם לפני ההדיוטות הלא רחוי לפרש שלא יסחרו הכתובים זח"ז • ועי' מ"ס בזה בשמלה כי הוא נמשך אל הכתיב הקודם ופניה בצוקר והלכת וגו' ובס ששה ימים האכל מליות • ועתה חודה לאל כי מלחתי הדברים מכוונים אל מ"ס הרוקח ז"ל בהלכות העומר סי' רל"ד אחר שאמר בטעם למה לא אמר ששה ימים ציון העשו שבועות מפני שבשבעות לא היו בעירות והולרכו לספירה כי כל הרגלים היו צביהם וכו' אמר שם זהו ופניה בצוקר והלכת לאהלך ששה ימים האכל מליות • ופניה בצוקר ט"ו בניסן שהוא חול סמא האמר יום ט"ו היה לו לומר שבועה ימים האכל מליות אצל כההלכו לביחו יום ט"ו חין פסה עדיין כי חס ששה ימים עכ"ל • והנה על מה נאמר אחריו וציים השביעי עלרה וגו' לא העשה מלאכה • להב הראש"י שהוא דבוק אל ששה ימים והצדילו מפיחה אל פיחה אחרת עי' בפ' אפי העור מ"ס על דרכיו כי היום שביעי להכנין יום הראשון שהוא פיחה הא' כי ליום שהלכו לביחה הוא ששי :

ושפטים

ההפסד יהיה בין נעלך ובין נעליך ע"י לשון קודש
הוא פשוט כי נעלך הוא לשון יחיד כמו בלתי אחריו
ונעליך הוא ל"י אבל לפי המרגוש ש"י לא עדו ג"כ
בלשון רבים ע"כ אמר ש"ע מה הפסד לפי המרגוש :

פרשת נצבים

כמ (י) ער שואב מימך • מלי מימך • ע"כ
אשר לא תרגם מיידך [כ"ל כמו במדבר
י"ח] ואם מימך נשתה כי שם בחר' מיידך • ואח"כ
העיר על המרג' ובידך את לחמך ואת מימך שמת'
משקך ותידך אחר שמת' לשון לחמך בלשון מימך
שכולל כל מיני מאכל תרגם ג"כ משקך שכולל כל
דבר משתה • ונראה כי משקך הוא ל"י ומשתך הוא
לשון יחיד כמו ויעש להם משתה משתיא • והוא
קשה להבין כי נראה בהיפך בכ"מ שתיוד' הוא מורה
על הרבוי • ונראה כוונתו כי משתך הוא שם כולל •
ומשתך הוא כולל כל פרטי מיני משקאות כי בלשון
ויעש משתה כולל שהביא כמה מינים כמו באחשורוש •
ולפ"ו יתכן להבין גם אשר העיר בראשונה כי בלשון
שואב מימך הוא כולל כל מיני מים השאובים לאורך
האדם לרחייה וכדומה • משא"כ ואם מימך נשתה
הוא בפרט על המים הרלוים לשתיה חר' מיידך •
והנה לפי דברי הקדמון האלו עלה על רוחו להעיר
על לשון הכתוב ב' השא' ויהי שם ע"י וגו' לחם
לא אבל ומים לא שתה וכן בלשון הכתוב למעלה לחם
לא אכלתי ומים לא שתיתי למע' לא תרגם שם בלשון
מיכל ומשקה • וכן המחבר הזה לא הקדים הערה
שלו על פסוקים הקודמים • ונלע"ד כי הוא מאשר
לאמר שם ויהי שם ע"י • והוא נהנה מזיו השכינה
אשר גם זה נקרא למשל בשם מאכל ומשתה כענין
שאמרו חז"ל (שמות כ"ד) ויחזו את האלהים ויאכלו
וישתו לפי הת"ל שם וכמו שאמרו בגמ' (ברכות י"ד)
ועפ"ו אמרתי גם פפרת נאה בלשון הגמ' (ש"ד)
על הכתוב לחם אביכים אבל איש לחם שמלאכי השרת
אובלין • והקשו שם וכי מלאכי השרת אובלין לחם
(וימא ע"י) ולמה לא הקשו בזהם וכי מלאכי השרת
אובלין אלא שהוא מפני שגם המלאכים הם כנהנים
מזיו השכינה והוא קבלת השפע מאשר עליהם • ע"כ
לא דקדקו רק על מלת לחם וצוה יתיישב לע"ד
על מה שדרשו שם לחם אביכים על המן אבל איש
על יהושע שירד לו מן וכו' ע"י רש"י שם והקשו
שם בגמ' ואימא משה דנין איש מאיש ואין
דנין איש מאיש • ובתוס' שם הקשו למה
לא נלמד מאיש האלהים וע"י מה שתיירונו שם
מפני הנא' צו לחם- לא אכלו המן נקרא לחם :

כמ (י) מחוטב עציץ • כל מה שכתב
צוה וע"י מ"ש בשמל' וזה שהוספתי
צוה בספרי הל"ש ושם הזכרתי בשם חכם
אחד והוא החכם ר"ר שהזכיר וכחצתי ג"כ
כנגדו יותר בצריכות והבאתי שם מהמרגוש
רצו יוסף על ד"ה חוטב עלים שחר' ולקטיא
וכן ולגורתי העץ ולמקטעי קיסין והוא
דומה ללשון הר' יונקן וקצץ פתילים שחר'
וקטע ע"ש מה שז' הנראה לענ"ד :

(יז) שורש פורה ראש ולענה • מהרהר
חטאין או זדון מה שז' ההרהור והמחשבה
הם כמו השורש הפורה סמים ממימים •
לא הביאותי דבריו כי לא כל המחשבות שוות
ואדרבה מחשבה טובה הקב"ה מלרפה למעשה
אלא שלשון ראש ולענה מוסב על ההרהור
והמחשבה • ומה שז' במסגרת ולא זכרתי
להבין מדוע חר' חטאין בל"י או זדון בלשון
יחיד • נראה כי הוא מפני שהרהורי עבירה
קשים מעבירה כמו שאמרו חז"ל ואין אדם
ניזול מהם ע"כ רבים הם והם החטאים
כי מחשבה רעה מלטרפה למעשה • וע"י מה
שכתב בשמלה ליישב איך יתכן לשון הרהור
על השוגג אלא שהוא על ענין שמהרהר על
דברי חז"ל וידמה לפי הרהור לבו שהוא מותר
ועל ידי זה יבא לשגגות רבות מפני העולה
על רוחו ואומר שלום יהיה לי כי בצטריות
לבי אלך וכתרגומו ארי בהרהור וגו' ויהיה
לפי זה לשון שרירות מלשון שורר בציותו
ומלשון שריטין וקיימין :

פרשת וילך

לא (כג) מ"ש על ויצו את יהושע •
כי מש"ש הוא ברש"י ומלת למעלה
ל"ל בסוף הדבור מוסב כלפי שכינה כמו
שמפורש למעלה ר"ל לעיל פסוק ז' יפה הוא
מאד • אמנם לפ"ו יהי' כל לשון הכתוב שהביא
אח"י אל הארץ וגו' מיותר :

ועפ"י הל"ל יתכן כי לא יתכן לדרשו על משה

פרשת וילך

לא (כו) לקוח בחר' סיבו לפי שלשון לקוחה (הוא) סי' ביד ממש עד כאן לשונו ע"י רש"י שז' שהוא כמו זכורי
ושמור הילך ולכן קשיא ל"י למה תרגמו כזווי סיבו ותידך מפני שהיא לקיחה ביד לא כמו לקחת דמי
אחיד מידך שתרגם בלשון קבלה אבל הוא כמו ולקחת את דודאי בני שתרגם ותסבין • ואולי ל"ל מיד ויהי'
כוונתו שהזווי לקח חוקך ומיד לא כמו זכור • שמור • בעברי' • וכן הוא בחר' שם כמו זווי אדכר, קר :
אפאיהם

ועי' מה שכ' בגלג' לפי הנוס' ותחכבש בהתפעל :
 (ו) כי יקרא קן צפור' ארי הערע . והי' משפטו
 תחערע . אבל לפי ענינו תרגומו (פי' שהוא
 לשון סחמי) ומ"ש אח"ז ואולי לפי התרגום וכו'
 לא הבינותו כי אם מוסב על האדם הפוגע היה
 ראו כי תקרה כמו כי הפגע :

כג (י) ונשמרת מכל דבר רעי מדעס ולא יראה
 כך ערות דבר עבירה פתגם ז"ע כי זה
 תרגם מדעס וזה פתגם כי מלא בה ערות דבר
 עבירה פתגם ונראה כי במקום שיש בו מלא כל
 תרגם מדעס ומ"ש אח"ז ואולי לפי התרגום וכו'
 בלשונו ולא פירש לפי הענין כי אלא ונשמרת הוא
 בא בלשון כל כי תריך להשמר מכל מאומה משא"כ
 ולא יראה כך ערות דבר וכן כי מלא בה ערות דבר :

פרשת תבא

כו (ס) וענית ואברת . ותחיב . וכן וענו הלויס
 אכל ותטן להם מורים . ועניתי . וכן אם
 שלום הענין ובספרי וענית . אין ענית אלא מפי
 אחרים ולא העניתי עכ"ל ז"ל הספרי לפי הגהת
 הגר"א . [וענית ואמרת] מכלן אמרו [בכורים פ"ג]
 בראשונה כל מי שהוא יודע לקרות קורא וכל מי
 שאינו יודע לקרות מקרין אותו נמנעו מלהביא התקינו
 להיות מקרין את מי שהוא יודע ואת מי שאינו יודע
 וכמו על המקרא וענית אין ענית אלא מפי אחרים .
 ופ"י השיגי בלשון התרגום הוא מובן עפי' הגהת
 הגר"א שהוסיף לענין בלשון הספרי מלות וענית
 ואמרת כי אין עניה אלא מפי אחרים . היינו בלשון
 שנה' אמירה אלא העניה כמו בזה וענית ואמרת .
 וכן וענו הלויס ואמרו . ולכן מתורגם בלשון חשובה
 משא"כ ותטן להם מורים . וכן אם שלום הענין ועי'
 מ"ש הגר"א [בכורים פ"ג משנה ז'] על לשון הירושל'
 בלשון מקרין אותו שאמרו ולא עוד אלא שסמכו
 למקרא וכו' ופי' שהוא מדכתיב וענית ואמרת ואין
 עניה אלא מפי אחר כי לא שייך לשון עניה אלא
 כאשר אחר קורא והוא עונה . ועי' מ"ש בספרי
 חלושת שמלות :

כז (ד) ונעלך לא בלתה . לא עדו . ז"ע מה
 הספרי

בלשון רבינו' חי אפשר לפרש כן כי הי' לי' לחר' בלשון דהלתי' או פשוותי' עפ"י דרכו בכ"מ :

פרשת תבא

בש"ס שאינו חייב אלא על חטא ושעורה וחרקן
 במפולת יד והוא ציבש עכ"ל . לדקו דבריו
 כי מקולר לשונו על הגליון לא הבין כוונתי
 באמרי הלא מוסב על כרמך ר"ל גם על פן
 חוקדש שדרכו חז"ל חוקר אש' . והוא על כל'
 הכרס בכללו היינו הורע והבשמים כמו שהוא
 במשנה דלח"ס פ"ה משנה ז' ובהו"ט שם
 ד"ה הדלק . [ואגב ראיתי להעיר כי מלשון
 התו"ט שם שהביא מלשון הרמב"ם ותרגומו
 הדלק משמע שכן היה נוס' בתרגום] ומ"ש
 כי ההוס' בשם הר' משה מפוט"ח הביא
 ראייה מת"א לא מלאחי בתוס' שם הראייה
 ואולי הוא במקום אחר אשר נעלם מאתי :

כח (יח) ויסרו אותה . צתה' וילקון יהיה . עי'
 מה שכתב בפסוק לעיל כ"א י"ח על
 הכתוב הזה שחר' וילקון ושם וילפון ואפשר
 שלא שחר דרשת ר' אבהו (כתובות ע"ו) ע"א
 וסנהדרין ד' ע"א ע"ב) ולאו דלא האכלו על
 הדם לאו בכללות הוא ואין לוקין עליו וכמ"ס
 הכ"מ בהלכות מורים הל' קט"ו ועדיין ז"ע
 עכ"ל . [עי' בתוס' שם שהקשו צהיפך כיון
 דגלי רחמנא דלקו על לאו זה הי' ללמוד וכו'] :

כט (טז) לא תסגיר עבד אל אדוניו .
 כוונתו עבד כעניי בכותי שקבל
 עליו שלא לעבד עבודה כוכבים כח"ק
 דצרייתא גיטין ד' מ"ה ע"א עי' שמלה כי
 מאשר לא חר' בר עממין משמע כי לפי
 התר' בעבד שהוא ישראל כדברי הר"א .
 ומ"ס על הגאון בעל מיני תרגומא כי נעלם
 ממנו דברי מוהר"ם לובלין שלא חס ופירכה
 ר' יאשיה מעס אביו ולגני' הילקוט מעס
 כי נוכל לפרש כן אלהיו מצעי ליה לעג"ד חס
 בלשון אדוניו שבכתוב אבל בלשון המתרגם שחר'
 בלשון דהלתי' או פשוותי' עפ"י דרכו בכ"מ :

כו (ד) והגיהו . וילעניו . עי' בש"ס (מכות י"ה ע"ב) על אשר כהצ להשיג עלי
 אשר על גי' וילענייה כי גי' מוטעת המה וכו' . ולא ידעתי מה יענה על
 כהצ וינה משה את המטוה (במדבר י"ז כ"ב) ששם הוא בודאי רק לשעה כדכתיב אח"כ
 בפסוק י"ט ימלא מענה בכונה וגם חס היה רואה מ"ס בש' פהשגן הוא ס' יא"ר על
 פסוק וינה שם לא היה מצקם ממני מענה . ובאומה נוס' וילעניו בזה קשה להבין כי אם
 הוא ל' חופה הלא כתב רש"י שם הגי' שהוא מלשון לך נחה את העם ומה ענינו ללשון
 הלענה . ואי לא מסתפיא ה"א כי הי' הנוס' יעניו' מלשון חז"ל בלולב והיכן מנענעין כי
 גם בזה הוא מולך ומציא מעלה ומוריד ויהי' ע"ד שכ' החוקיני ע"ס :

לקונטרס מיני תרגומא אשר מצאתי בס' חומרי מהניחא לחרב הגאון הגדול
המפורסם מוה"ר גדליה ליפשיץ זלה"ה :

אחרי שזכי מדרכי מזין המטהרים צחתי אל עמק סוה הוא עמק הגדול גדול
דעה רב תבונה אשר מלאתי בספר חומרי מהניחא להגאון הנודע
בשערים • זכי תפלה ישראל והוא המחבר ס' היקר רגל ישרה אשר דרך גם הוא בין
המספחים וכתבים יתקו דברים ישרים וצני ליון היקרים הוא המשווה לשון הקודש עם שפת
המחברה ז"ל במלות שונות בלשון התרגום ובאזוה מהם בחר בטעמו ונמוקו עמו • ואחר
לשר חכמי החליתי בספרי עושה אור שני כללים צענין הזה כלל ד' מלה הגרופים
בלשון הקודש ומשוחפים בחרמית וכלל ה' מן המשוחפים בלשון הקודש ונפרדים בחרמית
והחליתי גם לדגמא ציונים בכל כלל לפי ענינו • אך אל הפרטים לא צחתי כמו שכתבתי
שם בכלל החמישי ליון מ"ד • ובין כה וכה עברו שנים שונים • ותהלה לאל עלתה בידי
להוציא לאור ס' לחם ושמלה על סדר פרשיות התורה ועוד בלו על התרגום באורים
חדשים עם שנים אשר החירו ממטמונים • וגם חכמי חכמי להיות אחרון לאחרונים בהוציאי
לאור ספרי חליפות שמלות • חמ"ס לא מלאתי ידי חובתי נגד המתחדשים אשר ההכבדו
בשמלתי ולחמי עלה ת"ל על שולחן גדולי ישראל לא יכולתי להתחפק לשאל ולהשיב
לשאלים מפני הכבוד • והנני להוציא לאור הדברים אשר היה ציני כבוד הרב
הגשר הגדול אשר הרבני עפ"י מחביו להדפיסו וברוב ענוותנותו מרוב גחיו והוא הגביר
בגבורתו כדבר ח"ס אל רעהו ודבר עמדי • וכאשר ראיתי כי רב גדול כמוהו יד מעמק
הלכה להעמיק בבואור התרגום לפי ערכו מלאתי יד להוציא לאור את אשר העתקתי לו
זה שנים רבות את קונטרס מיני תרגומא לח"ס כערכו להרב הגאון גדול דעה מוה"ר
גדליה ליפשיץ זלה"ה אשר היה מעורב בס' חומרי מהניחא ולקטתי אורות עם אזוה הערות
לפי מך ערכי להגדיל ולפאר בהם את ספרי הזה אשר הוא מעט הכמות • ואחר אשר דברי
הגאון הוא כמנ"ח חלקי בספרי הרשון עושה אור בכללים הג"ל ע"כ קראתי את ההערות
בשם אור בשלמה ויקרא גם כלל הקונטרס בשם הפרט למצן יהיה כחלק שני
לס' עו"א צעד חזון למועד להחזיר להדפיסו בעזרת השי"ח :

פרשת האזינו

לב (כו) אפאיהם • וי"ל כי אונקלוס בזה ר"ל מדהוה למכתב לישאל אחרינהו וכו' לרמוז גם לשון חף כמו שהוא בחר' וכלל המורה הגדול שחר' בלשון חוונהו שהוא לשון מראה והן הן גופי מורה בעיניו של יחיה בקדושתו וגרושתו ר"ל שכללו בלשון שלוח ושלחה וי"ל שה' והיה מקיש הוי' לי"ל:

פרשת ברכה

לג (ג) מימינו אש דת למו • לא הרגמו הן אונקלוס כמו של רש"י ר"ל כי רש"י כתב ד"א אש דת כהרגמו שנתהו להם מתוך האש • אלא שהוא כמו שכתב הוא עלמו בתחלה שכתב מתוך האש • כאשר הכותב מתוך הדיו והיה ימין לשון זכר כמו נצח ימינו כד' ור"ל לשון יחב לנו שהוא לשון זכר מוכב על הימין ולא על אורייתא שהיה ראוי יהיב:

לב (כה) חרנת מותא • אשר העיר למה לא תרגם בלשון אומחה כמו לשל (שמות ט"ו ט"ז) י"ל על פי פ' רש"י שם אומחה על הרמזים אבל בזה שהוא מוכב על החרדים שהם פנימים הוא על הקבוצים ולשון חרנת הוא קרוב מעיני חרדים כמו חרנן שהוא בן הבית:

לג (ג) ושמה לא תבוא • מ"ש בזה מפני שמשם ראה ח"י בעיניו ממש ע"כ לא חר' לא ח"י לא הביטוי מנין לו שהראיה כביאה ומה שהר' לא תעול הוא פשוט כמו שם (כ"ז ד') ועי' מה שכתבתי בצו"א כלל ה' ליון צ' ושם בהערה:

פרשת ברכה

לג (ג) ואחא מרבבות קודש"מ"ש נגד החכם רי"ר עי' מ"ש בלחם ושומלה • אמנם גם

חכם הזה לא ראה להגיה חליה שהיה בוא"ו אלא שהיה קורא ה"א במקום ואלו כמו ובמותה יאמר ומאשר לא בא בלשון ביאה ובה רק בלשון י"ל כי בא לכלול את הברואים אלו ע"ד הכתוב בזכריה ובה ה' אלהי כל קדושים עמך (זכריה י"ד) והוא ע"פ הרבו של המתרגם להוסיף עפ"י המפורש ב"מ"א • וי"ש עפ"י לשון הירושלמי ש"ל ועמם רחוק מאד אחר שלא מלינו לו דומה בהרגום מה שכתב על מלת למו שחר' לגא על מה שב' ואנכי לא חרחה שום הוכחה כי בכתוב משה את התורה כשלישי המדבר היה יכול לומר להם לא ידעתי מה ענין הכתיבה אל הדברים אשר דיבר אליהם בפה יואם ועוד התורה לומר שהיה לו רשות לשנות בכתובה הלא טוב בהמת היה לו לומר בלשון לנו לכלול גם עלמו עממם ועוד התורה היתה כתובה במרום קודם ביאת העולם עפ"י דברי חז"ל ולכן הלא מוטב שאל' שכן היה כתיבתו כדיבורו בלשון למו אשר מלינו שיהא פשוט כמו לשון ופעם אלהו ופעם כמו לנו וע"כ חר' המתרגם בזה כמו לנו עפ"י הדבור אליהם ובמו שב' וגם שאל' להשנות הלשון שאמר אחריו זה לנו שכלל עלמו עם כלל ישראל:

(י) יחי ראובן ואל' ימות' שת' ומותא תנינא לא ימות' עי' מ"ש בזה וגם שהביא מלשון ה"י שהיה על תחיית המתים שהרשעים ימותו פעם שנית והוא כשאר לדיקים יקוץ לחיי עולם קשה להבין כי בצרכתו לא ידבר על ראובן עלמו אבל על כלל שבטו ובעת אשר יקוץ אלה לחיי עולם יחלה וגו' היתכן שכל שבטו יהיו לדיקים ואין בהם הרשעים כמו בשאר השבטים שימלאו בהם כאלה וכאלה אבל יתכן להוסיף על דבריו עפ"י מ"ש בשמלה כי מותא תנינא הוא על הפסקת הדורות כי חף שימלא גם בהם כמו בכל שבט ושבט לדיקים ורשעים עכ"ל הכלל לעולם יחיו כענין כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב לעולם יירשו חרץ ונרר שרשיו לא ימותו ונראה להבין זאת בל' הכתוב וי' גבר יחיה ולא יראה מות וקדק הכתוב לומר ולא יראה מות ולא אמר ולא ימות כי יש לדיקים שלא ימותו אלא שיראה מות כמות כל אדם: אבל גם במיתתם קרויים חיים • וע"ד זה אמר קהלת וראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש עם הילך השני אשר יעמוד תחתיו • כי בזה כל נחמת האדם לעלמו אשר יאחר לו שם ושאריה בעולם אבל לא כל אלה זוכה ליה ויבטו שאמר אחריו אין קץ וגו' גם האחרונים לא ישמחו בו וכנגד זה אמר הכתוב בישעיה כה אמר ה' לשרים וגו' ונתתי להם שם טוב מזנים ומצוות שם עולם חתן לו אשר לא יכרת • ועד"ז פרשתו בצרכת יעקב לבני יוסף שאמר ויקרא בהם שמי • ושם אבותי אברהם ויחזק כי מורה על רחוק אחר שנתגדל יוסף והיה למשנה למלך מצרים ושמנו הולך בכל המדינות יקראו בניו וכל דורותיו רק על שמו ע"כ בחר אותם שנקראו בשמו • ועי' שם בצעל העורים שהביא ממסכת ב' ויקרא בהם שמי ויקרא שמו בישעיה (רות ד') לומר שכל בני ישראל נקראו ע"ש יוסף כדכתיב בצרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה • ובהו אשלים ספרי הזה אשר ילדתיו אחרי בלותי אשר ע"כ קראתיו בשם הכללי אבני ליון פי בן חין לי והיה לי לניון האבן הזאת בדברים המלוינים בהרגום הראשון ביהודה ועוד לקרא • ויקרא בהם שמי בן ציון יהודה בן אלי' זל"ה:

לח (יד) ותסר והריון ת"ש לשון עדי וכ"כ תרגם שלל וכל לשון תכשים כי ההרה דרכה שתסור מבעלה וכן תכשיטין דרכם להצניעם ולא ללבשם תדיר וכן השלל הוסר מרשות הנגזל. [היכר בזה מה שלא הביא כי כן נמצא בלשון עבר כמו שהביא (ויקרא כ"ו) בתרגום וחרב לא תעבור בארצכם שתר' לא יעידון] :

למ (כא) ויט אליו חסד ונגד וכן תרגום של משכו אבל ויט דיהודה תרגם וסמא ובהמי נא כדרך תר' ארכינו וי"ל. (א) [עיי' מ"ש ב'פ' נשא בלשון כי תשמה אשתון] :

מא (יט) דלות חסוכן כדל (ויקרא יד) דתר' מסכן [והוא רחוק מאד כי בלשון חסוכן הח' מן השורש וכן המ"ם מלשון מסכן ולא נמצא חלוף הח' עם המ"ם (ב) :

ממ (כב) שתרגם פרת הוא כפרו ורבו דתר' פושו וסנו (כד) בתר' נבואותיו עיין רש"י ור"ל כחז"ל דחלום א' משישים בנבואה :

נ (יט) התחת לתר' כמו אל תירא ואל תחת :

ספר שמות

א (יא) מסים כהמסו את לבבינו (דברים א' כ"ח) [פ'י כי לשון מסים בלשון הקודש הוא לפי התר' שתר' שלמונין מבאישיין הוא כהמסו את לבבינו שתר' תברו אלא שתרגם בזה לפי הענין. וכן תרגם נמוגו ב'פ' בשלח אתברו אף כי נמצא בתרגום ימקו בעונם שתר' יתמסון והי' נראה לכאורה כי הוא מלשון נמוגו כי גיב"ק מתחלפין אבל העיקר כי יתרגם בכל מקום לפי הענין עפ"י שינוי לשונו ועל וחס השמש ונמס תרגם פשר] :

(יט) כי חיות הנה מלשון התכמה תחיה בעליה כמאמר חז"ל שקורין לה חכמה [וקשה כי לשון חז"ל הוא על המילדת ובוה הלא הוא על היוולדות והיא נקראת בלשון חיה והחיה תנעול את הסנדל. ונראה כי הוא עפ"י פ'י רש"י ז"ל בקיאות כמילדת וע"כ נקראת בעברית בלשון חיה ובתרגום ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא. וע"כ תרגמו בלשון חכימן לפי הענין כי לא נצרכו למילדות כי המה בעצמן חכמות ואף שנקראו בלשון המילדות כן אין ראייה לכל יולדת שלא תהיה צריכה למילדת שהיא חכמה באמת. וע"כ בלשון חז"ל נקראת המילדת חיה והוא לשון ברכה כנגד הסכנה בשעת לדתה כמו שאמרו חז"ל. ועוד נראה לענ"ד כי עיקר לשון חכימן שבתר' הוא מלשון הכר בתרגום ויכר יוסף וחכים. ובוה הוא תשובה נבונה לפרעה וראיתן על האבנים אם בן הוא וגו' ועיין מה שכתב בקונטרסו ל"ח] :

ב (יא) מכה מחי כאורג (שמות כח) (עובד מאחו) ונראה דעיקר שם מלשון קרוב ונגיעה בתרגום (צמדנר ל"ד) ממי בתרגום מגיע (בראשית כ"ח) דאריגה נתקרב וכמו כן המכה למכה וכן אנשים אחים מקורבים משורש אחד וכמו כן המתחו דתנן פ"ו דב"מ וי"א (ג) :

העו

(א) ועוד יש דמתורגם בלשון ארמא והוא על נכות יד כמו נכית ימיך נטס ידך ויש בלשון הגללה כמו לא תטס משפט לא תגלי ועוד בלשון הפרסה ויט אהלס תרגום (בראשית י"ג) ופרס. והמזין יבין כי כלס מתורגמים לפי עינים. כי אין דומה ויט אליו חסד שהוא בלשון הגמול לחז"ל חוט של חסד משוך ללשון ויט יהודה שהוא פשוט לשון פניו שתר' וסמא. וכן אין דומה תר' לשון ארכינו שתר' בסקי נא כדרך ללשון לא תטס משפט שתר' לא תגלי כי הרשון הוא על הטי' הפשוטה ולא תטס משפט הוא הגללה אל הכד מן היסוד אל חיזה כד ואולי מזה הוא לשון גלי על הכפילה בל"א וכן בלשון הטיה הפשוטה אין דומה לשון הטיה אל הכד ללשון הטיה למעלה שתר' בלשון ארמא ויש אשר נכתבו עלמו משורש לפי תרגומו כמו (שמות ז' י"ט) קח מתוך ונטס ידך שנאמר אחריו בפקוק שמאחריו וירס במטה ואולי מזה למד המתרגם בכל לשון הטיה יד אשר במכת האפרדעים והכנים שתר' בלשון ארמא. וכן ויט משה את ידו על השמים תרגם בלשון ולרס כמשורש על השמים אבל ויט שמים וירד (הגלגים י"ח) תרגם ולרסן. אף כי בלשון הקודש אין הפרש כמו שהביא הרד"ק שיהיה בענין אחד והוא מהשתנות הלשונות והתפרשו זה מזה :

(ב) ואולי על דעתו חסר הח' בלשון מסכן כמו בלשון מסוחא מן מסוחוח :

(ג) וקשה לו לפי זה מה יהי' ההפרש בין לשון ממה ולשון לקס וכבר כתבתי כי ההפרש הוא כי ממה הוא על הכאה שיש בה השתחה או קלקול ובלשון הכחוב מכה איש שתר'ס דיממי מה שאין כן

בס"ד מיני תרנימא הקלור מחבורי הגדול לפרש התרגום ולברר ט"ם שנמצא שמה ולרסום איזה מלות שתרנמוס שזה לידע פירושם . וגם לפרש דברי רש"י שבתורה וכו' ושמות המשוללים :

ס פ ר ב ר א ש י ת

א (ב) תוהו תרנומו כמו שמם שוה לויקרא כ"ו (א) : (כא) התנינים תרגום דגה בפרשת וארא ומצינו לשון תרגום בתורה מי מילל (ב) :

ב (יא) פישון תרגום של פרו וגם הגוף נקרא נפש מהאי טעמא שאין נשבע לעולם כירושלמי והר"ן פ"ק דתענית (ג) :

יח (יד) היפלא תרגום היתבסי (שמות י"ט ד') תר' בענין אחר בלשון הפרשה וי"ל מרש"י דברים י"ד פ"ח (ה) :

כד (כז) נזם (שמות ל"ב) ת"ש ושם ל"ה שתרגם בענין אחר נ"ל דקאי על כדתיב נזם זהב באף (ה) :

לא (ט) נקודים וברודים תרגום ופציחין עיין רש"י במדבר י"ג ובראשית כ"ה מ"ז ור"ל פתוח בין לובן ללובן (ו) :

לד (לא) הכוונה הכנפקת ברא דס"ל כוונה ממך (תהלים עג) וזנים ממרחקים (ד"ה ז' ט"ז) דר"ל נפרדים כ"כ כוונה נפרדת משבת בית וביקרא (כא) דתר' מטעיא דלא מוסר

מפניו עי' אה"ע סי' ס"ח (וצ"ע הלא גם בכ"ג וחללה זונה תר' ג"כ מטעיא ושם בוודאי אף הפניו' בכלל כי הוא מוזהר על הבתולה ונראה מפני שהוא רק בעשה והוא אשה

בבתוליה יקח אבל אינו בכלל הלאו וחללה זונה לא יקח רק אשר היתה לאיש ואף ע"י זנות בלא קדושין ואיננה גרושה או אלמנה) :

(א) גם בלש"כ הוא נרדף עם לשון שממה ונחוסו ילל ישימון (דברים ל"ב י') עי' רש"י שם אבל נמצא גם בתרגום ויחמד יחמך חרדה גדולה ומה טוהא רבא והוא לשון השתוממות וכן לשון טאה בעברית הוא נרדף עכו לשון שממה עי' צד"ק בשרשיו ומה שהביא ממנו הסתפעל והאיש משתאה לה (בראשית כ"ד) . ולפ"י ה' נלע"ד להביא בחר' שם במקום שהי' בה' . חתי עי' מ"ש בער"א כלל א' :

(ב) שם בפי' וארס בחר' והדגה חר' טויי שהוא שם הקבוץ ואם יהיה הנפרד לשון יחיד חנין ה' דומה לשם נחש בעברי שחר' חנין וממלא בלשון הקודש התנין הגדול הרובץ (יחזקאל כ"ט) והוא שם לרגלים הגדולים כדמות הנחשים וא"כ אין ראי' שהוא לשון תרגום וכן מה שהביא מלשון מי מלל אין ראי' שהוא לשון תרגום אלא שבלשון חר' בא על כל לשון דבור משא"כ בלשון הקודש הוא על דברים הברורים כמו בלשון הכ' ברור מללו מי ימלל גבורות ה' וזהו שחר' מלן מהימן דימר :

(ג) עי' רש"י שהביא שהוא נילוס ועל שם שמימו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון כמו ופשו פרשיו ולא כמו שפי' בלשון פרס שמימיו פריין ורכין ומצדיו את (הגוף) האדם . ונראה שזה המפרסד בין לשון פשה ונראה כי עקר הכלל הוא בהפך כי כל דבר המכוסה הוא נעלם ומובדל ומופרסם

גם מה שהביא מהירושלמי והר"ן למה נקרא שמה נפשא דהיא נפישא משמע לרבוץ התפשטות החטא אלא מלשון פרו :

(ד) הוא ממ"ש רש"י בלשון כי יפלא כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה שהדבר נבדל ומכוסה ממך ולא הבינותי דבריו הלא כן הוא לשונו גם בזה ובי' שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה אלא משום כי שם אמר כל הפלאה שכולל כל לשון הפלאה אבל קשה ממה שהעיר המחבר משמות ט' ד' שהוא מל' והפלה שהוא בה"א ותרגומו ואפרים ואם כי תרגם גם עושה פלא עבד פרישן אבל הלא היו הססים גלויים מה שהבדיל בין מצרים בין ישראל . ונראה כי עקר הכלל הוא בהפך כי כל דבר המכוסה הוא נעלם ומובדל ומופרסם

אבל יש הפרשה שהוא בגלוי כפלאות ה' אשר יעשה ועי' מ"ש בער"א כלל ד' ליון א' בהפסד שם :

(ה) לא הבינותי דבריו כי בזה שמפורסם אחריו ואשים הנזם על אפה חר' קדשא וכן שמות שם את נזמי וזהב אשר באוני תר' קדשי רק בלשון חת וגזם צפ' ויקהל תר' שכוין או שכוין . וי"ל לפי דעתו שבין בנזמי האף ובין בנזמי האוזן יתרגם בלשון קדשא רק בלשון נזם סתם שכולל כל המינים חר' בע"א ועי' מ"ש בשמלה בפי' מעוה באריכות :

(ו) ראה כי הביא בתחלה מפ' במדבר ואח"כ מבראשית כי במדבר שאמר הבנחמים והוא הפך הבנמצרים ו"כ בהכרח כי הבנחמים הם פתוחים ואח"כ הביא מבראשית כי על נחלרותם חר' כמו הבנחמים בזה וע"כ חר' שם בקירוסם כמו הנמצרים בזה וע"כ חר' שמה :

(ז) ראה כי הביא בתחלה מפ' במדבר ואח"כ מבראשית כי במדבר שאמר הבנחמים והוא הפך הבנמצרים ו"כ בהכרח כי הבנחמים הם פתוחים ואח"כ הביא מבראשית כי על נחלרותם חר' כמו הבנחמים בזה וע"כ חר' שם בקירוסם כמו הנמצרים בזה וע"כ חר' שמה :

(ח) לא הבינותי דבריו כי בזה שמפורסם אחריו ואשים הנזם על אפה חר' קדשא וכן שמות שם את נזמי וזהב אשר באוני תר' קדשי רק בלשון חת וגזם צפ' ויקהל תר' שכוין או שכוין . וי"ל לפי דעתו שבין בנזמי האף ובין בנזמי האוזן יתרגם בלשון קדשא רק בלשון נזם סתם שכולל כל המינים חר' בע"א ועי' מ"ש בשמלה בפי' מעוה באריכות :

(ו) ראה כי הביא בתחלה מפ' במדבר ואח"כ מבראשית כי במדבר שאמר הבנחמים והוא הפך הבנמצרים ו"כ בהכרח כי הבנחמים הם פתוחים ואח"כ הביא מבראשית כי על נחלרותם חר' כמו הבנחמים בזה וע"כ חר' שם בקירוסם כמו הנמצרים בזה וע"כ חר' שמה :

(ז) ראה כי הביא בתחלה מפ' במדבר ואח"כ מבראשית כי במדבר שאמר הבנחמים והוא הפך הבנמצרים ו"כ בהכרח כי הבנחמים הם פתוחים ואח"כ הביא מבראשית כי על נחלרותם חר' כמו הבנחמים בזה וע"כ חר' שם בקירוסם כמו הנמצרים בזה וע"כ חר' שמה :

(ח) לא הבינותי דבריו כי בזה שמפורסם אחריו ואשים הנזם על אפה חר' קדשא וכן שמות שם את נזמי וזהב אשר באוני תר' קדשי רק בלשון חת וגזם צפ' ויקהל תר' שכוין או שכוין . וי"ל לפי דעתו שבין בנזמי האף ובין בנזמי האוזן יתרגם בלשון קדשא רק בלשון נזם סתם שכולל כל המינים חר' בע"א ועי' מ"ש בשמלה בפי' מעוה באריכות :

ונשף ככבש כשב והרבה כתום' (צנא צתרה דף ק"ו) ד"ה נמוש נלא הבינותי כוונתו כי תחת אשר נלאו המפרשים להסיר ההגשמה מהבורא יתברך שברא את עולמו בלי עמל ויגיעה בטר בענין שהוא הגשמה. וגם בלשון נשפת ברוחך תר' המתרגם אמרת במימדך להסיר ההגשמה. וכן תר' בזה ונה ועי' מ"ש הרב בספר נתינה לגר על שנוי לשון התרגום בזה מאשר תר' על וינפש בן אמתך וישקט. ונראה כי בא בדבריו אלה להסיר ההגשמה גם בלשון הקודש וע"כ דומה זה ללשון נשפת שהוא מוסב על הרוח וכמו שמצינו וברוח פיו כל צבאם שברוחו ברא את עולמו ונאמר בתהלת הבריאה ורוח אלהים מרתפת וכתרגומו שם מנשבא ויהי' לשון וינפש כמו וינשף ע"ד לדשנו להסיר הדשן בן יהי' בזה על הסרת הנשיפה. ועפ"י התרגום שם בלשון נשפת שפי' שהוא על מאמרו ית' יהיה בזה לשון ונה שנת ממאמרו ית"ש וראיתי בספר הנקד' רביד הוהב בכתוב במאמר הראשון ויאמר אלהים יהי אור הביא מירושלמי פרק אלו שפירם מדכתיב ויאמר דבאמירה ברא הקב"ה את עולמו וכתוב לפנינו וישבות ביום השביעי וכתוב כי בו שבת וגו' כמו ששבת הש"י ממאמר בן גשבות ממאמר דהיינו שהדבור אסור כ"ו ראיתי להאריך ללמד זכות על הרב הצדיק המחבר זכותו ועמד לין :

לב (טו) חרות תרגום קעקע (ויקרא י"ט כ"ח) (כס) לשמצא לסאבותהון כצ"ל כת' טמא סאב וכעין פרוע (סמות ס' ד') לרש"י נרחק ונתעב אבל סב תר' (ויקרא ח' כט) ר"ל כי שם תרגם לשון ויקח ונסיב משה והוא הפך לשון הרחקה :

לד (לג) תבונה תרגום סבל ובקהלת החכם יהיה או סבל נשתמש דבר והפכו כרש"י (סמות כ"ו ג') ד"ה לדשנו וי"מ כמו שכל את ירו (צרחסית מ"ה י"ד) ונ"ל לפ"ו מלשון חלוק מדעת שאר אנשים לחכמה או לשמות (ט) נגב תימנה (נקרא הכי כפי' רש"י צצ"ק דף פ"ח) ד"ה וכן [רש"י פ' שם על לשון ובנגב ובעטק. ובשפלה ובנגב (דברים ח') לכן נקרא נגב שאין שם צל אילנות שכל שעה היא נגובה. אבל מה ענינו לזה ועיין מה שכתב לעיל שהוא על הצד העולם וכן תרגם בזה המתרגם עבר דרומא כמו שם. ולשון תימנה הוא מלשון ימין כי הוא מוסב על החצר. וקשה לי שלא העיר בלשון קדמה מורה להלן פ"ב והתרגום תרגם קדומא. וכן תר' רוח קדים קדומא (סמות י' י"ג) וע' מ"ש שם הראב"ע :

ס פ ר ו י ק ר א

א (ח) ברש"י ת"ל קול לו קול אליו ר"ל ממדרש ס"פ נשא הקול מדבר אליו והל"ל מדבר לו ללמד שקול נמשך אליו כרש"י ביומא (פ"ק דף ד' ע"ג). שו"ת מהר"ם אלשקר וולכאוורה קשה לפ"ו א"כ ה"מ ללמד מכל לשון אל הנא' אצל דבר ולא ביחס הלמ"ד למשה וכן התרגם תרגום לשון אל בלשון עם רק בזה על הקריאה תר' לשון אל ביחס הלמ"ד למשה הרי כי לשון אל שוה ליחס הלמ"ד. ונראה לענ"ד כי רק בלשון הנא' שם את הקול כדבר והמ"ם בחיר"ק וכתר' כתמלל שם קשה שהי' צ"ל לו ופי' הי' מדבר על הקול כאלו מדבר לעצמו כמו לך לך. ועכ"ו משה שמע כמו שפי' רש"י שם. והנה שם נאמר בכתוב ובבא משה וגו' לדבר אתו. וע"כ תרגם המתרגם שם גם ל' אליו בל' עמיה :

ב (טו) ויחטאהו לא תר' מלשון הזאה דלא כרש"י הנא אלא (כיומא פ"ה דף ל"ח ע"ג) דתנן מחטא וכרז"ל (בחולין רפ"ב דף כ"ו) דיחטאהו לישנא דדכני הוא כמ"ד החטאני באזוב ואטרה וכתו"ט שם ולהכי תרגם כפר דאין כפרה אלא בדם :

ג (ג) מפרסת לא תר' סדיקא כפרום לרעב (ישעיה ל"ח ז') וכתב שוסעת שסע כושמע (ויקרא ח' ז') התרגם פרק והכא תר' הענין ולא המלה : (ג) רש"י שהשווה בדמומה (צ"ק י') פ"ג וידום אהון וכ"כ בניו וקבלו באהבה : (ט) סנפיר תר' ציצין כציצית ראשו (דיחוקאל ורמיה מ"ח ט') דפרשו דבר הבולט נקרא הכי וע' רש"י (זכמים דף כ"ז ע"ח) : (טו) בת היענה תר' נעמיתא ורז"ל קראו נעמה ואוכלת זוכית וברז"ל כרש"י (צננת פרק י"ח דף ק"ח ד"ס) נעמית ומתאבלת תמיר אבל כבנות וענה הר"ן פ"ג (דחולין) : (כ"ט) הצב כעגלות צב (במדבר ז' פ"ג) דפי' רש"י מכוסה כ"כ מין שילדקרעט מכוסה בנרחק : (מ"ג) נעמיתם עי' בבעל הטורים אך (כיומא סוף פ"ג) משמע דכתוב ונעמיתם וצ"ע [מדאמרין שם (א) אל הקרי וכו'] :

מ (יט) העז תרגם כנש כמו הניס בווקהל ע"ש שמתנבך על הנאסף נקרא העז מלשון עוז והניס כוונם (שמות ד') שמבריחם באסיפתם :

י (כא) וימש חושך בתר' דיעדי בתר' ויסר ואפילה תרגם קבל וס"ל דוימש כמו משיתיהו דתרגם הסרה [שם תרגם שחלתו] והוא משוכה מן המים וכמו בלשון חו"ל כמשחל ביצתא מחלבא והוא הסרה קלה] :

יא (י) לא יחרץ שם העיקר ל' הסרה ונשאל לנביחה כי אי אפשר לנבוח כ"א בהס"ר ונפרד שפתי הכלב וירקק חרוץ שנפרד מפסולת וחריצו החלב שנפרד מנסיובי וחריוץ ויקרא כ"ב שנפרד בסדק ואדם חרוץ שנפרד מדברי הבאי . [נראה כי על דעתו לשון חרץ הוא כמו חלץ בלמ"ד שהוא לשון שלופה והסרה כמו שכתב הרד"ק בשרשו ש' חלץ . אבל בשרש חרץ כתב שהוא לשון תנועה וגם לשון גזירה וחתוך וע"ש שהביא כל אלה שהביא המחבר בזה ועוד יותר והגאון איש תלמודו לא ראה ס' השרשים וישפוט שפוט פפי העולה על רוחו] :

כ (ז) לשוא תרגם בחנם ולענ"ד להפוך הגי' כרש"י דל' דלגי' שלפנינו לא שייך דסיים כי לא ינקה וכו' דהא שקר חמור מחנם אבל לגי' רש"י שפיר . דהך לא תימי בשמא דה' לשקרא דהא לא ינקה למאן דימי בשבא למנן ומכ"ש לשקרא (א) :

כב (טו) וכו' יפתה ויאבק (בראשית ל"ג) תר' שוה כי גם שם בפלפול ופתוי הי' [עיין ברמב"ן שהאריך בזה לפרש לשון השתדלות והשוה ג"כ את זה לתר' ויאבק שהוא לשון תחבולה במעשה או בדברים להטות לבב זולתו . וזהו לשון פלפול שבדברי המחבר כמו פלפלת בחכמה] :

כג (יא) ונמשתה תר' דלא כב"מ דף ל"ט דרמש מדעתו ונמש בע"כ (עי' מ"ש בלחם אבירים כי גם מלשון הכתוב עולליהם ירומשו הלא נראה שרמש בע"כ ועי' שם מה שכתב לישב דלא תקשה על לשון הגמ' מלשון הכתובים כי ההפך בין לשון רמש ונמש כי רמש היא עוובה ביותר מן לשון נמש . ועל כי עויבה מדעת הוא יותר מעויבה בע"כ ועי' תפשו חו"ל בלשונם כי רמש הוא מדעת ונמש הוא בע"כ אבל לפי התרגום באמת שני הלשונות שוים רק שהוא בחילוף אות נ"ר הידוע] :

כד (יב) פעמותיו [זויתיה] שם העיקר כהולם פעם (ישעיה מ"א ז') הכאה ונשאל לזוית דההולך מצד זה לצד אחר נוכח ונרחף בזוית וכ"כ פעמון זהב דענבל מכה בוג . ורדך פעמיו (תהלים ח') דבפסיעותיו מכה בארץ . והפעם רוחו (בראשית מ"א ח') דהמתבהל מכה לבו בקרבו . והפעם אורה (סס כ"ט) דשינוי הזמנים ע"י מזלות שמכה בהלכום ברקיע :

כו (יח) נגבה תימנה הבא נכפל בצדה צמא (ישעיה ס' י"ג) משא"כ (בראשית י"ג ד') וצ"ע [נראה שהוא על מה שנאמר שם פסוק או הנגבה וכן שם פסוק מנגב ועד בית אל ולא הביא לשון המתרגם בזה שתרגם עבר דרומא ויש להעיר עוד בלשון הכ' שלא אמר בזה לצלע המשכן כמו בפסוק כ' . ונראה לפי הערת המחבר מלשון נגב דשם שהוא נגב העולם כי לא הוזכר המשכן בפסוק הזה ולשון תימנה הוא על המשכן כנגד הנא' להלן צפונה שהוא מוסב על המשכן וזהו שתר' לרות עבר שהוא כנגד לשון צלע הנא' שם . ומה שלא נאמר שם כמו בצפון הוא מפני כי בתחלה היה צריך להעמיד הקרשים של דרום והוצרך לחשוב על דרום של עולם משא"כ צלע השנית יחשב כנגד הראשונה אשר אז נקרא צלע המשכן] :

קא (יז) וינפש כנשפת ט"ז וי"ד לרש"י הפחה דדרך נח ממשאו לנפוח בנחריו ונפש וגשף

ארכעוס יכו שתרגם ולקוייה וכמו שיש הפרש בלשון המרגום בין לשון מחס' ובין לשון מחיקה בקו"ף שהוא על מחיקה הפשוטה . וגם המחיקה הוא צנניעה :

(א) ובגמ' תמורה ג' אמרו אם אינו ענין לצבועת שוא תניסו לצבועת שקר ועי' מ"ש בשמלה כי לפי' הי' רלווי בשניהם בלשון מנן כמו שהוא בחר' יוצ"ע או בשניהם בלשון שקר עפ"י לשון חו"ל תניסו לצבועת שקר אבל מאשר לא תרגם בלשון שזועה כמו בלשון ולא תשבעו בשמי לשקר ותר' לא תימו אשר הוא כמו שהערותו בשמלה שם כי הוא לכלול גם הזכרת שם ה' לצבועת יחכן היום' למננה בראשון ורק השני לשקרה עפ"י הגמ' תניסו לצבועת שקר וקושייתו יש לישב לענ"ד כי בא להשמיענו דרך בשבועת דממור ס' הוא דלא יקנה אבל ב"ד מנקין אותו ע"י מלקות כמו שדרשו שם ח"כ לכתוב קרה לא יקנה ולשחק :

דמה שנתגדל השער הוא רחוק ממקום גדולתה [הנה השוה הלשון אל מה שכתב שם רש"י בלשון תפריעו - אבל בזה פ' רש"י סותר את קליעת שיערה כדי לבוותה והוא כמו שתר' שם תפריעו הבטלון - אבל בלשון הכתוב ראשיכם אל תפריעו (ויקרא י' ו) בתרגום לא ירבון פרוע ובפ' רש"י שם אתם תגדלו שער אבל בתר' וראשו יהיה פרוע שם (י"ג מ"ה) בתר' יהי' פרוע כמו בזה 'שתר' ויפרע - ובכח"ג בפ' אמור את ראשו לא יפרע בתר' לא ירבי פרוע ובפ' רש"י שם לא יגדל פרע ולהלן (ו' ה') אצל גזיר מפורש בל' תרגם גדל פרע שער ראשו - ונראה כי בפריעת הראש נכלל שני הענינים הגידול והבטול - ולכן בלשון אל תפריעו וכן את ראשו לא יפרע שהוא מורה ההפך שיגלח שערו תר' לא ירבי ובלשון גדל פרע שהוא מצוה רק שלא לגלח רק שאין בו לא תעשה רק עשה תר' ורבי פרוע אבל אינו מחויב לבטל הקליעה - מה שא"כ בזה ופרע תר' ויפרע שיש בזה ענין הבטול של הקליעה - וכן בלשון יהי' פרוע תר' יהי פרוע מלשון יהיה נראה כי אין מצוה לבטל הקליעה אלא שיהי' כאשר הי' אבל בלשון כי פרוע הוא כי פרעו אהרן תר' בלשון בטול אחר שבא ע"י המעשה כמו שפורש כי פרעו אהרן - אבל בזה ופרע את ראש לא יוכל לתרגמו בלשון בטול כי בסתירת הקליעה לא יבטל השער - ולכן פ' רש"י בזה בלשון סותר את קליעת שיערה - אבל בלשון גדל פרע פ' גדל פרע מוסב על קדוש יהי' לגדל הפרע והוא המניעה לגלח עד אחר שלשים יום ובוה יהי' דומה ללשון רחוק שפ' רש"י שם בפ' שמית כי ירחוק א"ע מלגלח - אבל מה שכתב המחבר שהוא כפני רחוק ממקום גדולתו הוא דרך רחוקה]:

ז (ג) עגלת צב ע"ש שמכוסה ונראה כנפוח כתר' צבה לעיל ה' כ"א כ"ו [ונראה כי לדעתו לשון כהפין שבתר' הוא כמו הפוך כהפין]:

ח (ד) מקשה ומשכו (שמות י"ג ל"ז) תר' שוה [ע"י מה שכתב בזה בלחם אבירים]:
 ט (ז) ויסעו ונושאי פסוק י"ו ת"ש דבהלוכי הגליו נושאים:

י (ד) בתר' פורצנין כפרצה דנראים גרענינים מתוכם וכתב עצורין כעצר (א) (בראשית כ' י"ח) דקליפה עצור ואוסף (הפרי) מה שבפנים: (ט) פתע פתאום (במדבר ל"ה ו"ג ו"כ"ג) תר' פתאום כתרגום פתע דהבא אלמא חדא היא כרש"י אף דתר' פתאום הכא כתרגום שוגג:

יב (יד) בתרגום מנף כתרגום וינער (בראשית ז' ל"ז י'): (יג) (ט) פצחין בקוע בפצח (תהלים ל"ח ומיכה ג') - אם בכרכין שמכורכין בחומה (כח) אפס תר' לחוד ממ"ד בסגול' אבל (בראשית מ"ז) נקוד קמץ תרגם שלום כתר' וחתום שם י"ח -

(ל) ויהם והאוינו (דברים ל"ב) ת"ש:
 יד (כט) פגריכם תרגום יהרסו (שמות י"ט כ"ח) דגוף נהרס לאחר מיתה: (מ"ד) לא משו ומר (בראשית מ"ט) ת"ש - אופל רש"י וגם (במלכים ז' ה') תרגום אופל לאתר כמו בתר' יפלא (דברים י"ז א') וע"י רש"י שם [ע"י מ"ש בשמלה על התרגם שתרגם וארשיעו שהוא עפ"י הנא' במשנה תורה ותזירו - ונראה כי עפ"י התרגום הוא כפ"י הראשון שברש"י לשון עזות כמו הנה עפלה וכן עופל בת ציון עופל ובוחן - ויש לפרש לשון התרגום גם עפ"י התחומא והתרגם וארשיעו על הרשעות אשר בחשיבה יתהלכו בפרש אשר לא האיר שם עמוד האש שהי' הולך לפניו להאיר ובנתינה לגר הביא על התרגום דברי רש"י שכתב עפ"י התחומא כי הוא לשון אופל באל"ף ואח"כ הביא ואפשר שהוא ל' רשעות והוא עפ"י דרכו כפי המפורש במקום אחר ולא זכרנו כי כן כתבתי בשמלה עפ"י הפשט ונראה מדבריו כי משמע ל' שדרש התחומא סותר לדעת התרגום:

יז (כט) פגריכם תרגום יהרסו (שמות י"ט כ"ח) דגוף נהרס לאחר מיתה: (מ"ד) לא משו ומר (בראשית מ"ט) ת"ש - אופל רש"י וגם (במלכים ז' ה') תרגום אופל לאתר כמו בתר' יפלא (דברים י"ז א') וע"י רש"י שם [ע"י מ"ש בשמלה על התרגם שתרגם וארשיעו שהוא עפ"י הנא' במשנה תורה ותזירו - ונראה כי עפ"י התרגום הוא כפ"י הראשון שברש"י לשון עזות כמו הנה עפלה וכן עופל בת ציון עופל ובוחן - ויש לפרש לשון התרגום גם עפ"י התחומא והתרגם וארשיעו על הרשעות אשר בחשיבה יתהלכו בפרש אשר לא האיר שם עמוד האש שהי' הולך לפניו להאיר ובנתינה לגר הביא על התרגום דברי רש"י שכתב עפ"י התחומא כי הוא לשון אופל באל"ף ואח"כ הביא ואפשר שהוא ל' רשעות והוא עפ"י דרכו כפי המפורש במקום אחר ולא זכרנו כי כן כתבתי בשמלה עפ"י הפשט ונראה מדבריו כי משמע ל' שדרש התחומא סותר לדעת התרגום:

יח (ל) ויהם והאוינו (דברים ל"ב) ת"ש:
 יט (ט) פצחין בקוע בפצח (תהלים ל"ח ומיכה ג') - אם בכרכין שמכורכין בחומה (כח) אפס תר' לחוד ממ"ד בסגול' אבל (בראשית מ"ז) נקוד קמץ תרגם שלום כתר' וחתום שם י"ח -

(ל) ויהם והאוינו (דברים ל"ב) ת"ש:
 יד (כט) פגריכם תרגום יהרסו (שמות י"ט כ"ח) דגוף נהרס לאחר מיתה: (מ"ד) לא משו ומר (בראשית מ"ט) ת"ש - אופל רש"י וגם (במלכים ז' ה') תרגום אופל לאתר כמו בתר' יפלא (דברים י"ז א') וע"י רש"י שם [ע"י מ"ש בשמלה על התרגם שתרגם וארשיעו שהוא עפ"י הנא' במשנה תורה ותזירו - ונראה כי עפ"י התרגום הוא כפ"י הראשון שברש"י לשון עזות כמו הנה עפלה וכן עופל בת ציון עופל ובוחן - ויש לפרש לשון התרגום גם עפ"י התחומא והתרגם וארשיעו על הרשעות אשר בחשיבה יתהלכו בפרש אשר לא האיר שם עמוד האש שהי' הולך לפניו להאיר ובנתינה לגר הביא על התרגום דברי רש"י שכתב עפ"י התחומא כי הוא לשון אופל באל"ף ואח"כ הביא ואפשר שהוא ל' רשעות והוא עפ"י דרכו כפי המפורש במקום אחר ולא זכרנו כי כן כתבתי בשמלה עפ"י הפשט ונראה מדבריו כי משמע ל' שדרש התחומא סותר לדעת התרגום:

א) ומה נראה הספרים צין הלשונות כי בלשון הקודש לא יפריד בלשון המים כמו שהעירתי שם בלשון ויש יהודה רק בזה לצד צא בלשון שמה הכל בתרגום תרגם כל א' עפ"י דרכו והוא עפ"י הכלל אשר הראתי בס' עטפה אור כלל ה' .

ב) המים לי אשר לא הביא תרגום שצדעותיכם שתר' בעצרתכן ומה בלשון חז"ל נקרא סגן עזרת וגם למה לא תרגם בזה לשון כי המים המימי עזרת ובלשון ואשחט את העגבים (בראשית מ' י"ח) בסר' ועזרות וראיתי להסגיר שנת י"ח נומר 23 כי ע"י נקרא סגן בזה עזרת כי הוא הוה סגן סגן עזרתין את העגבים ונקראים מה הצדקות ויש להוסיף על דבריו כי הוא רמז על מתן תורה שמשלה ליון כמ"ש כי טובים דודיק מיון וזהו יסיה יוצר מתקבל על הלכ נומה שכתב החכם יעקב רייפמאן שהוא מלשון אשה עזרה לנו שהיא לשון עזרי ולא לשון ארמי:

יב (יב) כימי נדת תרגם רחוק כנע ונד (בראשית ד' י"ג) דנדה מבעלה :

יג (ה) לנגע זכות (שמות כ"ו) ת"ש שעי' הנגע נכתת בשרו . ושאת כמראה חמה שנראית עמוק מצל שחור שאצלה ולזה נקרא שאת שאין לבן כבהרת ונראית גבוה ממנו עי' רפ"ק דשבועות וכפרת כספהני נא (ש"א ל"ו) וספיה קצירך (ויקרא כ"ה ה') ותרגמו מעדיא כותהר בעין שפי' רש"י בכיצד מעברין רפ"ה דעירובין באשה עוברת ה"ג שנתעבה המקום עי' ספחת ההיא :

יד (ז) שקעורות תרגם פתחין כפתוחי חותם וליתא דתרגם פתוחי גליף אלא ר"ל פתוחה וגומא :

טז (ה) ערת שם העיקר מלשון בלתי אם נועדו כר"ן פ"ק דקדושין במ"ש מיזערת לו מהו דר"ל חבור וקרוב . ובאהל מועד הר' זמנא דזמנים נקרבים זל"ז ובארון העדות (במדבר ד' ה') דתר' סהדותא דעדים נתקרבו למעשה שהעידו ובהועד (שמות כ"א כ"ט) שנתיקרב המתרה למותרה בשעת התראה ועי' רש"י מ"ג ב' :

יז (ד) ושפך ורמה וירה בפ' בשלה ת"ש וצ"ע דבאשר (במדבר כ"א ט"ו) תר' ושפך :

כ (יז) חסד ונבלה (בראשית ל"ד ז') ת"ש ובחרפה שם פסוק י"ד תרגם חסודא :

כא (י"ד) אלמנה כדלת אלמנה (עירובין דף ק"א) ופלוני אלמוני (ש"א כ"ה ג') שנחסר מתיקון או משם ועי' מ"ש (בכתובות דף י') ובפרט למ"ד כתובה דרבנן ועי' ר"ן סוף (כתובות) :

(י"ח) שרוע כקצר המצע מהשתרע ובני' בשרעתא דנהרא דב"ק כ"ט ה"ג אבר אחד נתאבק ונפשמ יוחר מאחר כרש"י : (כ) מרום בתר' כמו נתמרס דתנן (ציומא דף ל"ג) ועי' רש"י : (כ"ד) ודורמוס כממרס (ציומא דף ל"ג) ודרמוס כי הרסו (שמות י"ט כ') ודשליף כמו

שלף מסאני (ברכות דף כ') וכ"כ נתיק ודינזור צ"ל ודיגזור כתרנוס כרת ב' ט"ז י"ה גור : (י) אהותו דלירושה אין צריך שום קנין רק אהווה ותר' אהסנת' כחסין (תהלים פ"ט) דגדול כח הירושה דאין צריך שום דבר מדרכי הקנין : (מ"ו) לעקר לרש"י נקרא עקר

מדנצטוו לעקר ולשרש עי' כדכתיב שבר תשבר וגו' ולתר' שנעקר מגורת אביו :

כו בתר' ולות דמגור כיונר מואב ובוס דינוד מלשון נע ונד וכ' לא יעודין תמה דהוה תר' הסרה ב' ח' י"ג וה"ל קללה ח"י ולעני' מלשון לא עדר (דליוז כ"ח ח') דפי'

רש"י העברה (אפקדוסיין ל"ג) הפתקאות דערו : (טו) להפרכם לאשניותכון כן תרגם שכחה בס"פ וישב ונאצי' ונראה כי נוס' היתה לאנשאתכון אבל בנוס' שלנו לאשניותכון הוא מל' שינוי וכן בתר' את בריתי הפר אשנין' : (כ) ברש"י כסח תר' תומור (ויקרא כ"ג ג') ועי' (מ"ק

דף א') וצבת דף ע"ג ע"ב) : (כ"ב) ושכלה והשחתה ת"ש (בראשית י"ט ג') ואפשר צ"ל הכא ותחבל כתר' משכלה (שמות כ"ג כ"ו) ועי' רש"י (כ"ז מ"ה) : (ל) פגריכם תר' והרסו (שמות

י"ט כ"א) : (מד) כאסתים ותעוב ונמשחה (שמות כ"ג י"א) ת"ש :

כו (ז) לא יחליפנו כאן תר' המר ימיר לקמן ודרך המקראות לכפול כמו צחה צמה (ישעיה ל"ג) : (כג) מכסת ומכס (במדבר ל"א ל"ז) ת"ש [ועל במכסת נפשות תר' לשון מנין] :

ס פ ר ב מ ד ב ר

ה (יג) תשמה ויט (בראשית ל"ח ט"ז) ת"ש ומוזה נראה לי ראה לרש"י וכ' ומעלה בו מעל ממ"ש (בסוטה דף ו') דהמונה אשתו מונה עליו לזה קאמר ומעלה כיון דבו מעל [עיקר

ראייתו לרש"י כמה שתר' בלשון ויט אליה אל הדרך אצל תמר ויהודה ואף כי שם הוא לשון ויט על יהודה אבל מהענין נראה כי תמר גרמה לו מפני שישבה בפתח עינים וזה

שהביא הדרשה מלשון ומעלה בו מעל אף כי עיקר החטא תלוי בו . אבל גם היא המועלת באשר שמתה מדרכי הצניעות . והראי' לפ"ז הוא לפי רש"י עפ"י פשוטין : (א) (יג) נתפשה ואחיהה תר' שוה : (יח) ופרע שם העיקר רחוק כפי' רש"י (שמות ה' ד') ומ"ש להלן גדל פרע

ואחיהה

(א) ומשמע ל"י כי ה' הכתיב צ"ל ואמרו לקרות צלל א' . אבל נאמה הוא כדכתיב אלא שהא מהכך מסיים הקרי צ"ל בכל לשון טומאה אמנם על המר' קשה שתר' חסהכבון צלסון טומאה צ"מ ונראה שקרא צ"ל אבל נראה שמקן זה מלשון פון שסופי' לבורות על חוק הטומאה והוא ענין הטמטום :

רעמי (ירמי' ז' כ"ג) בלשון משרכת דרביה שפי' שהוא לשון מסרד סרוך ויש לחברו עם שרוך הנעלן: (כא) התת ושבעה ונק' וי'ו ותרעץ (שמות ט"ו) ת"ש משא"כ בתחת (בראשית ל"ה) [שם ור' דהלא ותמהני שלא הביא לשון התחת אלהים אני שתר' ג"כ ארי דחלא רק (בראשית כ' יט) הביא התחת לתרגום כאל תירא ואל תחת: (כח) אנה ואיכה (בראשית ג') ואיה שם י"ח ת"ש ותמהני שלא הביא מלשון איכה הנ"ל וגם מלשון אי הבל אחיך (סס ט') ואולי בא לרמוז בזה כי אין הפרש בלשון התרגום בין הנא' על שאלת המקום כמו בזה ובין השאלה על הנושא באיזה מקום וכמו שהשיב הנה באהל . וע"כ תפש המחבר ענין השוה עכ"פ בזה שהוא השאלה בענין מקומי . אבל בלשון איכה וכן אי הבל הוא שאלה סתמי אם ישנו ואם איננו כמו בהבל אבל התרגום שוה גם באלה בלשון אן . ובלשון אי מזה באת ואנה תלכי (סס ט"ז ח) בתר' מגן הוא כמו מן אן וכן בלשון הכתוב איה האנשים (סס י"ט ה') בתרגום אן . ובלשון הכתוב אפשר שיש הפרש בין לשון אי ללשון איה כי אי יתכן שמתפרש כמו אין . וכן נמצא מאין אתם אי הבל כי ידע הש"י אשר איננו עוד . ועי' מ"ש הרד"ק בלשון אי שכר אי כבוד:

ב (כה) תר' זועףך צ"ע דתר' זועפים (בראשית מ' ו') נסוסין . לפי הנוס' שלו הוא מן ועל ה' יועף לבו (משלי י"ט) שהוא לשון קצף וכעס כמו שכתב הרד"ק אבל והנם זועפים הם המקבילים הועף והכרת פניהם ענתה במ ע"כ תרגם נסוסין ואולי הוא הפרש מלשון ולא גם לחה . אבל בתרגום שלנו בזה וועתך והוא מלשון והיית לזעוה להלן כיח שתרגם והרז לזועף:

ד (כה) ונושנתם לתר' כישן נושן כ"ו דת"ש . כ"ה וראי גם בלא התרגום מ"ש ישן אלא שהוא מלשון נושן שהוא ר"ל ישן מאד כמ"ש הרד"ק בשרשיו [אבל לשון התרגום שתרגם בל' עתק הוא מלשון חווק ובענין הנא' ועתיק יומין יתוב (דניאל ז') וזהו ההפרש בין לשון זקן ללשון ישן כי זקן יאמר גם על תש כח וכמו ויהי כי זקן יצחק ותכהינה עיניו . אבל ישן הוא על התבואה המתקיימת בלא שינוי ועוד תוסף חווק כמו יין ישן וכמו שתרגם המתרגם על שכר בלשון עתיק . ולכן לא נמצא לשון ישן על האדם הזקן אף שבא בימים רק על הבורא ית"ש נאמר ועתיק יומין כי לא ישתנה חלילה אבל בזה ונושנתם שהוא על הכלל היא לברכה על שיבת הארץ בחזקה ובתוקף]:

ז (טו) מדוי . ונגע (ויקרא י"ג ז') ת"ש [פי' בלשון מכתש ועי' מ"ש שם שהוא דומה לכתית (שמות כ"ז)]:

ח (ט) במסכנות תרגם אביון (דברים ט"ז ד') ובוימוך (ויקרא כ"ה ל"ט):

ט (י) ואתפש ואחוו (שמות ד' ד') ת"ש:

י (א) פסל תרגם חצב לעיל (י"א ח):

יב (יד) עורב עוף שהור (במחזות דף מ"ט) וצועקת תמיד (ז"ב דף כ"ג) [עי' ברין פ"ג דחולין דמפיק לה מלשון שחורות כעורב ונראה דלזה כיון שהלשון הוא ממוצטט ולא יכולת לקרות אבל בתר' (שיר ה') תרגום אוכמין כאנפי עורבא משמע שרק הגופים הם שחורות וצ"ע]:

יג (י) מסת תרגם די כדלעיל ט"ו ח': (יא) ורשין רשן בתרגום וירץ (בראשית ל"ג) דהכי מרוצים להרדי להתחבר:

יד (ה) ותתמרוג כ"ת נחמד (בראשית ג' ל') מרגנ ובהדר תרגם אתרוג* דנחמד ג"כ

* לסיים הענין כפי טוב אמרתי להעיל בזה בלשון פרי עץ הדב שתרגם אתרוג עפי"ו מ"ש המחבר שהוא כתרנוס לשון תמדה אמנם מה שז"יין זה על לשון ותתמרוג שהוא תרגום ונדחה ידו קסה לזונס ותרגום כי שמוס הבקר (ש"ב ו') ארי מרגושו חוריא . אבל בערך אחר סבביא בלשון מרג מלשון התרגום כי שמוס ה"ל הביא כי לא בחרון ובחרוץ הכזול תרגום מורכיני פזולא ונראה לפ"ז כי לשון השמטה עם לשון חרונים משותפים בלשון מרג והטעם פשוט כי הנוקן יד על דבר שיש בו חרונים הוא שמטע מחרון לחרון מזה טעם ונדחה ידו שתרנוס ותתמרוג וע"כ יתכן אחר כי סימן להתרגום הוא הבלירות שלו כמ"ס המ"א בסיומן האחרון שאין מורכב כי להתרגום בליטות קטנות ונבזה להם עכ"ל יא"כ ממילא בין בליטת לבליטה ישו כמו חרונים וזה יהיה דומה למ"ס הגאון שהתבר להסמיכו אל ל' ונדחה ידו כי נכר הוא במשמות היד . ועכ"ל לא זה לקרבו אל לשון הדב שטוח מלשון ונחמד סתן שתרנוס ומרגנ ובסרמ למ"ד חילן שאכל אדם הראשון אתרוג ה' אולי על שם זה נקרא אתרוג בלשון אחספל בל"א

זו (לָא) בזה תר' בסר כסר סכינא (חולין דף י"ח) דר"ל הבמה ועי' ברש"י (צטענית ד"כ) ד"ה וסייד דס"ל כבוזה וגול בידו תורה שלמד מדלא מקיימה אך במדרש רבה (שמות פ"א) כתב בסר ופירש המפרש כועט [מה שדחק בתחלה לפי שמו מלשון סר וסייד לא הבינותי למה אלא שקשה לו למה לא תר' בלשון שיטא בתרגום ויבו עשו ושט ע"כ נראה לו כי הוא המבזה ע"פ העין שהכיש מה למעלה יותר מדי וזהו לשון גדוף ע"כ דמה ללשונו סר. אבל הבי"ת ממלת בסר קשה לפ"ז לכן נלע"ג כי הוא עפ"י התרגום לבשרת (ט"ז כ"ג כ') שתר' ותבסר והוא המגדף לא די שבוזה בעצמו אבל הוא כמבוזה לפני אחרים והוא כמבשר בעיניו ויתכן כי מזה הוא גם לשון בוסר על הפירות שלא נגמר בשולם וכן ותבו לו בלבה (שמאלל ז' ו' ט"ז) בת"י ובסרת. שהוא כמחשבה לפי עינה כי נשים דעתן קלות :
ית תשאו תר' תסלחון וביסלה (במדבר ל' ו') תר' שבך וי"ל * (כ"א) כדגן תר' עבדורא דרגן מלשון כרי כרש"י (מדלים דף כ"ה ד"ה) ור"מ וב' לזה כ' בעבדורא כאשה עוברת כפי' בכיצד מעכרין רפ"ב דעירובין :

יש (ט) אפר ודשן תיש וכן והנית תר' ויצנע כצ"ל בויקרא (ט"ז כ"ג) וב' נדה תר' אדיות בתרגום הוזה ירי (ויקרא י"ד י"ז) ונדה כנר מיד מזה לדבר שהוזה עליו : (יז) ותחטא והוזה ח' י"ד ת"ש כמ"ש (בחולין דף כ"ז) דחטאחו לישנא דדכוי וטהרה הוא בתרגום וחטאו פ' י"ט : (טו) צמיד תר' מגופת ויחבקהו (בראשית ל"ג) תרגום גפוף ר"ל חבור כהגפה דתנן פ"ב דב"ט והגפת דלתות בעירובין וגם ויצמד (לקמן כ"ה ג') וצמידים (בראשית כ"ד) ע"ש שנקשר ונתחב בידו' ופתיל וחלק (בראשית כ"ז י"א) וכתרגום הש"ח (ויקרא י"ד מ"ג) דאתשע וב' כלי כת' מאן דהספ כתרס (ויקרא ו' כ"א) :

כא (טו) דמדברין כתר' נהג ונחם. וקח (שמות י"ג ו' בראשית ל"א) ובת' וילך (שמות י"ד) לקבל ת' מוקד (בראשית ז' א') : (כ) תר' חיליא מלשון חלילים ובקעה (ב"ה בנותי) דכפרים ככנות לעיר ונופל בהם לשון נק' : (ג) וצדיא כתר' שמם ויק' כ"ז עדא כתר' סר :

כב (ה) ממולי ומגד ת"ש :
כג (ד) ויקר ויפגע (בראשית כ"ח) ותדבקני שם י"ש ת"ש : (י) עפר תר' דערקיא ובחומש רשב"ם דערקיא וב"ת דק (שמות ע"ז י"ד) ור"ל נדוכין בשני אומות (ז) אשורנו וישקף (בראשית כ"ז) ת"ש :

ל (ה) והחריש מושאל לשתיקה כחרש שאינו שומע להשיב : (ו) הניא ויסר ת"ש :
לא (יא) המלקוח עי' תר' ומ"ש בס"ד לעיל כ"א מ"ז : (כ) אצעדה וצמיד תר' שודון ושכבין כשור דתנן בפ"ה דשבת שסביב הצואר ולרגל נקרא אצעדה כ"ד מ"ה מצעדי גבר (צתהלים י"ז מ"ט כ"ז) וצ"ע דתר' צמיד דהכא שבכין כנים (שמות ל"ה ו' בראשית כ"ד כ"ז) תר' צמיד שירין וגום קדשא :

לב (יז) מבעין כתרגום מבקש (בראשית ל"ז י"ג) ת"ש ועי' מ"ש בס"ד (שמות ט' י"א) וב"ב מאחה נחלץ נודרו כתרגום תלוצים דלקמן נחושים ת' חמושים (שמות י"ג י"ח) ונכפל כצחה צבא (ישעיה ט' י"ג) :

לד (יא) וזחה וכגיע (בראשית כ"ח י"ג) ת"ש ועי' מ"ש בס"ד (שמות ט' י"א) וב"ב מאחה פ"ג דמ"ק דף כ"ז) עי' הרא"ש שם :
לה (כז) תרגום בתקף צ"ל בתכ"ף (במדבר ו' ט') כמין תרגום צדי' ותר' ארב (דברים י"ט י"א) :

ספר דברים

א ותופל לתרגום כתפל בלא מלח (יחזקאל י"ג ו' ואיוב ו') [עי' רש"י שהביא מאמר ר"י חורנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו הופל אלא הוכיחו על הרברים שנפלו על הסן שהוא לבן ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. ואם לשון ותופל הוא רק לשון כמו דמשמע לשון שהפלו וכן בתר' דאתפלו לא נרמו מה שדברו ולפי דברי המחבר הוא מרומז על מה שאמרו בלחם הקלוקל כמו שנאמר היאכל תפל מבלי מלח] : (טו) וסרסון כסרוך הנעל (בראשית י"ד כ"ג) דסרוכין כדויינים להכריח לקיים דבריהם [ואף כי בתרגום שם ערקת מסנא. עיין

* עי' מ"ש כי מצעון הוא לשון מהירות כתר' ומש עמידות למו ומצע ועי' :

ג"כ • רשב"א (בפוסק פק"ג) ועיין רש"י : (טו) סרה ויש (בראשית ל"א ט"ז) ת"ש ח"כ רש"י :
כ (ד) ברש"י מנופין מלשון חבור ע"י הכאה זב"ז • ע"י רש"י מ' י"ט פמ"ז ומ"ש בס"ד
(במדבר י"ט ט"ו) : (ה) תר' סרכיא ולעיל מ"ו י"ח הרגם פורענן וי"ל :

כא (ד) איתן הרגם ביד כשרה בור וביור (בתענית דף ו' ע"ג) דר"ל קרקע קשה שלא נחרש
מעולם ע"י (עירובין א') וע"ת (במדבר כ"ד כ"א) [וע"י במנ"ת להגאון מהר"ב שהאריך בהן]:

כג (טז) חסגור לתרגום נמסר לאחר כנסגר בעדו בלצאת ולברוח :

כה (ג) בן מלשון בינה דאומדין אותו למלקות כמ"ש בסוף מבות [אמנם בתרגום ב"ר
כמו בכ"מ וממ"ש בחיר"ק אין ראיה כמו יהושע בן נון] :

כו (ז) תרגום לאיתנא כהתרגום ויגע כ"פ י"ח לאי :

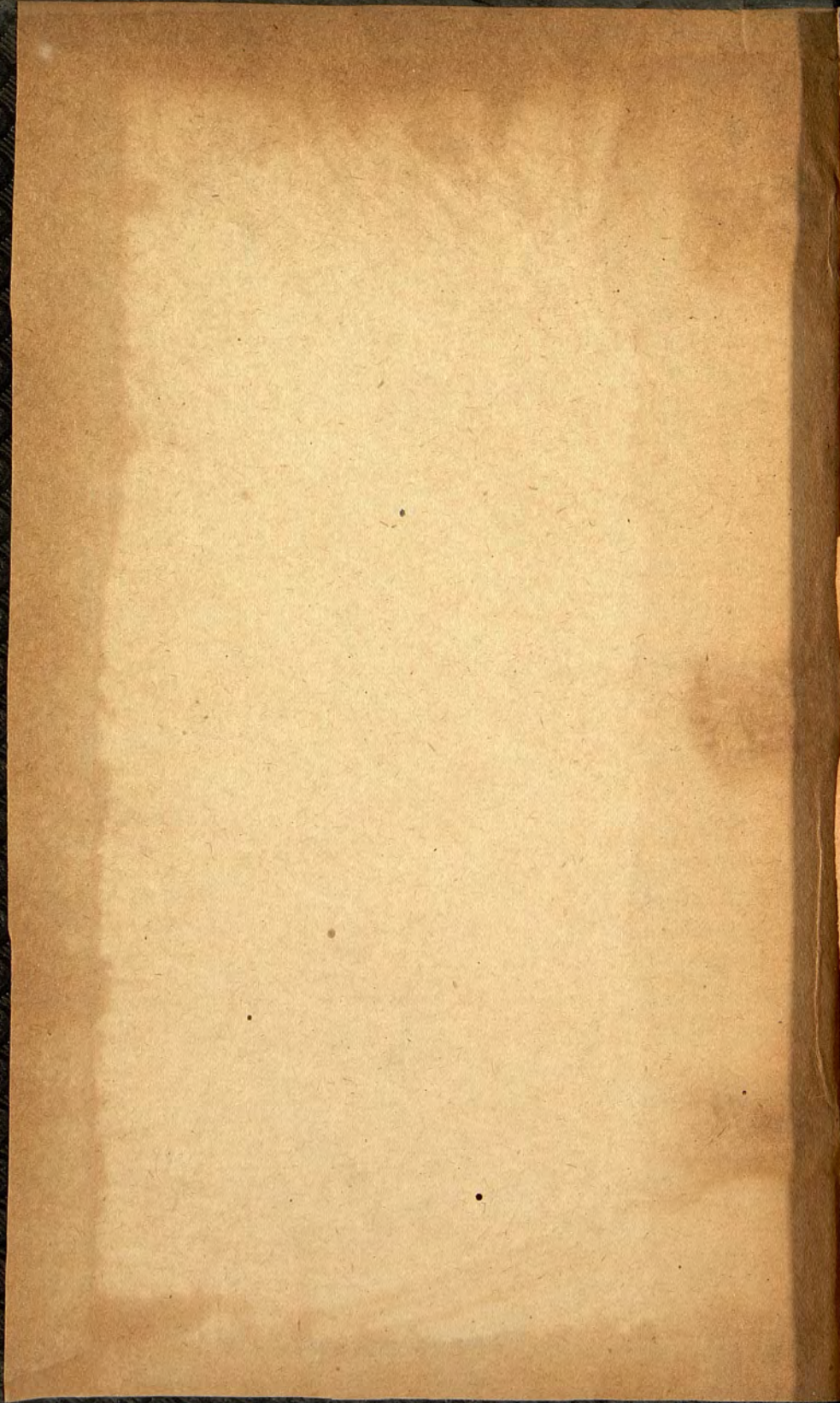
כח (ג) המנערת ויגער (בראשית ל"ז) ת"ש : (כו) תרגום מנור כמו נע ונד :

כט (יא) ובאלתו ושבועה ה' י"ט ב"א ת"ש ואלו באלה שם ולקמן פסוק כ' תרגום לזמין וצ"ע :

לב (ט) חבל וגורל ה' מ"ו ת"ש : (לא) פלילים פלתי (בראשית מ"ח) דרנין כמחשבתם
משא"כ דייני ישראל עפ"י תורה ולא באומדנא ומ"ד בישראל בפלילים בפ' משפטים
דשומת וולדות ג"כ באומדנא וגם שם תפילין מה"ט דארז"ל פ"ג דשבת דאסור להסוח
דעתו ק"ו מציין ותפלה נמי במחשבה בעי ונקרא ג"כ צלותא כתרנום לא תסה לא תצלי
(שמות כ"ב) התפלה בכריעה והשתחואה עיין ספ"ה דברכות :

לג (יג) תפך תרגום מכחהו בפי' ויקהל חופאה ובסתי הצרעת פ' תוריע : (יט) ושפוני
ומטמין (בראשית מ"ג כ"ג) וגם וסתרה ה' י"ג ת"ש • [לשון התרגום סומא דמטמין ומפרש
כי לשון שפוני שתרנג' סומא שוה לתרגום מטמין שתרנום גם כן ולשון טמוני שתרנום דמטמין
הוא שוה לתרגום ונסתרה אבל לפ"ו לשון מתגלין ליה שבתרגום אין לו מלה בתרגום
ועיין בספר נתינה לגר שאמר כי המתרגם המשיך את הכתוב ללשון ינקו הקודם שינקו
עשרם כתינוק המוציא חלב משדי אמו • ולולי דבריהם היה נראה לענ"ד כי לשון סומא
דמטמין הוא תרגום לשון טמוני חול ולשון שפוני הנאמר בשו"ן הוא על ההתגלות הפך
ספון בסמ"ך וע"ד ההפוך שתום העין מלשון סתום וכן צפון שהיא השמנה הוא הפך ש'
צפה שהוא על הגלוי הנראית ע"י בשרשהם ואל תשובני כי שפוני הוא בשו"ן שמאלית
מה שאין כן מלת סתום כי כן נמצא ההפוך בין לשון שכלות ובין סכלות אף שגם
שכלות בשו"ן שמאלית :

ע"ס המעשה שה' נחמד לחדס הראשון בנ"ע • וע"י נמשביר שהבוא שכן נקרא בל"א (פארלדיי אפפעל)
ומלשון הגמ' אחריו לפתחין ארקיבו לזהבין משמע כי הוא לעיני המראה וכו' עפ"י הפסוק ותחזה
הוא לעינים ע"ס בעירובין י"ג וברש"י שם • וע"י מ"ס החום' סופה לא' ע"ג ד"ס וסיוק ככרתי על לשון
הכתוב והבדומים ביקרק חרון ומס יפה הסתוף ירקק חרון על האחרון על הסתוף המראה והבליעות ימד
ועל לא תחזה בעשרה הדרכות חרנס לא חרוב וע"י רש"י שהוא לשון נחמד למראה שמתרגמין
דמרגנ למחוי ולשון לא תחמוד עוז כלשון הכתוב לא תחמוד • ובדברות הראשונות בפי' יתרו שילמד גם על
זית רעך בלשון לא תחמוד לא חרנס בלשון חרוב עפ"י האמיר באחרונות בלשון תחזה • ועיין מ"ס בפי'
ואחזקין בזה ומ"ס בתי"א כלל ג' ליון ב' בעשרה ובאמת אין חקר להבנת הלשונות הקרויות זל"י בשיניהם
זה מזה אמנם דרך כלל נדע כי כ"א טעמו וימוקו עמו • ור"כ אשר נדחו בלשון ההפך דרך משל בשני
הלשונות העברית והארמית יבא מלת הגוף למ"ב אני אנכי • שם לזכר ולנקבה וכן הוא בארמית ומדוע
ישתנו בלשון המדבר לנס' אשר בעברי הוא לזכר אהה ולנקבה את משא"כ בארמית כמו במ"ב שוים אלא
שנמצא גם בעברית ע"ד הארמי ואם ככה את עושה לי ואף תדבר אלינו • ויש בהם דרשות • והטעם
הוא פשוט כי התי"ב לא יריך להפכיד בלשון כי הוא יודע את עלמו והוא מדבר לנוכח הבראה והיודע
איתו • וכ"ס בארמית לנוכח בלשון את אבל בעברי הוא לזכר בלשון כבוד להפכיד ביו למדבר לנקבה •
וכן אין בין אני ובין אנכי ובין עמו לעמדו בלשון ארמי ועל שניהם יתרגם בלשון איז • וכן בלשון
עמו ועוד תראה בדיקוק בלשון כי בלשון אני מהורגם אלא בל"א בסוף וכן בלשון ביו וביק' בינא אבל
ביחס שאלי ויחס המלעך יבא ביו"ד המיוחס למדבר בעדו כמו בעברי ובלתי ספק יש טעם בדבר
אבל מי יחקור שרשי הלשונות על מה ולמה ודי לנו להבין את דרך הלשונות לפי מה שנמצא בספרן ההוא
ומה ובין חרגומו בלשון אשר בל"א לתרגם עפ"י הענין • וע"כ בין חבין קורא הגעם כי גם אנכי בעתתיק
את דבריו הנהיגו כי באזכר דברים בל"א לקרב את המרוחקים ודי לנו באשר נמצא לקרב את
המקורבים מזרוע בניציון •

כאד בארנעם
פערזע
קאמאשעל פארט 147

